

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef
Grensoverschrijdend draagmoederschap

Promotor :
Prof. dr. Geert VAN CALSTER

Davina Cascardo
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Grensoverschrijdend draagmoederschap

Promotor :
Prof. dr. Geert VAN CALSTER

Davina Cascardo
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

Er wordt door Belgische wensouder(s) steeds vaker gebruik gemaakt van grensoverschrijdend draagmoederschap. Deze wensouders zullen echter stuiten op een problematische erkenning van de geboorteakte opgesteld na het buitenlands draagmoederschap. De Belgische administratieve overheden zullen immers steeds overgaan tot een principiële niet-erkenning van de buitenlandse geboorteakte. Daar het Belgisch oorspronkelijk afstammingsrecht niet is aangepast aan het figuur van draagmoederschap, noch dat er een wettelijk kader omtrent draagmoederschap bestaat. Deze principiële niet-erkenning heeft tot gevolg dat de rechterlijke tussenkomst de regel wordt.

De rechter zal moeten nagaan wat de aard is van de geboorteakte die bij hem voorligt, daar er verschillende erkenningsregimes van toepassing zijn. Indien aan de geboorteakte een rechterlijke beslissing is vooraf gegaan, kan het erkenningsregime inzake buitenlandse rechterlijke beslissingen van toepassing zijn, zoals bepaald in artikel 22 e.v. WIPR. Indien de geboorteakte een buitenlandse authentieke akte is, zal het erkenningsregime inzake buitenlandse authentieke akten zoals bepaald in artikel 27 e.v. WIPR van toepassing zijn. Enkel een buitenlandse authentieke akte wordt onderworpen aan een conflictenrechtelijke controle, wat een verregaande inhoudelijk controle inhoudt.

De rechtspraak is creatief en maakt gebruik van de conflictenrechtelijke controle om de in het buitenland vastgestelde afstammingsbanden ten dele te laten doorwerken in België. Inzake het grensoverschrijdend draagmoederschap stelt de rechtspraak zich tevens terughoudend op om te concluderen tot wetsontduiking. Bovendien laat de rechter het belang van het kind primeren op een eventuele schending van de openbare orde door de buitenlandse geboorteakte.

De buitenlandse geboorteakte wordt dan ook steeds erkend, echter als een authentieke akte waaruit de vaderlijke erkenning blijkt. Er is zelfs een baanbrekend vonnis waarbij een dubbele vaderlijke afstamming wordt erkend. Het blijft echter een gegeven dat de moederlijke afstamming vastgesteld in een buitenlandse geboorteakte de conflictenrechtelijke controle niet doorstaat.

Het Wetboek Internationaal Privaatrecht kan niet los gezien worden van internationale en Europese regelgeving. Er werd reeds een startschot gegeven inzake internationaal draagmoederschap door de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht. De uitdaging ligt in het zoeken naar een consensus. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens erkende het stichten van een gezin door tussenkomst van een draagmoeder reeds als een beschermde vorm van gezinsleven onder artikel 8 EVRM.

Dankwoord

Dit werk kon slechts tot stand komen dankzij de steun en hulp van vele mensen.

Allereerst wil ik mijn promotor Prof. Dr. Geert Van Calster bedanken voor het aanreiken van het onderwerp . Ik ben hem dankbaar voor de grote mate van vrijheid en vertrouwen die hij me schonk. Als tweede wil ik in bijzonder mijn copromotor Mevr. Elsemiek Apers bedanken voor het verstrekken van onontbeerlijke informatie en kritisch evalueren van de tekst.

Daarnaast wil ik mijn ouders bedanken. Ze hebben me steeds de vrijheid en steun gegeven om mijn studies tot een succesvol einde te brengen. In het bijzonder mijn papa voor de niet aflatende morele steun en geloof in mijn kunnen gedurende de voorbije jaren.

Vervolgens ook een welgemeend woord van dank aan mijn vrienden. Ze stonden steeds klaar met wijze woorden en een luisterend oor. In het bijzonder wil ik Aline, Alessio, Joanna en Hava bedanken.

Tot slot ik wil mijn vriend Joaquim bedanken voor de liefdevolle steun in het voorbije jaar. Ik hoop dat hij begrijpt hoe dankbaar ik hem ben voor alles.

Inhoudsopgave

Inleiding

Deel I. Situering van grensoverschrijdend draagmoederschap	9
Titel I. Belgisch afstammingsrecht	9
Hoofdstuk 1. Algemeen kader afstammingsrecht	9
Hoofdstuk 2. Vaststelling en betwisting afstamming	10
Afdeling 1. Vaststelling afstamming	10
§1. Vaststelling langs moederszijde	10
§2. Vaststelling langs vaderszijde	11
Afdeling 2. Betwisting afstamming	12
§1. Betwisting langs moederszijde	12
§2. Betwisting langs vaderszijde	13
Titel II. Draagmoederschap	15
Hoofdstuk 1. Terminologie	15
Afdeling 1. Begrip draagmoederschap	15
Afdeling 2. Vormen van draagmoederschap	15
§1. Hoog- en laagtechnologisch draagmoederschap	15
§2. Commercieel en altruïstisch draagmoederschap	16
Afdeling 3. Draagmoederschapsovereenkomsten	17
Hoofdstuk 2. Nood aan een wettelijk kader?	18
Deel II. Belgisch internationaal privaatrecht	21
Titel I. Probleemstelling	21
Hoofdstuk 1. Eerste contact met België	21
Afdeling 1. Belgisch consulaat of diplomatieke post	21
Afdeling 2. Gemeentelijke ambtenaar	22
Hoofdstuk 2. Feitelijk en procedurele uiteenzetting recente rechtspraak	23
Afdeling 1. Tweeling Maïa en Maureen	23
Afdeling 2. Tweeling Hanne en Elke	24
Afdeling 3. Kind Samuel	25
Afdeling 4. Tweeling AM en ND	26
Afdeling 5. Kind C	26
Afdeling 6. Tweeling C en L	27
Afdeling 7. Kind A.D.	28
Hoofdstuk 3. Kwalificatieprobleem	29
Afdeling 1. Kwalificatieprobleem toegelicht	29
Afdeling 2. Verschillende erkenningsregimes	30
§ 1. Algemeen kader	30
A. Buitenlandse rechterlijke beslissingen	30
B. Buitenlandse authentieke akten	31
§ 2. Rechtvaardiging	31
§ 3. Conflictenrechtelijke controle	32
§ 4. Verschillende toegang tot de rechter	32
Afdeling 4. Kwalificatieprobleem toegepast in rechtspraak	32
Afdeling 5. Kwalificatieprobleem toegepast in Franse rechtspraak	34
Titel II. Erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen	35
Hoofdstuk 1. Algemeen kader	35
Afdeling 1. Begrip rechterlijke beslissing	35
Afdeling 2. Draagwijdte	35
Hoofdstuk 2. Toepasselijke erkenningsregimes	36
Afdeling 1. <i>De plano</i> -erkenning	36
Afdeling 2. Rechterlijke erkenning	36
Afdeling 3. Weigeringsgronden	37
§1. Controle op wetsontduiking	37
A. Draagwijdte	37
B. Toepassing in de rechtspraak	37
§2. Strijdigheid openbare orde	38
A. Draagwijdte	38
B. Toepassing in de rechtspraak	38
C. Frans Hof van Cassatie	39
C.1. Ben A.	39
C.2. Mennesson	40
C.3. Labassee	41

C.4 Tussenbesluit	42
Titel III. Erkenning van buitenlandse authentieke akten	43
Hoofdstuk 1. Algemeen kader	43
Afdeling 1. Begrip erkenning	43
Afdeling 2. Draagwijdte	43
Hoofdstuk 2. Toepasselijke erkenningsregimes	44
Afdeling 1. De <i>plano</i> -erkenning	44
Afdeling 2. Rechterlijke erkenning	44
Afdeling 3. Conflictenrechtelijke controle	44
§ 1. Algemeen	44
§ 2. Verwijzingsregel inzake afstamming	45
§ 3. Toepassing in de rechtspraak	45
§ 4. Tussenbesluit	47
Afdeling 4. Controle wetsontduiking	47
§ 1. Draagwijdte	47
§ 2. Vereisten	48
A. Toevlucht tot buitenlands recht	48
B. Enige intentie van de partijen	48
§ 3. Milde toepassing in de rechtspraak	49
§ 4. Tussenbesluit	50
Afdeling 5. Controle strijdigheid openbare orde	51
§ 1. Draagwijdte	51
§ 2. Vereisten	52
§ 3. Toepassing in de rechtspraak	52
§ 4. Belang van het kind	53
A. Toepassing in de rechtspraak	53
B. Belang van het kind primeert	54
Hoofdstuk 3. Nederlands internationaal privaatrecht	55
Afdeling 1. Algemeen	55
Afdeling 2. <i>Ad-hoc</i> oplossingen in de rechtspraak	56
§ 1. Nauwe betrekking tussen wensvader en kind	56
§ 2. Wensvader is verwekker van het kind	56
Afdeling 3. Besluit	57
Deel III. Internationale en Europese regelgeving	59
Titel I. Internationale regelgeving	59
Hoofdstuk 1. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	59
Hoofdstuk 2. Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht	60
Afdeling 1. Rol van de Haagse Conferentie	60
Afdeling 2. Internationaal draagmoederschap	61
Titel II. Europese regelgeving	63
Hoofdstuk 1. Europees Hof voor de Rechten van de Mens	63
Afdeling 1. Rechtspraak van het EHRM	63
§ 1. <i>Menesson en Labassee t. Frankrijk</i>	63
§ 2. <i>D e.a. t. België</i>	64
§ 3. Tussen besluit	65
Afdeling 2. Verenigbaarheid met nationale rechtspraak	65
Hoofdstuk 2. Europese Unie	66
Conclusie	67
Bibliografie	69

Inleiding

1. Steeds vaker doen Belgische koppels of alleenstaanden met een kinderwens beroep op een buitenlandse draagmoeder, dit omwille van uiteenlopende redenen. Zo wordt een draagmoeder vaak gezocht in het buitenland, wanneer er in de naaste omgeving geen vrijwillige draagmoeder kan gevonden worden. De toevlucht naar het buitenland kan echter ook een beredeneerde keuze zijn, daar in bepaalde landen¹ draagmoederschap is toegelaten en wettelijk omkaderd. In België wordt het draagmoederschap immers niet wettelijk geregeld. Het grensoverschrijdend draagmoeder heeft in deze masterproef dan ook de betekenis van het emigrerend draagmoederschap, waarbij Belgische wensouders beroep doen op een draagmoeder in het buitenland.²

2. Indien men beroep doet op een draagmoeder in een land waar draagmoederschap wordt erkend zullen de Belgische wensouders geconfronteerd worden met de problematische erkenning van buitenlandse geboorteakten. De centrale onderzoeksvraag is dan ook in welke mate een buitenlandse geboorteakte opgesteld na draagmoederschap in België erkend kan worden? De Belgische administratieve overheden zullen steeds overgaan tot een principiële niet-erkenning van de in het buitenland opgemaakte geboorteakten na draagmoederschap. Het Belgisch oorspronkelijk afstammingsrecht is immers niet aangepast aan het figuur van draagmoederschap. Hierdoor ontstaat een hinkende rechtsverhouding, daar de wensouder(s) de juridische ouder(s) van het kind zijn in het land van de draagmoeder, maar het juridisch ouderschap hen in België wordt geweigerd. Het internationaal privaatrecht is de uitgelezen rechtstak om de hinkende rechtsverhouding die ontstaat wanneer verschillende rechtsregels met elkaar in concurrentie komen recht te trekken.³ De wetgever voorziet in duidelijke regels inzake de erkenning in België van buitenlandse authentieke akten en rechterlijke beslissingen.

3. De wensouder(s) zullen na een niet-erkenning door de Belgische administratieve overheden steeds over gaan tot een verzoek tot erkenning van de buitenlandse geboorteakte bij de familierechter.⁴ De rechter zal echter geconfronteerd worden met een kwalificatieprobleem, daar hij dient uit te maken of de afstammingsband met de wensouders rechtstreeks voortvloeit uit de geboorteakte dan wel uit een rechterlijke beslissing die aan de geboorteakte voorafgaat. Er is immers een verschillend erkenningsregime van toepassing, naargelang het een buitenlandse authentieke akten dan wel een rechterlijke beslissing betreft. Er is geen eensgezindheid over hoe dit kwalificatieprobleem dient aangepakt te worden, wat zal blijken uit de rechtspraak en rechtsleer omtrent deze problematiek.

4. Eén van de moeilijkheden in de praktijk is dat het erkenningsregime van buitenlandse authentieke akten strenger is dan die van buitenlandse rechterlijke beslissingen, daar eerstgenoemde wordt onderworpen aan een verregaande inhoudelijke controle. Dit wordt de conflictenrechtelijke controle genoemd. Deze masterproef zal ook dan een antwoord bieden op de vraag hoe de verschillende erkenningsregimes worden toegepast in de rechtspraak.

---

¹ Bijv. India, Oekraïne en California.

² Jeugdrb. Antwerpen (7^e k.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43-44.

³ J. ERAUW en H. STORME, *Beginnelsen van Belgisch Privaatrecht XVII - Internationaal Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 43.

⁴ Vanaf 1 september 2014 is de familierechtbank bevoegd.

De rechters worden immers geconfronteerd met een voldongen feit van het bestaan van het kind, waarbij ze steeds tot een vindingrijke oplossing komen omtrent de erkenning van de buitenlandse geboorteakten. De buitenlandse geboorteakten worden namelijk erkend als rechtsgeldige authentieke akten waaruit de vaderlijke erkenning blijkt.

5. Het Wetboek Internationaal Privaatrecht⁵ kan niet los gezien worden van internationale en Europese regelgeving. De regels van het internationaal privaatrecht gelden echter maar voor zover er geen internationale of Europese regelgeving van toepassing is.⁶ Er bestaat evenwel nog geen regelgeving op internationaal of Europees niveau met betrekking tot grensoverschrijdend draagmoederschap, al zijn er wel enkele ontwikkelingen. Zo heeft de Haagse conferentie voor Internationaal Privaatrecht in 2011 het startschot gegeven voor "*The Parentage / Surrogacy Project*". Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁷ heeft zich reeds verschillende keren uitgesproken over de verenigbaarheid van de rechtspraak omtrent grensoverschrijdend draagmoederschap met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

6. De centrale onderzoeksvraag kan gekwalificeerd worden als een evaluerende en tevens vergelijkende vraag omwille van het functioneel rechtsvergelijkend onderzoek dat gevoerd wordt. De erkenning van buitenlandse geboorteakten zal geëvalueerd worden door de overeenstemming ervan met de openbare orde te toetsen. Uit de rechtspraak kan een belangrijk evaluatiecriterium worden afgeleid, m.n. het hoger belang van het kind. De rechters maken immers steeds een belangenafweging tussen het belang van het kind en de strijdigheid met de openbare orde. De Franse rechtspraak doet ook aan een belangenafweging, maar komt tot een andere conclusie dan de Belgische rechtspraak. De Nederlandse rechters komen tevens tot een vindingrijke oplossing omtrent de erkenning van buitenlandse geboorteakte, echter op een andere manier dan de Belgische rechters. Tot slot zal de verenigbaarheid van de nationale rechtspraak met de rechtspraak van het EHRM getoetst worden.

7. Ten eerste zal in deel I kort het Belgische afstammingsrecht en het draagmoederschap worden beschreven. Het is immers wegens het onaangepast Belgische afstammingsrecht aan de figuur van draagmoederschap dat de erkenning van buitenlandse geboorteakten problematisch is. Vervolgens zal in deel II het Belgisch internationaal privaatrecht worden toegelicht. Daarbij worden de verschillende erkenningsregimes inzake buitenlandse authentieke akten en rechterlijke beslissingen uiteengezet. Tevens wordt de toepassing van het kwalificatieprobleem en de erkenningsregimes in de rechtspraak uiteengezet. Dit gebeurt zowel voor de Belgisch, Franse als Nederlandse rechtspraak. Tenslotte wordt in deel III de rol van internationale en Europese regelgeving omtrent het grensoverschrijdend draagmoederschap toegelicht.

---

⁵ Hierna: WIPR.

⁶ Art. 2 WIPR.

⁷ Hierna: EHRM.

Deel I. Situering van grensoverschrijdend draagmoederschap

8. De huidige stand van het Belgisch afstammingsrecht is niet aangepast aan het figuur van draagmoederschap. Bovendien is er nog geen wettelijk kader omtrent draagmoederschap. Dit heeft gevolgen voor de erkenning van buitenlandse geboorteakten opgesteld na draagmoederschap. In titel I zal dan ook eerst het Belgisch afstammingsrecht kort worden uiteengezet. Om vervolgens in titel II de terminologie van het draagmoederschap en de nood aan een wettelijk toe te lichten.

Titel I. Belgisch afstammingsrecht

Hoofdstuk 1. Algemeen kader afstammingsrecht

9. In dit hoofdstuk wordt het algemeen kader omtrent het Belgisch afstammingsrecht uiteengezet. Het vaststaan van een afstammingsband heeft immers belangrijke gevolgen. De afstammingsband is de juridische band tussen twee personen, waarbij de een het kind is en de andere de ouder.⁸ Het *moederschap* of *vaderschap* is het begrip dat de juridische gevolgen uitdrukt van de verhouding die de moeder of vader verbindt met degene die als zijn kind wordt aangewezen. Deze juridische gevolgen bestaan onder meer uit het verkrijgen van de familienaam van de ouder(s) of het automatisch Belg zijn van een kind uit een Belgische ouder.⁹

10. In het kader van draagmoederschap dient opgemerkt te worden dat de biologische band noch een noodzakelijk noch een voldoende vereiste is om tussen twee personen een afstammingsband tot stand te brengen. Dit wordt verklaard door de vaststelling van afstamming op grond van autonome regels, waarbij de biologische band het uitgangspunt is, maar ook andere elementen in beschouwing worden genomen.¹⁰ Deze elementen zijn onder meer het bezit van staat en de wil. SWENNEN definieert het begrip bezit van staat als: "*De feitelijke uitoefening van rechten en de uitvoering van plichten verbonden aan een bepaalde staat, ongeacht of men van die staat ook juridisch titularis is.*"¹¹ Een vestiging van de afstamming kan gebaseerd worden op de wil van de wensouders, zelfs bij het ontbreken van biologisch grondslag en bezit van staat. Er is voor draagmoederschap echter nog geen wettelijke regeling uitgewerkt waarbij de wil van de wensouders steeds voor gaat op de biologische werkelijkheid. Wel kan een kind nooit tegelijkertijd meer dan één juridische moeder en één juridische vader hebben.¹²

11. Naast de oorspronkelijke afstamming bestaat de adoptieve afstammingsband. De wetgever heeft nagelaten een concrete definitie in het Burgerlijk wetboek op te nemen.¹³ Door een lacune in de wetgeving met betrekking tot een afstammingsband in het kader van draagmoederschap en de niet-erkenning van een buitenlandse geboorteakte, zal de draagmoeder steeds de juridische moeder van het kind zijn. De wensmoeder zal dan steeds aangewezen zijn op de omslachtige en lange procedure tot adoptie van het kind, om een afstammingsband ermee te creëren.¹⁴

---

⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen-en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 210 (Hierna: P. SENAËVE, *Compendium*, 2013).

⁹ Art. 8 WBN.

¹⁰ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 414.

¹¹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 343.

¹² F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 310.

¹³ B. BERTRAND, "Réforme de l'adoption: bilan des nouvelles dispositions applicables, principalement en matière d'adoption internationale" in N. GALLUS en B. BERTRAND (eds.), *Actualité en droit familial*, Brussel, Bruylant, 2010, 6.

¹⁴ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 342.

Adoptie na draagmoederschap is in het personen- en familierecht al vaak beschreven en zal dan ook voor dit werk slechts beperkt behandeld worden.¹⁵

Hoofdstuk 2. Vaststelling en betwisting afstamming

12. In dit hoofdstuk worden de wijzen tot vaststelling (afdeling 1) en betwisting (afdeling 2) van de afstamming uiteengezet. Dit gebeurt steeds in het licht van de gevolgen ervan voor het figuur van draagmoederschap. Er wordt in iedere afdeling een onderscheid gemaakt tussen de afstamming langs moederszijde en langs vaderszijde. In dit hoofdstuk wordt ook, waar nodig, reeds de toepasselijke Franse en Nederlandse regels inzake afstamming toegelicht.

Afdeling 1. Vaststelling afstamming

§1. Vaststelling langs moederszijde

13. De afstamming langs moederszijde kan gebeuren door de geboorteakte, de erkenning en het onderzoek naar moederschap.

14. GEBORTEAKTE. De geboorteakte als wijze van vaststelling van moederlijke afstamming heeft een prominente rol bij het draagmoederschap. Het kind heeft als moeder de persoon die als zodanig in de akte van geboorte is vermeld.¹⁶ Het adagium "*Mater semper certa est*" (*de moeder is altijd zeker*) wordt hierdoor bevestigd bij wet en is van openbare orde.¹⁷ Dit sluit aan bij de regel dat de akte van geboorte verplicht de naam, voornamen en de woonplaats van de moeder vermeldt.¹⁸ Het adagium strekt aldus enkel tot het automatisch vaststellen van de moederlijke afstamming van het kind in het geval dat de akte van geboorte de naam van de moeder vermeldt.¹⁹ De vrouw die van het kind bevalt, wordt dus de juridische moeder, waarbij haar naam verplicht in de geboorteakte dient opgenomen te worden.²⁰ De draagmoeder is aldus steeds de juridische moeder van het kind, omdat zij van het kind bevalt. Dit is ongeacht er een eikel van de wensmoeder is ingebracht bij de draagmoeder.

15. Bij een geboorte in België of in het buitenland met aangifte bij een Belgische ambtenaar van de burgerlijke stand zal de moederlijke afstamming van een kind vaststaan op basis van de geboorteakte. De *Mater semper certa est*-regel belet echter niet dat in België wonende vrouwen, teneinde de verplichte vermelding van de naam in de geboorteakte te vermijden, in het buitenland gaan bevallen. Dit laatste wel op voorwaarde dat de betrokken buitenlandse wetgeving een geboorteakte zonder vermelding van de naam van de moeder toelaat.

---

¹⁵ Zie L. PLUYM, "Weigering volle adoptie na commercieel laagtechnologisch draagmoederschap" (noot onder Gent (jeugd.) 30 april 2012), *TJK* 2012/3, 264-269; L. PLUYM, "De invloed van draagmoederschap op adoptie" (noot onder Gent (jeugd.) 30 april 2012), *T.Fam.* 2013/6, 142-147; L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap" in S. TACK en G. VERSCHULDEN (eds.), *Medisch begeleide voortplanting in juridisch en ethisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 134-148 (Hierna: L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014); G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling van draagmoederschap in België", *TPR* 2011, 1463-1470 (Hierna: G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011); G. VERSCHULDEN, "De (on)mogelijkheid tot volle stiefouderadoptie na laagtechnologisch commercieel draagmoederschap", *RGDC* 2012/8, 374-387; G. VERSCHULDEN en L. PLUYM, "Chronique de jurisprudence belge concernant la gestation pour autrui (droit interne)" in G. SCHAMPS en J. SOSSON (eds.), *La gestation pour autrui: vers un encadrement?*, Brussel, Bruylant, 2013, 195-212.

¹⁶ Art. 312, § 1 BW.

¹⁷ L. PLUYM, "Het hobbelige parcours van grensoverschrijdend draagmoederschap en de moeilijke verhouding met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens" (noot onder EHRM 8 juli 2014, D. e.a./België), *TJK* 2015/1, 50 (Hierna: L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1).

¹⁸ Art. 57, 2° BW.

¹⁹ I. MARTENS, "Familierechtelijke aspecten van draagmoederschap in België en Nederland. De zaak Baby D.", *TJK* 2006/1, 8; P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 217.

²⁰ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 25.

Het Hof van Cassatie oordeelde immers dat de wetgever het bestaan van geboorteakten zonder vermelding van de naam van de moeder niet uitsluit, nu het Burgerlijk Wetboek ook andere vormen van vaststelling van de moederlijke afstamming voorziet, zoals de erkenning.²¹ Hieruit volgt dat de anonieme bevalling in het buitenland rechtsgevolgen in België kan hebben.²² Het is echter niet mogelijk voor een vrouw om anoniem in België te bevallen.²³ Bovendien is het in België laten bevallen van de draagmoeder onder de naam van de wensmoeder onwettelijk en strafbaar.²⁴

16. In Frankrijk is een anonieme bevalling wel mogelijk op grond van artikel 326 Code Civil. Dit artikel bevestigt aldus de wettelijke uitzondering op het *mater semper certa est* –beginsel vervat in artikel 311-25 Code Civil.²⁵ Ook het Nederlands afstammingsrecht kent het *mater semper certa est*-beginsel²⁶, dewelke van openbare orde is.²⁷

17. ERKENNING. Indien de naam van de moeder niet in de akte van geboorte is vermeld of bij het ontbreken van een geboorteakte, kan zij het kind erkennen.²⁸ Deze erkenning is onderworpen aan bepaalde voorwaarden, zoals de instemming van vader en kind.²⁹

Een prenatale erkenning door de wensmoeder is niet mogelijk wegens strijdigheid met de beginselen inzake vaststelling van de afstamming van moederszijde, zoals de *mater semper certa est* regel.³⁰

18. ONDERZOEK NAAR MOEDERSCHAP. De afstamming langs moederszijde kan gerechtelijk worden vastgesteld bij gebreke van de geboorteakte, van de vermelding van de naam van de moeder in die akte of wanneer het kind onder valse namen is ingeschreven en niet is erkend.³¹ Deze wijze van vaststelling van de afstamming dient te voldoen aan de voorwaarden in artikel 332quinquies Burgerlijk Wetboek opgenomen.

§2. Vaststelling langs vaderszijde

19. VADERSCHAPSREGEL. De wijze van vaderlijke afstamming binnen het heterohuwelijk is de regel dat de vader degene is die het huwelijk aanduidt: *Pater is est quem nuptiae demonstrant*.³² Deze regel legt het vaderschap automatisch en dwingend op aan de echtgenoot van de moeder van het kind.³³

Indien de draagmoeder gehuwd is zal haar echtgenoot steeds de juridische vader van het kind zijn, ongeacht de bevruchting gebeurde door de sperma van de wensvader.³⁴

---

²¹ Cass. 29 januari 1993, *Arr.Cass.* 1993, 129.

²² A. DE WOLF, "Draagmoederschap in België en Frankrijk: een stand van zaken" in K. BOELE-WOELKI en M. ODERKERK (eds.), *(On)geoorloofdheid van het draagmoederschap in rechtsvergelijkend perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 110; N. GALLUS, "La gestation pour autrui réalisée à l'étranger et les controverses sur la reconnaissance des actes de naissance des enfants" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *Act.dr.fam.* 2011/8, 165.

²³ L. PLUYM, "Het recht van het kind om zijn ouders te kennen (art. 7.1 IVRK) na heterologe medisch begeleide voortplanting, adoptie en draagmoederschap in België", *TJK* 2012/1, 18; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 27.

²⁴ Art. 363 Sw.

²⁵ H. JACOBS, "Editoriaal. Draagmoederschap", *T.Fam.* 2009/3, 41.

²⁶ Art. 1:198 Nederlands Burgerlijk Wetboek (hierna: NBW).

²⁷ K.J. SAARLOOS en J.H. VAN BERKEL, "From Russia with love: ouderschap na draagmoederschap en de Wet conflictenrecht en afstamming", *NIPR* 2008/2, 118.

²⁸ Art. 313, § 1 BW.

²⁹ Art. 329bis BW.

³⁰ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 63-64; G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011, 1446.

³¹ Art. 314, eerste lid BW.

³² Art. 315 BW.

³³ P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 226.

³⁴ Art. 318, § 4 BW.

20. ERKENNING. De eerste wijze van vaderlijke afstamming buiten het heterohuwelijk is de erkenning.³⁵ Het genetisch vaderschap ten aanzien van het kind moet niet bewezen worden door de man die wenst dit kind te erkennen. Wel is de *ratio legis* van erkenning een juridische afstammingsband tussen een man en kind die genetisch afstammen van elkaar vast te stellen.³⁶ De ambtenaar van de burgerlijke stand dient dan ook de akte van erkenning te weigeren in het onmiskenbaar geval van schijnerkenning. De erkenning door de wensvader is aan enkele voorwaarden onderworpen. Zo kan de erkenning enkel plaatsvinden indien de draagmoeder ongehuwd is. Indien de draagmoeder genetisch verwant is met het kind zal bovendien haar toestemming vereist zijn.³⁷ Deze toestemming werd in de rechtspraak afgeleid uit het bestaan van een draagmoederschapsovereenkomst, ook al is deze nietig naar Belgisch recht.³⁸ Al werd er door de rechtbank eerste aanleg te Brussel geoordeeld dat uit een nietige draagmoederschapsovereenkomst evenwel geen toestemming van de draagmoeder afgeleid kan worden.³⁹ Indien er echter geen afstamming langs moederszijde voorhanden is, kan de wensvader het kind erkennen zonder enige bijkomende toestemming.⁴⁰ Ook dit werd in de rechtspraak reeds toegepast.⁴¹

21. ONDERZOEK NAAR VADERSCHAP. De tweede wijze van vaststelling van vaderlijke afstamming buiten het heterohuwelijk is het onderzoek naar vaderschap.⁴² Wanneer het vaderschap niet vaststaat krachtens de vaderschapsregel, noch op grond van een erkenning kan het vaderschap bij vonnis worden vastgesteld. Deze wijze van vaststelling van de afstamming dient te voldoen aan de voorwaarden in artikel 332quinquies Burgerlijk Wetboek opgenomen. Deze wijze van vaststelling van vaderlijke afstamming werd niet toegepast in de rechtspraak omtrent grensoverschrijdend draagmoederschap.

Afdeling 2. Betwisting afstamming

§1. Betwisting langs moederszijde

22. GEBOORTEAKTE. Uit artikel 312 § 2 BW volgt dat de door het bezit van staat bevestigde moederlijke afstamming zelfs in het geval van toeschrijving van een kind aan een vrouw die er niet bevallen van is, niet vatbaar voor betwisting is.⁴³ Bij het ontbreken van bezit van staat ten aanzien van de vrouw vermeld in de geboorteakte is betwisting van de afstamming dus wel mogelijk. Er dient uitsluitend bewezen te worden dat er geen overeenstemming bestaat tussen de staat van het kind en het bevallen zijn van het kind uit die vrouw.⁴⁴

---

³⁵ Art. 319 BW.

³⁶ P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 237.

³⁷ Art. 329bis, § 2, eerste lid BW.

³⁸ Rb. Brussel (7de k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B; Rb. Nijvel 6 april 2011, *RTDF* 2011/3, 695, noot C. HENRICOT.

³⁹ Rb. Brussel (12^e k.) 18 december 2012, *TIPR* 2013/2, 64, noot T. KRUGER en B. MALLENTJER.

⁴⁰ Art. 329bis, § 3 BW.

⁴¹ Jeugdrb. Antwerpen (7^e k.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43-44, noot L. PLUYM.

⁴² Art. 322 BW.

⁴³ P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 218.

⁴⁴ *Ibid.*

23. ERKENNING. Tenzij het kind bezit van staat heeft ten aanzien van degene die het heeft erkend, kan de erkenning van het moederschap worden betwist voor de familierechtbank door de vader, het kind, de vrouw die het kind heeft erkend en de vrouw die het moederschap van het kind opeist.⁴⁵

Hieruit volgt dat in het geval van draagmoederschap waarbij de draagmoeder anoniem in het buitenland bevallen is en het kind door de wensmoeder werd erkend, deze erkenning niet voor betwisting vatbaar is wanneer bezit van staat ten aanzien van de wensmoeder vast staat.⁴⁶

§2. Betwisting langs vaderzijde

24. VADERSCHAPSREGEL. Tenzij het kind bezit van staat heeft ten aanzien van de echtgenoot, kan het vermoeden van vaderschap worden betwist voor de familierechtbank door de moeder, het kind, de man ten aanzien van wie de afstamming vaststaat en de persoon die het vaderschap van het kind opeist.⁴⁷

25. ERKENNING. Tenzij het kind bezit van staat heeft ten aanzien van degene die het heeft erkend, kan de erkenning van het vaderschap worden betwist voor de familierechtbank door de moeder, het kind, de man die het kind heeft erkend en de man die het vaderschap van het kind opeist.⁴⁸

Er dient echter opgemerkt te worden dat zowel voor de betwisting van de vaderschapsregel als voor de betwisting van de erkenning het absoluut karakter van het bezit van staat als ontoelaatbaarheidsvereiste reeds meermaals veroordeeld werd voor het Grondwettelijk Hof.⁴⁹

Hieruit volgt dat de familierechtbank niet langer de vordering tot betwisting onontvankelijk kan verklaren louter omwille van een deugdelijk bezit van staat.⁵⁰

---

⁴⁵ Art. 330, § 1, eerste lid BW.

⁴⁶ P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 221; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 79.

⁴⁷ Art. 318, § 1 BW.

⁴⁸ Art. 330, § 1, eerste lid *in fine* BW.

⁴⁹ GwH 3 februari 2011, nr. 20/2011; GwH 7 maart 2013, nr. 29/2013 en nr. 30/2013; GwH 9 juli 2013, nr. 96/2013 en nr. 105/2013.

⁵⁰ P. SENAËVE, *Compendium*, 2013, 231.

Titel II. Draagmoederschap

Hoofdstuk 1. Terminologie

26. Het draagmoederschap is een onderwerp dat in het personen- en familierecht reeds veelvuldig werd beschreven, maar nog niet wettelijk is geregeld. In dit hoofdstuk wordt de toelichting van de terminologie inzake draagmoederschap beperkt tot wat nodig is om het begrip vanuit het internationaal privaatrecht te benaderen en te begrijpen. Bovendien zal steeds opgemerkt worden hoe draagmoederschap benaderd wordt door Frankrijk en Nederland.

Afdeling 1. Begrip draagmoederschap

27. Draagmoederschap kan gedefinieerd worden als het fenomeen waarbij een vrouw, die draagmoeder genoemd kan worden, in haar baarmoeder een vrucht zal ontwikkelen en als gevolg daarvan een kind zal baren met de bedoeling dit kind na de geboorte af te staan aan de wensouders.⁵¹ Het draagmoederschap doorbreekt de eenheid tussen genetische band en bevalling.⁵²

28. De draagmoeder heeft steeds het voorafgaand voornemen om het kind over te dragen aan de wensouders.⁵³ Met de term draagmoederschapsovereenkomst wordt verwezen naar dit voornemen.⁵⁴ De draagmoeder gaat onder meer de verbintenis aan om het moederschap van het kind niet op te eisen, terwijl de wensouder zich ertoe verbindt het kind in hun gezin op te nemen.⁵⁵ Het is onontbeerlijk dat de draagmoederschapsovereenkomst wordt gesloten voor het kind verwekt wordt.

Afdeling 2. Vormen van draagmoederschap

29. Het draagmoederschap bestaat uit verschillende vormen. Het eerste onderscheid bestaat op basis van het feit of de draagmoeder al dan niet genetisch verwant is met het kind. (§ 1) Het tweede onderscheid gaat over het feit of de draagmoeder al dan niet handelt met een winstoogmerk. (§ 2)

§1. Hoog- en laagtechnologisch draagmoederschap

30. HOOGTECHNOLOGISCH DRAAGMOEDERSCHAP. Deze vorm van draagmoederschap betekent dat het kind verwekt werd met een eicel van de wensmoeder of een andere eiceldonor⁵⁶ bevrucht met het sperma van de wensvader of donor. De draagmoeder is in dit geval niet de genetische moeder van het kind.⁵⁷ Het kind kan een genetische band met de wensouders hebben.⁵⁸

---

⁵¹ I. MARTENS, "Familierechtelijke aspecten van draagmoederschap in België en Nederland. De zaak Baby D.", *TJK* 2006/1, 7; G. VERSCHULDEN, *Afstamming*, Mechelen, Kluwer, 2004, 696; G. VERSCHULDEN, *Origineel ouderschap herdacht*, Brugge, Die Keure, 2005, 19.

⁵² L. PLUYM, "Het recht van het kind om zijn ouders te kennen (art. 7.1 IVRK) na heterologe medisch begeleide voortplanting, adoptie en draagmoederschap in België", *TJK* 2012/1, 16.

⁵³ E. DE KEZEL, "Draagmoederschap", *Juristenkrant* 2011, afl. 226, 5; M. VONK, *Children and their parents: a comparative study of the legal position of children with regard to their intentional and biological parents in English and Dutch law*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 276.

⁵⁴ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 23.

⁵⁵ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting en draagmoederschap" in F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT (eds.), *Hanboek Gezondheidsrecht Volume II*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 132 (Hierna: V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014).

⁵⁶ Deze donor zal niet als draagmoeder fungeren voor de rest van de zwangerschap.

⁵⁷ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 4.

⁵⁸ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 127.

In het Nederlands recht is deze vorm van draagmoederschap onder zeer strikte voorwaarden toegelaten.⁵⁹

31. LAAGTECHNOLOGISCH DRAAGMOEDERSCHAP. In het geval van laagtechnologisch draagmoederschap is het kind verwekt met een eicel van de draagmoeder en sperma van de wensvader of een donor.⁶⁰ Er is niet noodzakelijk medische begeleiding nodig bij de bevruchting.⁶¹ De draagmoeder is de genetische moeder van het kind.

§2. Commercieel en altruïstisch draagmoederschap

32. COMMERCIEEL DRAAGMOEDERSCHAP. Dit betekent dat de draagmoeder winst nastreeft en dat zij zich zal laten betalen door de wensouders.⁶² Het betaalde bedrag zal dan de reële onkosten van de draagmoeder en ook haar eventuele inkomstenverlies overstijgen, zodat er winst gegenereerd kan worden.⁶³

Deze vorm van draagmoederschap heeft een negatieve bijklank, waarbij meteen gedacht wordt aan een lucratieve bezigheid die eruit bestaat wensouders en draagmoeders met elkaar in contact te brengen en te begeleiden.⁶⁴ In tegenstelling tot Nederland en Frankrijk is bemiddeling inzake draagmoederschap in België echter niet uitdrukkelijk verboden.⁶⁵

In het kader van commercieel draagmoeder is een beloning bovenop de gemaakte onkosten, ongeacht door welk oogmerk ingegeven, niet steeds van lucratieve aard. In dat laatste geval is er beter sprake van *verlenend* dan commercieel draagmoederschap.⁶⁶

33. ALTRUÏSTISCH DRAAGMOEDERSCHAP. Deze vorm van draagmoederschap staat tegenover het commercieel draagmoederschap. Hierbij wordt er geen winst nagestreefd door de draagmoeder, aangezien zij uit vrijwilligheid en menslievendheid draagmoeder wenst te zijn. Als er dan toch nog een vergoeding wordt toegekend aan de draagmoeder, dan zal deze beperkt blijven tot de reële onkosten voor het dragen, maar ook voor het baren van het kind.⁶⁷ Altruïstisch draagmoederschap kan in Nederland onder strikte toepassingsvoorwaarden plaatsvinden.⁶⁸

Tot slot spreekt men van *endofamiliaal draagmoederschap* wanneer de draagmoeder familie is van de wensouders.⁶⁹ Een intieme vriendin van de wensouders komt hiervoor ook in aanmerking.

---

⁵⁹ Zie Richtlijn van de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie nr. 18 van januari 1999.

⁶⁰ L. PLUYM, "Het recht van het kind om zijn ouders te kennen (art. 7.1 IVRK) na heterologe medisch begeleide voortplanting, adoptie en draagmoederschap in België", *TJK* 2012/1, 17.

⁶¹ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 127.

⁶² V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 128.

⁶³ G. VERSCHELDEN, "De (on)mogelijkheid tot volle stiefouderadoptie na laagtechnologisch commercieel draagmoederschap", *RGDC* 2012/8, 374.

⁶⁴ A.V.M. STRUYCKEN, "Surrogacy, a new way to become a mother? A new PIL issue" in K. BOELE-WOELKI, T. EINHORN, D. GIRSBERGER en S. SYMEONIDES (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law: Liber Amicorum Kurt Siehr*, Den Haag, Boom uitgevers, 2010, 358.

⁶⁵ Uitdrukkelijke strafsancities in art. 151b en 151c Wetboek van Strafrecht resp. art. 227-12 Code pénal.

⁶⁶ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 128.

⁶⁷ L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014, 121.

⁶⁸ E. DE KEZEL, "Draagmoederschap", *Juristenkrant* 2011, afl. 226, 5.

⁶⁹ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 127.

Afdeling 3. Draagmoederschapsovereenkomsten

34. Een draagmoederschapsovereenkomst moet zoals elke overeenkomst voldoen aan de vier voorwaarden opgesomd in artikel 1108 BW, om in afwachting van specifieke regelgeving geldig te zijn.⁷⁰ Een draagmoederschapsovereenkomst wordt door de meerderheid van de rechtsleer beschouwd als absoluut nietig omdat het ingaat tegen de openbare orde en goede zeden.⁷¹ Het heeft aldus een ongeoorloofde oorzaak, waardoor het geen gevolg kan hebben.⁷² De draagmoederschapsovereenkomst bevat ook een ongeoorloofd voorwerp, onder meer de overdracht van een kind.⁷³

Een draagmoederschapsovereenkomst kan bovendien niet afwijken van de vaststaande afstamming langs moederszijde vastgesteld door artikel 312 § 2 juncto 57, 1° BW.⁷⁴ Artikel 312 § 1 BW is immers een dwingende bepaling van openbare orde, waarvan niet bij overeenkomst kan worden afgeweken.⁷⁵

35. De absolute nietigheid van een draagmoederschapsovereenkomst is, in tegenstelling tot Frankrijk⁷⁶, niet uitdrukkelijk in de wet opgenomen. In Nederland kan een draagmoederschapsovereenkomst daarentegen wel rechtsgeldig tot stand komen.⁷⁷

36. De absolute nietigheid van deze overeenkomst heeft onder meer tot gevolg dat deze overeenkomst niet voor de rechter afgedwongen kan worden in geval van niet naleving van de overeenkomst.⁷⁸ Het is immers niet meer dan een intentieverklaring tussen twee partijen.⁷⁹

37. Zoals reeds vermeld, is de absolute nietigheid van een overeenkomst tot draagmoederschap een opvatting van de meerderheid van de rechtsleer, echter valt het buiten het bestek van dit werk om alle argumenten pro en contra de rechtsgeldigheid van een draagmoederschapsovereenkomst toe te lichten. De meerderheid van de rechtsleer sluit m.i. niet aan bij de sociale werkelijkheid van vandaag, waar steeds meer heteroseksuele als homoseksuele koppels beroep doen op een draagmoeder. Dat het gebruik van een draagmoeder eenvoudiger zou zijn indien er een wettelijk kader bestond omtrent dergelijke overeenkomst, valt niet te ontkennen.⁸⁰

---

⁷⁰ G. VERSCHULDEN, *Afstamming*, Mechelen, Kluwer, 2004, 609; G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011, 1433.

⁷¹ A. DE WOLF, "Draagmoederschap in België en Frankrijk: een stand van zaken" in K. BOELE-WOELKI en M. ODERKERK (eds.), *(On)geoorloofdheid van het draagmoederschap in rechtsvergelijkend perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 97; T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAUTELET, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 21; V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 132-133; G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011, 1476; X., "Draagmoederschap voor homokoppels", *Juristenkrant* 2011, afl. 233, 14

⁷² Art. 1131 en 1133 BW.

⁷³ Art. 1128 BW: "Alleen zaken die in de handel zijn, kunnen het voorwerp van overeenkomsten uitmaken"; G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011, 1439.

⁷⁴ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 25.

⁷⁵ L. PLUYM "De invloed van draagmoederschap op adoptie" (noot onder Gent (jeugd.) 30 april 2012), *T.Fam.* 2013/6, 143.

⁷⁶ Art. 16-7 en 16-9 Code Civil.

⁷⁷ C. MAK, "Baas in eigen buik? De rechtsgeldigheid en nakoming van draagmoederschapsovereenkomsten in het licht van grondrechten" in J.H. DE GRAAF, C. MAK en F.K. VAN WIJK, *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008, 34.

⁷⁸ N. GALLUS, *Le droit de la filiation, rôle de la vérité socio-affective et de la volonté en droit belge*, Brussel, Larcier, 2009, 366; L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 39; VERSCHULDEN, G., "De (on)mogelijkheid tot volle stiefouderadoptie na laagtechnologisch commercieel draagmoederschap", *RGDC* 2012/8, 378.

⁷⁹ F. MORTIER, "Ethici: koele minnaars van draagmoederschap", *TJK* 2006/1, 21.

⁸⁰ P. DE HERT en P. HERBOTS, "Wettelijke regeling van draagmoederschap dringt zich op", *Juristenkrant* 2008, afl. 179, 11.

Bovendien heeft het Raadgevend Comité voor de Bio-Ethiek reeds lange tijd consensus bereikt over het feit dat draagmoederschapsovereenkomsten principieel aanvaardbaar zijn en wettelijk geregeld moeten worden.⁸¹ Het is dan ook opmerkelijk dat ondanks het bestaan van deze consensus draagmoederschapsovereenkomsten nog steeds als absoluut nietig beschouwd worden.

Hoofdstuk 2. Nood aan een wettelijk kader?

38. In dit hoofdstuk zal de nood aan een wettelijk kader inzake zowel het ongepast Belgisch afstammingsrecht als het internationaal privaatrecht worden toegelicht. Het draagmoederschap wordt immers niet wettelijk geregeld in België, noch in de wetgeving omtrent medisch begeleide voortplanting, noch door enige andere regelgeving.⁸² Wel dienen de bepalingen van de Wet Medisch Begeleide Voortplanting⁸³ nageleefd te worden indien in het kader van draagmoederschap gebruikt wordt gemaakt van een voortplantingstechniek geregeld in deze wet.⁸⁴

39. Uit de lacune in de wetgeving volgt evenmin een expliciet verbod op draagmoederschap.⁸⁵ Dit betekent dat er in de praktijk gebruik gemaakt wordt van een draagmoeder en dat zelfs enkele fertiliteitscentra draagmoederschap als een voortplantingstechniek toelaten.⁸⁶ Echter bemoeilijken enkele factoren de toepassing ervan nog steeds, zoals de nietigheid van draagmoederschapsovereenkomst, de *mater semper certa est*-regel en de erkenning van buitenlandse geboorteakten of buitenlandse rechterlijke beslissingen na draagmoederschap.⁸⁷ Kortom zijn de traditionele rechtsregels niet aangepast aan het draagmoederschap.

---

⁸¹ Advies nr. 30 van 5 juli 2004 van het Raadgevend Comité voor de Bio-Ethiek van België betreffende zwangerschap voor een ander.

⁸² H. NUYS en T. WUYTS, *De wet betreffende de medisch begeleide voortplanting: Commentaar op de Wet van 6 juli 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 7; T. WUYTS, "De afstamming na medische begeleide voortplanting" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De hervorming van het afstammingsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 303-304.

⁸³ Wet 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo's en de gameten, *BS* 17 juli 2007.

⁸⁴ H. NYS en T. WUYTS, "De wet betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo's en de gameten", *RW* 2007-08, nr. 19, 763; T. WUYTS, "De afstamming na medische begeleide voortplanting" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De hervorming van het afstammingsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 303.

⁸⁵ C. HENRICOT "Le droit international privé à l'épreuve d'un nouveau mode d'établissement de la filiation: le cas de la gestation pour autrui" in N. GALLUS (ed.), *Actualité en droit familial*, Brussel, Bruylant, 2010, 33 (Hierna : C. HENRICOT "Le droit international privé", 2010); C. VERBROUCK en C. DE BOUYALSKI, "Gestation pour autrui: le temps d'un nécessaire encadrement de la pratique", *Rev.dr.étr.* 2014, afl. 177, 164.

⁸⁶ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 129; L. PLUYM, "Commercieel draagmoederschap is geen menonterende behandeling van het kind baby D. door de initiële wensouders" (noot onder Gent (jeugd.) 4 december 2013), *TJK* 2014/1, 103; M.n. de fertiliteitscentra van het UZ Gent, het UZ Antwerpen, het UMC St-Pieter te Brussel en het CHR de la Citadelle van de Univ. De Liège.

⁸⁷ G. VERSCHULDEN, *Afstamming*, Mechelen, Kluwer, 2004, 704-708.

40. Er werden wel meerdere wetsvoorstellen ingediend om tot een wettelijk kader te komen.

De wetsvoorstellen beogen uiteenlopende doelstellingen, van een strafrechtelijk verbod op commercieel draagmoederschap⁸⁸ tot een wettelijke regeling die draagmoederschap toelaat.⁸⁹

Het is echter een fenomeen dat raakt aan de fundamentele emotionele en psychologische waarden binnen de samenleving, waarover niet makkelijk een consensus gevonden kan worden.⁹⁰

41. De problematiek van het internationaal privaatrecht bij draagmoederschap blijft echter totaal onbehandeld in de reeds ingediende wetsvoorstellen.⁹¹ Er werd in het wetsvoorstel houdende het Wetboek Internationaal Privaatrecht reeds gewag gemaakt van de rechtsvragen rond draagmoederschap waarmee België geconfronteerd zou worden.⁹² Het werd echter voorbarig geacht om al een standpunt in te nemen, omdat de problematiek rond draagmoederschap vrij nieuw was in het kader van het internationaal privaatrecht.⁹³ Bovendien was men de mening toegedaan dat het WIPR reeds regels bevatte om praktisch te werken.⁹⁴ De focus bij de ontwikkeling van een wettelijk kader van het draagmoederschap dient niet enkel het familierechtelijk aspect te beslaan, maar ook het grensoverschrijdend aspect van het draagmoederschap. Indien wensouders immers niet aan de voorwaarden voldoen om in België beroep te doen op het draagmoederschap, zal een toevlucht naar het buitenland nog steeds voorkomen.⁹⁵ Een wettelijk kader waarbij de voorwaarden met betrekking tot erkenning van de afstamming van Belgische wensouders vastgesteld in een buitenlandse geboorteakte of buitenlandse rechterlijke beslissing worden uiteengezet is dan ook onontbeerlijk teneinde de erkenning sneller en eenduidiger te laten verlopen. M.i. diende de wetgever te anticiperen op de juridische toelaatbaarheid in het internationaal privaatrecht van ontwikkelingen in het afstammingsrecht.

Een wettelijke regeling over ethische drama's, zoals het draagmoederschap, wordt echter vaak door de wetgever uit de weg gegaan.

---

⁸⁸ Wetsvoorstel (BEKE c.s.) tot aanvulling van het Strafwetboek met bepalingen betreffende de commercialisering van en de bemiddeling inzake draagmoederschap, *Parl. St. Senaat* 2010-11, nr. 5-932/1; Wetsvoorstel (TEMMERMAN en SWENNEN) tot bestraffing van het commercieel draagmoederschap en de publiciteit hiervoor, *Parl. St. Senaat* 2010-11, nr. 5-1074/1; Wetsvoorstel (VANLERBERGHE, LANDUYT en DETIEGE) tot wijziging van het Strafwetboek wat betreft het commercieel draagmoederschap, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 53K0497/001.

⁸⁹ Wetsvoorstel (MAHOUX) betreffende het draagmoederschap, *Parl. St. Senaat BZ* 2010, nr. 5-236/1; Wetsvoorstel (TEMMERMAN en SWENNEN) houdende de organisatie van centra voor draagmoederschap *Parl. St. Senaat* 2010-11, nr. 5-929/1; Wetsvoorstel (DEFRAIGNE) betreffende de draagmoeders, *Parl. St. Senaat BZ* 2010, nr. 5-160/1; Wetsvoorstel (TOMMELEIN) tot regeling van het draagmoederschap, *Parl. St. Senaat BZ* 2010, nr. 5-130/1.

⁹⁰ H. JACOBS, "Editoriaal. Draagmoederschap", *T.Fam.* 2009/3, 42.

⁹¹ G. VERSCHULDEN, "Editoriaal. Nood aan een familierechterlijk statuut voor draagmoederschap in België, met aandacht voor grensoverschrijdende aspecten", *T.Fam.* 2010/4, 70.

⁹² Verslag namens de Commissie voor de Justitie over het wetsvoorstel houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht, *Parl. St. Senaat* 2003-2004, nr. 3-27/7, 253 (Hierna: Verslag Commissie, nr. 3-27/7).

⁹³ Verslag Commissie, nr. 3-27/7, 252.

⁹⁴ Verslag Commissie, nr. 3-27/7, 253.

⁹⁵ G. VERSCHULDEN, "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling", *TPR* 2011, 1479.

Deel II. Belgisch internationaal privaatrecht

42. Uit het voorafgaande deel volgt dat het Belgisch afstammingsrecht niet is aangepast aan draagmoederschap en er geen wettelijk kader omtrent draagmoederschap bestaat. Dit leidt tot rechtsonzekerheid, maar heeft evenwel geen ontradend effect voor wensouders. Er wordt immers steeds vaker gebruik gemaakt van grensoverschrijdend draagmoederschap, waar voor het Belgisch internationaal privaatrecht een belangrijke rol is weggelegd. In de eerste titel wordt verder ingegaan op de problematiek inzake de erkenning van buitenlandse geboorteakten. Vervolgens zullen in titel II de erkenningsregels inzake buitenlandse rechterlijke beslissingen uiteengezet worden. Tot slot zullen in titel III de erkenningsregels inzake buitenlandse authentieke akten worden toegelicht.

Titel I. Probleemstelling

Hoofdstuk 1. Eerste contact met België

43. Om een antwoord te vinden op de centrale onderzoeksvraag dient eerst geschetst te worden hoe de Belgische rechtsorde geconfronteerd wordt met buitenlandse geboorteakten opgesteld na draagmoederschap. Na een beroep op een buitenlandse draagmoeder zal een buitenlandse geboorteakte worden opgesteld, waarin het juridisch ouderschap van de wensouders vastgesteld wordt. De problemen met betrekking tot de erkenning van buitenlandse geboorteakten beginnen dan ook wanneer de Belgische wensouders willen terugkeren naar België met het kind.

44. De Belgische rechtsorde wordt op twee wijzen geconfronteerd met buitenlandse geboorteakten opgesteld na draagmoederschap.⁹⁶ Enerzijds zal er een Belgisch paspoort of andere reisdocumenten (visum of *laissez-passer*) nodig zijn voor het kind naar België te komen. (afdeling 1) Anderzijds kan het kind zich reeds in België bevinden en zullen de wensouders aan de ambtenaar van de burgerlijke stand de overschrijving van de buitenlandse geboorteakte vragen. (afdeling 2)

Afdeling 1. Belgisch consulaat of diplomatieke post

45. De wensouders kunnen een Belgisch paspoort of ander reisdocumenten aanvragen voor het kind bij het Belgisch consulaat of diplomatieke post in het land waar het kind is geboren. De Belgische overheden kunnen enkel een paspoort uitreiken aan een kind met Belgische nationaliteit en om deze te verwerven moet de afstammingsband met een Belgische ouder vaststaan.⁹⁷ Hieruit volgt dat de buitenlandse geboorteakte dewelke de afstammingsband vaststelt, onderzocht dient te worden. Indien de geboorteakte niet erkend wordt, zal ook de daarin vervatte afstammingsband niet erkend worden waardoor het kind niet de Belgische nationaliteit verkrijgt.⁹⁸ Het paspoort kan aldus niet worden afgegeven en het kind kan niet naar België komen.

---

⁹⁶ L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014, 152; L. PLUYM, "Sociale werkelijkheid en belang van het kind primieren op internationaalrechtelijke bescherming van intern verbod op draagmoederschap" (noot onder EHRM 26 juni 2014, Labassee/Frankrijk en EHRM 26 juni 2014, Mennesson/Frankrijk), *TIPR* 2014/3, 189.

⁹⁷ Art. 8 WBN; J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1519.

⁹⁸ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 154.

De wensouders die beroep doen op draagmoederschap in Oekraïne en India zullen deze weg moeten volgen, daar de kinderen de Belgische nationaliteit hebben.⁹⁹ Op de website van de Belgische ambassade in Oekraïne en India staat echter uitdrukkelijk dat de diensten van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse zaken van rechtswege de in het buitenland vastgestelde afstammingsband na draagmoederschap zullen weigeren te erkennen en aldus geen paspoort zullen afleveren.¹⁰⁰

Afdeling 2. Gemeentelijke ambtenaar

46. Wanneer de wensouders reeds met het kind naar België zijn teruggekeerd zullen ze zich wenden tot de burgerlijke stand. De wensouders zullen de ambtenaar van de burgerlijke stand van hun gemeente verzoeken de buitenlandse geboorteakte over te schrijven in de registers van de burgerlijke stand.¹⁰¹ Ook hier zal een onderzoek naar de geldigheid van de buitenlandse geboorteakte gebeuren.¹⁰² De ambtenaar van de burgerlijke stand zal steeds de overschrijving van de buitenlandse geboorteakte weigeren, waardoor het juridisch ouderschap zoals vastgesteld in de geboorteakte niet erkend wordt.

Deze weg zal gevolgd worden voor Belgische wensouders die beroep doen op een draagmoeder in Californië. Deze kinderen hebben de Belgische en Amerikaanse nationaliteit.¹⁰³ Wegens de Amerikaanse nationaliteit is er geen Belgisch paspoort vereist.¹⁰⁴ Deze kinderen keren met hun wensouders terug naar België, waar de wensouders de geboorteakte willen laten overschrijven in de registers van de burgerlijke stand van hun woonplaats.

47. De Belgische administratieve overheden zullen steeds overgaan tot een principiële niet-erkenning van de voorgelegde buitenlandse geboorteakten inzake draagmoederschap¹⁰⁵ Zowel de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken als de ambtenaar van de burgerlijk stand weigert de afgifte van het paspoort respectievelijk de overschrijving van de geboorteakte omwille van de strijdigheid van de geboorteakte met de openbare orde, m.n. de miskennis van de *mater semper certa est*-regel en de absolute nietigheid van de draagmoederschapsovereenkomst.¹⁰⁶

Deze principiële niet-erkenning heeft tot gevolg dat de rechterlijke tussenkomst de regel wordt.¹⁰⁷

---

⁹⁹ Oekraïne en India hebben een *ius sanguinis*-regime: kinderen krijgen de nationaliteit van de ouders ten aanzien wie de afstammingsband vaststaat.

¹⁰⁰ http://countries.diplomatie.belgium.be/nl/oekraïne/consulaire_diensten/draagmoederschap;
http://countries.diplomatie.belgium.be/nl/india/consulaire_diensten/burgerlijke_stand/kinderen_geboren_uit_een_draagmoeder.

¹⁰¹ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 166.

¹⁰² Art. 31, § 1 en art. 128 WIPR.

¹⁰³ Verenigde staten heeft een *ius soli* regime: kinderen krijgen op grond van hun geboorte in een welbepaalde staat de nationaliteit van die staat.

¹⁰⁴ L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1, 53.

¹⁰⁵ J. VERHELLEN, "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases", *NIPR* 2011/4, 658.

¹⁰⁶ L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014, 152.

¹⁰⁷ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR in familiezaken: Wetgevende doelstellingen getoetst aan de praktijk*, Brugge, Die Keure, 2012, 277 (Hierna: J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012).

Hoofdstuk 2. Feitelijk en procedurele uiteenzetting recente rechtspraak

48. In dit hoofdstuk wordt de rechtspraak feitelijk en procedureel uiteengezet, om zo een integrerende rechtsvergelijking doorheen de masterproef toe te laten. Uit iedere zaak zal blijken dat de erkenning van buitenlandse geboorteakten problematisch is, daar de rechter steeds een moeilijke evenwichtsoefening moet maken. Echter zal blijken dat de principiële niet-erkenning door de Belgische administratieve autoriteiten recht tegenover de flexibele houding van de Belgische rechtbanken staat.¹⁰⁸

Afdeling 1. Tweeling Maïa en Maureen

49. Een Belgisch gehuwd koppel bestaande uit twee mannen deed beroep op een draagmoeder in Californië om zo hun kinderwens te vervullen. De draagmoeder beviel van een tweeling, door in een ingebrachte embryo bestaande uit een zaadcel van één wensvader. De wensvaders hadden, voorafgaand aan de bevalling, van het Superior Court van de staat Californië een declaratoire beslissing verkregen waarbij de vaderlijke afstamming van de tweeling die geboren zou worden in het kader van een draagmoederschapsovereenkomst werd vastgesteld. Bovendien werd in deze beslissing verklaard dat de wensvaders de juridische en biologische ouders van de kinderen zouden zijn.¹⁰⁹ De overschrijving van de twee geboorteakten werd geweigerd, waarop de wensvaders een vordering instelden teneinde de geboorteakten in België te erkennen en de overschrijving ervan in de registers van de Burgerlijke stand te bekomen.

50. De wensvaders zijn van mening dat het gaat over een verzoek tot erkenning van buitenlandse geboorteakten en niet over de erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing op basis waarvan de geboorteakten zijn opgesteld. De rechtbank eerste aanleg te Hoei is echter van mening dat dit onderscheid in de voorliggende zaak geen praktisch belang heeft.¹¹⁰ Er werd door de rechtbank onderzocht of de geboorteakten geen wetsontduiking uitmaakten of kennelijk onverenigbaar waren met de openbare orde.. De wetsontduiking werd bewezen geacht door de rechtbank. De rechtbank weigerde dan ook de erkenning en overschrijving van de geboorteakten.¹¹¹

51. Tegen de beslissing van de rechtbank eerste aanleg te Hoei werd hoger beroep ingesteld door de wensvaders. Het hof van beroep te Luik onderzoekt de erkenning van de buitenlandse geboorteakten overeenkomstig artikel 27 WIPR omtrent de erkenning van buitenlandse authentieke akten. De conflictenrechtelijke controle uit artikel 27 WIPR wordt toegepast met als uitkomst het Belgisch recht als toepasselijk recht.¹¹² De biologische vader en tevens wensvader kan *in casu* overeenkomstig artikel 329bis BW deze kinderen erkennen. De tweede wensvader zal echter via adoptie moeten proberen een afstammingsband te verkrijgen, wat hij ook deed. Het Belgisch recht laat immers geen dubbele oorspronkelijke vaderlijke afstammingsband toe (*supra* nr. 10).

---

¹⁰⁸ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1520.

¹⁰⁹ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1816, noot P.WAUTELET.

¹¹⁰ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *RTDF* 2010/4, 1127, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.

¹¹¹ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1822, noot P.WAUTELET.

¹¹² Art. 62 WIPR.

Afdeling 2. Tweeling Hanne en Elke

52. Een Belgisch gehuwd koppel wendde zich, na enkele mislukte pogingen bij een nichtje tot draagmoederschap, tot Oekraïne om aldaar beroep te doen op commercieel hoogtechnologisch draagmoederschap. In juli 2008 beviel de Oekraïense draagmoeder van een tweeling.

In overeenstemming met de Oekraïense wetgeving werden de geboorteakten op naam van de wensouders opgesteld, waardoor de genetisch verwante wensouders tevens de juridische ouders werden.

53. De Belgische ambassade in Kiev weigerde echter de geboorteakten te erkennen, op advies van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse zaken. Deze niet-erkenning had tot gevolg dat zowel de wensouders als de kinderen in Oekraïne dienden te verblijven, de kinderen hadden immers geen Belgische nationaliteit en konden het Belgisch grondgebied niet betreden.

54. De wensouders tekenden overeenkomstig artikel 27 § 1, lid 4 WIPR beroep aan, waarbij ze de erkenning van geboorteakten en overschrijving ervan in de registers van de burgerlijke stand vorderen. De rechtsgeldigheid van de geboorteakten moest onderzocht worden, krachtens het recht dat volgens het WIPR toepassing vindt, met inachtneming van de artikelen 18 en 21 WIPR.¹¹³ De rechtbank kwam uit bij de toepassing van het Belgisch recht, doordat de beiden wensouders de Belgische nationaliteit hadden.¹¹⁴ De rechtsgeldigheid van de akten als geboorteakten kon niet worden erkend.¹¹⁵ Wetsontduiking, zoals bepaald in artikel 18 WIPR, werd niet bewezen geacht door de rechtbank.

55. De rechtbank kwam tot een originele uitspraak waarbij de geboorteakten opgesteld in Oekraïne geacht worden niet te gelden als geboorteakten, maar als rechtsgeldige authentieke akten waaruit de vaderlijke erkenning blijkt. De rechtbank laat na een wettelijke basis te geven waarop het deze uitspraak baseert.¹¹⁶ De kinderen verkregen evenwel de Belgische nationaliteit, waardoor ze samen met de wensouders naar België konden komen.

56. Voor dit werk volstaat het om op te merken dat nadien de volle adoptie door de genetische wensmoeder werd uitgesproken, omdat deze adoptie steunt op wettige redenen en niet strijdig is met de openbare orde.¹¹⁷ De omslachtige procedure van adoptie diende echter niet in werking te worden gezet indien de buitenlandse geboorteakten ook voor de moederlijke afstamming erkend zouden worden. Bovendien gaat dit in tegen de aard van adoptie, die ertoe strekt om een alternatieve band tot stand te brengen, niet om aan de biologische afstamming vorm te geven.¹¹⁸

---

¹¹³ Art. 27 § 1, lid 1 WIPR.

¹¹⁴ Art. 62 WIPR.

¹¹⁵ L. PLUYM, "Adoptie na internationaal draagmoederschap" (noot onder Jeugdrb. Antwerpen (7e k.) 22 april 2010), *T. Fam.* 2012/2, 46.

¹¹⁶ C. HENRICOT, "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONÉGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood in Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 34 en 39.

¹¹⁷ Jeugdrb. Antwerpen (7e k.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43-44, noot L. PLUYM.

¹¹⁸ L. PLUYM, "Adoptie na internationaal draagmoederschap" (noot onder Jeugdrb. Antwerpen (7e k.) 22 april 2010), *T. Fam.* 2012/2, 51.

Afdeling 3. Kind Samuel

57. Wensouders bestaande uit twee mannen deden beroep op een Oekraïense draagmoeder. In de geboorteakte werd één van de wensvaders tevens genetische vader en de draagmoeder als juridische ouders vermeld. De draagmoeder werd door een Oekraïense rechterlijke beslissing ontzet uit haar ouderlijk gezag, waarbij het kind werd toegekend aan de Belgische genetische wensvader. De Belgische ambassade te Kiev weigerde de geboorteakte te erkennen en een paspoort voor het kind af te leveren.

58. Een procedure in kort geding werd afgewezen wegens ongegrondheid: de gevorderde voorlopige maatregel om het kind naar België te laten komen oversteeg de rechtsmacht van de rechter in kort geding.¹¹⁹ De kortgeding rechter in de zaak van het kind C oordeelde daarentegen dat de afgifte van een *laissez-passer* door het Belgisch consulaat in Mumbai de grens van een uitspraak bij voorraad niet zou overschrijden (*infra* nr. 64).

59. De biologische wensvader legde hierna een eenzijdig verzoekschrift neer tot erkenning van de Oekraïense geboorteakte, overeenkomstig artikel 27, § 1, vierde lid WIPR. Tevens stelde hij een tweede procedure in kort geding in, dewelke ontvankelijk verklaard werd.¹²⁰ De kort gedingrechter oordeelde dat de plaatsing in een weeshuis een reëel gevaar was voor het kind, echter was er geen sprake van urgentie aangezien verzoeker op een uitspraak van de bodemrechter kon bekomen op korte termijn.¹²¹

60. De biologische vader moest de rechtsgeldigheid van de erkenning van Samuel naar Belgisch recht bewijzen volgens de rechtbank ten gronde. De rechtbank oordeelde dat uit de vermelding van de wensvader in de geboorteakte de toestemming van de draagmoeder, vereist voor erkenning, voldoende bleek.¹²² In de zaak van kind C werd integendeel geoordeeld dat uit de absoluut nietige draagmoederschapsovereenkomst geen toestemming kon blijken.

61. De wensvader wijzigde het initiële verzoek tot erkenning van een geboorteakte naar een verzoek tot erkenning van de geboorteakte als een rechtsgeldige authentieke akte waaruit de vaderlijke erkenning door de genetische vader blijkt. De rechter ontweek de vraag naar de openbare orde, meer nog de rechter oordeelde dat er geen sprake was van draagmoederschap, aangezien er geen wensmoeder was.¹²³ De rechter oordeelt ook dat er geen wetsontduiking voorhanden was. De rechter achtte de erkenning van de geboorteakte als een rechtsgeldige authentieke akte waaruit de vaderlijke erkenning blijkt in het belang van het kind en sprak deze dan ook uit.

---

¹¹⁹ KG Brussel 4 februari 2009, AR 09/1695/C, onuitg., aangehaald door J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1517.

¹²⁰ Het kind was ondertussen geplaatst in een Oekraïens weeshuis, wat als een nieuwe omstandigheid aanvaard werd.

¹²¹ KG Brussel 9 juli 2010, AR. 10/830/C, ontuig., aangehaald door J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1517.

¹²² Rb. Brussel (7de k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B, 6.

¹²³ Rb. Brussel (7de k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B, 7.

Afdeling 4. Tweeling AM en ND

62. Een ongehuwd Belgisch koppel deed beroep op een Indische draagmoeder, om zo hun kinderwens in vervulling te zien gaan.¹²⁴ De draagmoeder beviel in Mumbai van een tweeling, verwekt met een ingebrachte embryo bestaande uit een anonieme eicel en een zaadcel van de wensvader. De twee geboorteakten vermeldden enkel de naam van de wensvader, elke vermelding van een moederlijke afstamming ontbrak. De Procureur des Konings geeft een negatief advies wanneer de overschrijving van de geboorteakten in de registers van de burgerlijke stand wordt gevraagd. De wensvader stelde een vordering tot erkenning en overschrijving van de geboorteakten in.

63. Uit de conflictenrechtelijke controle uit artikel 27 WIPR volgt dat de rechtsgeldigheid van de authentieke akte dient te worden vastgesteld overeenkomstig het krachtens deze wet toepasselijk recht, en meer bepaald met inachtneming van de artikelen 18 en 21. Het Belgisch recht is van toepassing gelet op de Belgische nationaliteit van de wensvader.¹²⁵ De rechtbank achtte een onderzoek naar wetsontduiking of kennelijke strijdigheid met de openbare orde niet nodig.

Het Belgisch recht laat toe dat de biologische wensvader zijn kinderen erkent overeenkomstig artikel 329bis BW.¹²⁶ De toestemmingsvereiste werd geacht gegeven te zijn door het bestaan van draagmoederschapsovereenkomst. De rechtbank oordeelde dat de geboorteakten niet erkend konden worden als geboorteakten, daar de naam van de draagmoeder ontbrak, echter wel als authentieke akten waaruit de vaderlijke erkenning door de wensvader van de kinderen blijkt.

Afdeling 5. Kind C

64. Een alleenstaande wensvader sloot in India een draagmoederschapsovereenkomst. Bij de draagmoeder werd een embryo ingeplant, bestaande uit een anonieme eicel en zaadcellen van de wensvader. Het kind werd erkend door de wensvader door middel van een Indische notariële erkenning. De Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken liet het aan de Belgische rechtbanken over om te beslissen over het afleveren van een paspoort voor het kind, met een geboorteakte met een onbekende moeder en de wensvader als vader. Hierop stelde de wensvader een vordering in voor de kortgedingrechter. De kortgedingrechter veroordeelde de Belgische Staat tot afgifte van een *laissez-passer*, waardoor het kind toegang kreeg tot het Belgisch grondgebied.¹²⁷ Het veroordelen van de Belgische staat tot het afleveren van een paspoort zou echter neerkomen op de erkenning van de afstammingsband tussen het kind en wensvader, wat de grens van een uitspraak bij voorraad zou overschrijden. Een *laissez-passer* wordt afgeleverd door het Belgisch consulaat in Mumbai, waardoor de wensvader samen met het kind naar België kan komen.

65. De wensvader stelt een vordering ten gronde in om zo de erkenning van de Indische geboorteakte en de overschrijving ervan in de registers van de burgerlijke stand te verkrijgen.¹²⁸ De overschrijving van de geboorteakte in de registers van de burgerlijke stand werd hem immers geweigerd door de ambtenaar van de burgerlijke stand.

---

¹²⁴ Rb. Nijvel 6 april 2011, *RTDF* 2011/3, 695, noot C. HENRICOT.

¹²⁵ Art. 62 WIPR.

¹²⁶ Art. 330, § 2 BW.

¹²⁷ KG Brussel 6 april 2010, *RTDF* 2010, 1164.

¹²⁸ Rb. Bussel (12^e k.) 18 december 2012, *TIPR* 2013/2, 64, noot T. KRUGER en B. MALLENTJER.

66. De rechtbank eerste aanleg te Brussel paste de conflictrechtelijke controle toe. De wensvader heeft de Belgische nationaliteit waardoor het Belgische recht van toepassing is, ingevolge artikel 62 § 1, 1° WIPR. Voor het moederschap zal echter het Indisch recht van toepassing zijn, de draagmoeder heeft immers de Indische nationaliteit.

De rechtbank maakte dan ook een onderscheid tussen de verenigbaarheid van de vaderlijke en moederlijk afstamming met het recht van openbare orde.¹²⁹ Zowel de toepassing van een draagmoederschapsovereenkomst waarop de vaderlijke afstamming steunde als de toepassing van het Indisch recht is kennelijk strijdig met de Belgische openbare orde, waaruit volgt dat de geboorteakte niet erkend kon worden.¹³⁰ De rechtbank erkende de geboorteakte dan ook enkel als een vaststelling van de vaderlijke afstamming, na vaststelling dat de wensvader de biologische vader van het kind. Aldus is er een gedeeltelijke erkenning van de geboorteakte.

Afdeling 6. Tweeling C en L

67. Een Belgisch koppel, bestaande uit twee mannen, deed beroep op een draagmoeder in Californië. Er werd een anoniem gedoneerde bevruchte eicel ingeplant bij de draagmoeder, die beviel van een tweeling. Er werd een dubbele afstammingsband vastgesteld in de twee opgestelde geboorteakten. De overschrijving van de geboorteakten in de registers van de burgerlijke stand werd geweigerd door de stad Luik, waarop de wensvaders een vordering overeenkomstig artikel 23 § 3 WIPR instelden bij de rechtbank eerste aanleg te Luik.¹³¹

68. De rechtbank gaat eerst na of het voorwerp van de vordering de erkenning is van de rechterlijke beslissing van het Superior Court te Californië of de erkenning van de geboorteakten. De rechtbank was van mening dat het over de erkenning van een rechterlijke beslissing ging, waarbij geen conflictenrechtelijke controle is vereist.¹³²

Ingevolge artikel 25 § 1, 1° en 3° WIPR diende enkel te worden nagegaan of de erkenning kennelijk onredelijk zou zijn met de openbare orde, respectievelijk wetontduiking zou betekenen. De buitenlandse rechterlijke beslissing, die een dubbele afstammingsband ten aanzien van twee mannen vaststelt, werd door de rechtbank niet kennelijk onverenigbaar geacht met de Belgische internationale openbare orde. Evenmin was er sprake van wetsontduiking.

De rechtbank verklaarde dan ook, bij het ontbreken van weigeringsgronden, het erkenningsverzoek van de rechterlijke beslissing van het Superior Court Californië ontvankelijk en beval de overschrijving van de geboorteakten opgesteld op basis van deze rechterlijke beslissing.¹³³

---

¹²⁹ Rb. Bussel (12^e k.) 18 december 2012, *TIPR* 2013/2, 68, noot T. KRUGER en B. MALLENTJER.

¹³⁰ Art. 21 WIPR.

¹³¹ Rb. Luik (3^e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 3/2013, 715, noot C. HENRICOT.

¹³² Rb. Luik (3^e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 3/2013, 716-717, noot C. HENRICOT.

¹³³ Rb. Luik (3^e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 3/2013, 720, noot C. HENRICOT

Afdeling 7. Kind A.D.

69. Na enkel mislukte pogingen van medische begeleide voortplanting richten de wensouders zich tot een draagmoeder in Oekraïne. De Belgische ambassade te Kiev weigert de afgifte van een paspoort voor het kind: uit de juridische leemte aangaande het draagmoederschap volgt dat ze geen enkel buitenlands document dat voorkomt uit draagmoederschap kunnen erkennen.¹³⁴ Hierop stellen de wensouders een vordering in bij de kortgedingrechter om de Belgische staat te veroordelen tot het afleveren van de nodige reisdocumenten. De kortgedingrechter wees deze vordering af, waarop de wensouders hoger beroep instellen.

70. Het hof van beroep te Brussel oordeelde dat de nietigheid van de Oekraïense geboorteakte naar Belgisch recht enkel de moederlijke erkenning verhindert.¹³⁵ De erkenning van de wensvader schendt de Belgische openbare orde niet, omdat het Belgisch afstammingsrecht toelaat dat de biologische vader zijn kind erkent.¹³⁶ De Belgische staat wordt veroordeeld tot het afleveren van de nodige reisdocumenten, daar het belang van het kind primeerde op het belang van de Staat.¹³⁷ De wensouders legden hierna een verzoekschrift neer bij het EHRM, met een schending van artikelen 3, 8 en 13 EVRM (*infra* nr. 188 e.v.)¹³⁸

---

¹³⁴ Brussel (3^e k.) 31 juli 2013, *TIPR* 2013/4, 50.

¹³⁵ Brussel (3^e k.) 31 juli 2013, *TIPR* 2013/4, 65.

¹³⁶ Art. 315 j° 329bis BW.

¹³⁷ Brussel (3^e k.) 31 juli 2013, *TIPR* 2013/4, 62.

¹³⁸ EHRM 8 juli 2014, nr. 29176/13, *D. e.a. v. België*.

Hoofdstuk 3. Kwalificatieprobleem

71. In dit hoofdstuk wordt het kwalificatieprobleem waarmee de rechters na de principiële niet-erkenning door de administratieve overheden worden geconfronteerd verder toegelicht. Ten eerste zal het probleem verduidelijkt worden, waarbij zal blijken dat er geen consensus bestaat in de rechtsleer over de kwalificatie van de buitenlandse geboorteakte. Afhankelijk van de kwalificatie die de rechter geeft aan de buitenlandse geboorteakte zal een verschillend erkenningsregime van toepassing zijn. Vervolgens zullen dan ook deze verschillende erkenningsregimes reeds kort worden beschreven. Tot slot wordt de toepassing van het kwalificatieprobleem zoals benaderd in de rechtspraak behandeld.

Afdeling 1. Kwalificatieprobleem toegelicht

72. Zoals blijkt uit hoofdstuk 1 wordt de Belgische rechtsorde geconfronteerd met gevallen van grensoverschrijdend draagmoederschap. In landen, zoals India, Oekraïne en California, is het immers mogelijk dat de wensouders juridische ouders van het kind worden, dit door vermelding van de naam van de wensouders in de geboorteakte.¹³⁹ De vraag rijst dan of de juridische afstammingsband vervat in de buitenlandse geboorteakte erkend kan worden in de Belgische rechtsorde. Deze vraag dient beantwoord te worden met het WIPR, waar de wetgever strikte erkenningsregels met betrekking tot buitenlandse authentieke akten en buitenlandse rechterlijke beslissingen heeft opgenomen.

73. Het is dus eerst vereist na te gaan wat het voorwerp van de erkenning is, vooraleer te oordelen over de familierechtelijke gevolgen van een afstammingsband ontstaan in het buitenland door draagmoederschap.¹⁴⁰ De rechters dienen aldus uit te maken wat de aard is van het document dat voorligt en wat de inhoud van de buitenlandse beslissing is.¹⁴¹ Dit veronderstelt een grondige kennis van het buitenlands recht.¹⁴²

74. Het belang van dit onderscheid ligt in de verschillende wijzen van erkenning naargelang het over een authentieke akte, dan wel een rechterlijke beslissing gaat. De buitenlandse authentieke akten moeten onderworpen worden aan een conflictenrechtelijke controle, dewelke verregaander is dan de controle waaraan buitenlandse rechterlijke beslissingen dienen onderworpen te worden.

75. Het kwalificatieprobleem behelst aldus de vraag of een buitenlandse geboorteakte beoordeeld dient te worden als een buitenlandse authentieke akte of buitenlandse rechterlijke beslissing. Deze vraag stelt zich echter enkel indien aan de geboorteakte een rechterlijke tussenkomst voorafgaat, zoals bij geboorteakten opgesteld in Californië. Een Californische geboorteakte veronderstelt immers steeds eerst een rechterlijke uitspraak die beveelt een geboorteakte met wensouders als ouders op te maken. Deze rechterlijke tussenkomst is niet vereist bij het opmaken van geboorteakten met wensouders als juridische ouders bij Oekraïense en Indische geboorteakten.

---

¹³⁹ G. VERSCHELDEN, "Editoriaal. Nood aan een familierechterlijk statuut voor draagmoederschap in België, met aandacht voor grensoverschrijdende aspecten", *T.Fam.* 2010/4, 69.

¹⁴⁰ P. WAUTELET, "Draagmoederschap en afstammingsbanden: een Belgisch ipr-perspectief" in S. RUTTEN en K. SAARLOOS (eds.), *Van afstamming tot nationaliteit: opstellen aangeboden aan professor mr. G.R. de Groot ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht*, Deventer, Kluwer, 2013, 160.

¹⁴¹ C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON, "La filiation d'enfants nés d'une gestation pour autrui à l'étranger" (noot onder Luik 6 (1e k.) september 2010), *RTDF* 2010, 1145.

¹⁴² J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1522.

76. De rechtspraak mag niet lichtzinnig besluiten tot het erkenningsregime voor buitenlandse authentieke akten. WAUTELET is van mening dat de keuze tussen de erkenning van de rechterlijke beslissing of die van de authentieke geboorteakten moet gebeuren in functie van de inhoud van de beslissing. Indien de rechterlijke beslissing zich enkel beperkt tot het verplichten van de opmaak van de geboorteakten, waarbij het de draagmoederschapsovereenkomst bevestigt, kan de rechter besluiten tot het erkenningsregime inzake authentieke akten. Indien de rechterlijke beslissing werkelijk de inhoud van de geboorteakte oplegt, is de invloed ervan op de authentieke akte veel sterker, waardoor het erkenningsregime inzake rechterlijke beslissingen toegepast dient te worden.

77. VERHELLEN is daarentegen van mening dat inzake het Californische draagmoederschap steeds het rechterlijk vonnis dat aan de opstelling van geboorteakte voorafgaat als uitgangspunt voor het toepasselijk erkenningsregime dient genomen te worden.¹⁴³ Ze verwijst hierbij naar de reikwijdte van het vonnis, met name een '*judgment of parentage*'. Enkel wanneer de wensouders een *judgement of parentage* verkrijgen van de rechter kunnen ze op de geboorteakte worden vermeld als juridische ouders.¹⁴⁴ Hieruit volgt dat het de rechterlijke beslissing is die de afstamming vaststelt. De rechter spreekt zich aldus uit over de afstammingsband die vervolgens in de geboorteakte wordt vastgesteld en beperkt zich niet tot het louter geven van een instructie aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.¹⁴⁵ Hierdoor kan m.i. de mening van WAUTELET niet worden bijgetreden en dient steeds het erkenningsregime inzake buitenlandse rechterlijke beslissingen toegepast te worden wanneer er een Californische geboorteakte voorhanden is.

Afdeling 2. Verschillende erkenningsregimes

78. Zoals reeds aangehaald zal zijn er verschillende wijzen van erkenning van toepassing naargelang het over een authentieke akte, dan wel een rechterlijke beslissing gaat. De buitenlandse authentieke akte moet onderworpen worden aan een conflictenrechtelijke controle, de buitenlandse rechterlijke beslissing niet. De draagwijdte van het onderscheid wordt in deze afdeling uiteengezet.

§ 1. Algemeen kader

A. Buitenlandse rechterlijke beslissingen

79. De artikelen 22 t.e.m. 26 WIPR handelen over de erkenning en uitvoerbaarverklaring van buitenlandse rechterlijke beslissingen. De familierechtbank is bevoegd voor geboorteakten opgesteld naar aanleiding van een rechterlijke beslissing.¹⁴⁶ De rechtbank van de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verweerder is territoriaal bevoegd, bij gebreke van woon- of verblijfplaats in België is dit de rechtbank van de plaats van de uitvoering van de beslissing.¹⁴⁷ Wanneer de vordering tot erkenning niet kan worden ingeleid voor de hiervoor bepaalde bevoegde rechtbank, mag de verzoeker de zaak brengen voor de rechtbank van zijn woonplaats of zijn gewone verblijfplaats.¹⁴⁸

¹⁴³ J. VERHELLEN, "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases, *NIPR* 2011/4, 659.

¹⁴⁴ K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMMER, W. SCHRAMA en M. VONK (eds.), *Draagmoederschap en illegale opnemings van kinderen*, Utrecht, Universiteit Utrecht – Molengraaff Instituut voor Privaatrecht, 2011, <http://ucerf.rebo.uu.nl/wp-content/uploads/2013/07/WODC-Rapport-Draagmoederschap.pdf>, 133-134 (Hierna: K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMMER, W. SCHRAMA en M. VONK (eds.), *Draagmoederschap*, 2011).

¹⁴⁵ K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMMER, W. SCHRAMA en M. VONK (eds.), *Draagmoederschap*, 2011, 34.

¹⁴⁶ Art. 23, § 1 WIPR.

¹⁴⁷ Art. 23, § 2, tweede lid WIPR.

¹⁴⁸ *Ibid.*

80. De beslissing mag alleen erkend of uitvoerbaar verklaard worden indien zij de voorwaarden gesteld in artikel 25 WIPR niet schendt.¹⁴⁹ Dit artikel bevat een limitatieve lijst van weigeringsgronden van de erkenning of de uitvoerbaarverklaring van buitenlandse rechterlijke beslissingen. In geen geval mag de buitenlandse rechterlijke beslissing ten gronde worden herzien.¹⁵⁰

B. Buitenlandse authentieke akten

81. De artikelen 27 en 28 WIPR handelen over de erkenning en uitvoerbare kracht van buitenlandse authentieke akten. De buitenlandse geboorteakte opgesteld in het kader van draagmoederschap dient erkend te worden ingevolge artikel 27 WIPR.

82. In een arrest van de Raad van State wordt bevestigd dat artikel 27 § 1 WIPR aan alle administratieve en gerechtelijke overheden de bevoegdheid geeft om een buitenlandse akte al dan niet te erkennen.¹⁵¹ Hieruit volgt dat het kan gebeuren dat twee overheden omtrent eenzelfde akte tot een tegenstrijdige beslissing kunnen komen, waarbij de eerst gevatte overheid geen gezag van gewijsde heeft.¹⁵² De familierechtbank zal zich uiteindelijk uitspreken over de geldigheid van de akte, waarbij zijn oordeel gezag van gewijsde heeft.¹⁵³ De problematiek inzake tegenstrijdige beslissingen gaat echter het bestek van dit werk te buiten.¹⁵⁴

§ 2. Rechtvaardiging

83. Het verschillend erkenningsregime wordt gerechtvaardigd door het feit dat akten, in tegenstelling tot beslissingen van rechtscolleges, geen eigenlijke beslissingen inhouden.¹⁵⁵ Men gaat er dus vanuit dat een buitenlandse ambtenaar die de akte opstelt een minder actieve rol opneemt dan een buitenlandse rechter die een beslissing velt. Bij het opstellen van een authentieke akte zal de inhoud van de akte in grote mate overeenstemmen met hetgeen de partijen aanreiken aan de ambtenaar.

84. Ongeacht of de rol van de ambtenaar wel zo passief is bij het opstellen van een geboorteakte, gelden de verschillende erkenningsregimes nog steeds. Een buitenlandse authentieke akte blijft steeds aan een conflictenrechtelijke controle onderworpen, waardoor het erkenningsregime van toepassing op buitenlandse rechterlijke beslissingen soepeler is dan het erkenningsregime van toepassing op buitenlandse authentieke akten.¹⁵⁶

---

¹⁴⁹ Art. 22, § 1, vierde lid WIPR.

¹⁵⁰ Art. 25, § 2 WIPR; Verslag Commissie, nr. 3-27/7, 57.

¹⁵¹ RvS 29 september 2010, nr.207.734.

¹⁵² T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAULETEL, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 24.

¹⁵³ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 220.

¹⁵⁴ Zie J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR in familiezaken: Wetgevende doelstelling getoetst aan de praktijk*, Brugge, Die Keure, 2012, 222 e.v.

¹⁵⁵ P. WAULETEL, "De doorwerking in België van buitenlandse akten: een kritisch overzicht", *T.Vreemd*. 2008, Themanummer IPR, 44.

¹⁵⁶ C. HENRICOT, "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONEGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood in Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 40; P. SENAËVE, "Ontwikkelingen in het afstammingsrecht 2011-2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK en J. DU MONGH (eds.), *Personen- en familierecht in Themis*, Brugge, Die Keure, 2014, 42; J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 262.

§ 3. Conflictenrechtelijke controle

85. Er is aldus een verregaande conflictenrechtelijke controle bij de erkenning van buitenlandse authentieke akten. Deze controle bestaat niet bij buitenlandse rechterlijke beslissingen. In de conflictenrechtelijke controle wordt onderzocht welk recht overeenkomstig het WIPR van toepassing is. Vervolgens wordt onderzocht of volgens dit recht een vergelijkbaar resultaat kan bekomen worden zoals bewerkstelligd in een buitenlandse authentiek akte.

§ 4. Verschillende toegang tot de rechter

86. Elke persoon die belang heeft bij de erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing kan dit altijd rechtstreeks bij de rechter vragen.¹⁵⁷ Bij de erkenning van buitenlandse authentieke akten is er geen rechtstreekse toegang tot de rechter.¹⁵⁸ Artikel 27, § 1, laatste lid bepaalt immers uitdrukkelijk dat er slechts beroep kan worden ingesteld wanneer de overheid weigert de geldigheid van de akte te erkennen. Aldus moet er steeds een weigeringsbeslissing voorhanden zijn voordat een verzoek tot erkenning van een buitenlandse authentiek akte bij de rechter openstaat.¹⁵⁹

Afdeling 4. Kwalificatieprobleem toegepast in rechtspraak

87. In de zaak van de tweeling Maïa en Maureen rees de vraag welk document bepalend was voor de afstammingsband ontstaan in Californië, met name de geboorteakte zelf of de rechterlijke beslissing van het *Supreme Court* die aan de geboorteakte vooraf ging. De rechtbank eerste aanleg te Hoei oordeelde dat het onderscheid tussen de erkenning van de geboorteakte en de erkenning van de rechterlijke beslissing niet van praktisch belang was.¹⁶⁰ Dit omdat zowel in artikel 25 als artikel 27 WIPR geen sprake mag zijn van wetsontduiking of strijdigheid met de openbare orde. Deze redenering is begrijpelijk aangezien de afstammingsband die in het buitenland werd vastgesteld niet in België bewerkstelligd kon worden, daar het strijdig is met de openbare orde.¹⁶¹ Toch oordeelde de rechtbank m.i. ten onrechte dat het onderscheid geen praktisch belang heeft, aangezien er een verschillend erkenningsregime is voorzien.¹⁶² De conflictenrechtelijke controle voorzien voor buitenlandse authentieke akten behelst immers een verregaande controle, wat tot een verschillend resultaat kan leiden inzake de erkenning.

---

¹⁵⁷ Art. 22, § 2 WIPR.

¹⁵⁸ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 254.

¹⁵⁹ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 255.

¹⁶⁰ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *RTDF* 2010/4, 1127, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.

¹⁶¹ P. WAUTELET, "Gestation pour autrui transfrontière: le désir d'enfant à l'épreuve du droit international privé" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JLMB* 2010/38, 1824.

¹⁶² J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 166.

88. Het hof van beroep te Luik oordeelde daarentegen in dezelfde zaak dat het Californische vonnis louter strekt tot het geven van instructies inzake de inhoud van de geboorteakten die moeten worden opgesteld.¹⁶³ Aldus zijn het de akten zelf die erkend moeten worden en het erkenningsregime van buitenlandse authentieke akten zoals bepaald in artikel 27 WIPR diende gevolgd te worden. WAUTELET bekritiseert deze visie en meent dat het erkenningsregime voor beslissingen gevolgd diende te worden.¹⁶⁴ GALLUS daarentegen is van oordeel dat het hof van beroep juist heeft geoordeeld door de erkenning van de buitenlandse geboorteakten te onderzoeken. Hij volgt de redenering van het hof dat de rechterlijke beslissingen slechts aanwijzingen geven over de inhoud van de akten, zodat het de akten zelfs zijn die erkend dienden te worden.¹⁶⁵

89. De rechtbank te Luik oordeelde dan weer in de zaak van de tweeling C en L dat het over de erkenning van een rechterlijke beslissing ging. Het erkenningsregime zoals bepaald in artikel 22 e.v. WIPR diende gevolgd te worden. De rechtbank was van mening dat het over de erkenning van een rechterlijke beslissing ging, waarbij geen conflictenrechtelijke controle is vereist.¹⁶⁶ Krachtens de rechtbank werd de afstammingsband vastgesteld door een buitenlandse rechterlijke beslissing, zonder dewelke de draagmoeder de juridische moeder van de kinderen zou zijn geweest.¹⁶⁷ De opgestelde geboorteakten waren aldus slechts een administratieve uitvoering van een voorafgaande rechterlijke uitspraak.¹⁶⁸

De redenering die deze rechtbank volgende is m.i. terecht, daar zonder de voorafgaande rechterlijke beslissing het juridisch ouderschap van de wensouders niet in de geboorteakte kon vastgesteld worden (*supra* nr. 77).

---

¹⁶³ Luik (1e k.) 6 september 2010, *RTDF* 2010/4, 1135-1136, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.

¹⁶⁴ P. WAUTELET, "Un nouvel épisode dans la saga de la gestation pour autrui transfrontière" (noot onder Luik (1e k.) 6 september 2010), *JLMB* 2011/2, 58.

¹⁶⁵ N. GALLUS, "Gestation pour autrui et reconnaissance des actes de l'état civil étrangers" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JT* 2010, 423; C. HENRICOT, "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONÉGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood in Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 42.

¹⁶⁶ Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 3/2013, 716-717, noot C. HENRICOT.

¹⁶⁷ C. HENRICOT, "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée : une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 724.

¹⁶⁸ P. SENAËVE, "Ontwikkelingen in het afstammingsrecht 2011-2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK en J. DU MONGH (eds.), *Personen- en familierecht in Themis*, Brugge, Die Keure, 2014, 43.

Afdeling 5. Kwalificatieprobleem toegepast in Franse rechtspraak

90. Net zoals de Belgische administratieve overheden weigeren ook de Franse administratieve overheden in beginsel steeds de erkenning van buitenlandse geboorteakten opgemaakt na de toepassing van een buitenlandse draagmoeder.¹⁶⁹

91. Het Frans internationaal privaatrecht heeft een andere weg ingeslagen dan België ten aanzien van de rechtspraak betreffende de erkenning van buitenlandse authentieke akten en buitenlandse rechterlijke beslissingen. MONÉGER¹⁷⁰ is van mening dat wanneer een buitenlandse authentieke akte is opgemaakt ter uitvoering van een buitenlandse rechterlijke beslissing, de rechters dienen na te gaan of de voorwaarden inzake erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing is nageleefd.¹⁷¹ Dit betekent onder meer dat dient nagegaan te worden of de rechter bevoegd is, er geen onevenredigheden zijn met de Franse openbare orde en er geen wetsontduiking voorhanden is. Bovendien moet de rechterlijke uitspraak een *conditio sine qua non* geweest zijn voor de totstandkoming van de authentieke akte.

In tegenstelling tot België valt de Franse rechtspraak niet zo snel terug op het erkenningsregime voor buitenlandse authentieke akten.¹⁷² Deze rechtspraak wordt uiteengezet in titel II.

---

¹⁶⁹ G. WILEMS en J. SOSSON, "Légiférer en matière de gestation pour autrui: quelques repères de droit compare et de droit international" in G. SCHAMPS en J. SOSSON (eds.), *La gestation pour autrui: vers un encadrement?*, Brussel, Bruylant, 2013, 242.

¹⁷⁰ F. MONÉGER, raadvrouw van het Franse Hof van Cassatie.

¹⁷¹ C. HENRICOT, "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONÉGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood* in *Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 43.

¹⁷² C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON, "La filiation d'enfants nés d'une gestation pour autrui à l'étranger" (noot onder Luik 6 (1e k.) september 2010), *RTDF* 2010, 1142.

Titel II. Erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen

92. Uit de voorafgaande titel volgt dat de rechtspraak reeds verschillende malen geconfronteerd is met grensoverschrijdend draagmoederschap. Het probleem omtrent de kwalificatie van de geboorteakte werd ook reeds behandeld. Indien de geboorteakte wordt beschouwd als een buitenlandse rechterlijke beslissing door kwalificatie zal het erkenningsregime omtrent rechterlijke beslissingen van toepassing zijn. In het eerste hoofdstuk wordt het algemeen kader uiteengezet. In het tweede hoofdstuk wordt uitvoeriger ingegaan op de toepasselijke erkenningsregimes.

Hoofdstuk 1. Algemeen kader

Afdeling 1. Begrip rechterlijke beslissing

93. In de zin van het WIPR betekent het begrip rechterlijke beslissing de beslissingen die worden gewezen door een instantie die een rechtsmacht uitoefent.¹⁷³ Dit is een ruime betekenis, onafhankelijk van de autoriteit die de beslissing heeft genomen.¹⁷⁴

Afdeling 2. Draagwijdte

94. Artikel 26 WIPR bevat de voorwaarden op grond waarvan de bewijskracht van een buitenlandse beslissing kan worden toegestaan. Het gaat om de intrinsieke bewijskracht, dit is het bewijs van de feiten die in de buitenlandse beslissing worden vastgesteld.¹⁷⁵ De vaststellingen gedaan door de buitenlandse rechter worden echter niet in aanmerking genomen voor zover zij een gevolg zouden hebben dat kennelijk onverenigbaar is met de openbare orde.¹⁷⁶ De voorwaarden met betrekking tot de bewijskracht zijn soepeler dan de voorwaarden bepaald inzake erkenning.¹⁷⁷

95. De erkenning verleent rechtskracht aan de buitenlandse beslissing.¹⁷⁸ De erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing heeft tot gevolg dat de bindende kracht doorwerkt en dezelfde materieelrechtelijke gevolgen heeft in de Belgische rechtsorde als in het land van herkomst.¹⁷⁹ Het vaststellen van de bindende kracht van de beslissing resulteert tot rechtszekerheid.

96. Tot slot kan een buitenlandse beslissing een feitelijk gevolg hebben in de Belgische rechtsorde. Dit behelst echter niets meer dan dat er rekening gehouden wordt met het bestaan van een beslissing, zonder dat dit een oordeel betekent over de geldigheid van de inhoud van de beslissing.¹⁸⁰

---

¹⁷³ Art. 22, § 3, 1° WIPR.

¹⁷⁴ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Internationaal privaatrecht, *Parl. St.* Senaat BZ 2003, nr. 3-27/1, 52 (Hierna: Wetsvoorstel, nr. 3-27/1).

¹⁷⁵ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 56.

¹⁷⁶ Art. 26, § 1, tweede lid WIPR.

¹⁷⁷ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 56.

¹⁷⁸ Art. 22, § 3, 2° WIPR; J. ERAUW en H. STORME, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht XVII - Internationaal Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 230.

¹⁷⁹ F. RIGAUX en M. FALLON, *Droit international privé*, Brussel, Larcier, 2005, 424.

¹⁸⁰ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 218.

Hoofdstuk 2. Toepasselijke erkenningsregimes

Afdeling 1. De *plano*-erkenning

97. De erkenning *de plano* wordt ook de erkenning van rechtswege genoemd, aldus een erkenning zonder procedure. De buitenlandse rechterlijke beslissing wordt in België, door alle overheden, geheel of gedeeltelijk erkend zonder dat hiervoor de procedure in artikel 23 WIPR moet worden gevolgd.¹⁸¹ Deze wijze van erkenning is het uitgangspunt en heeft een precair karakter.

98. Een erkenning zonder procedure is echter niet gelijk aan een erkenning zonder controle.¹⁸² De controle op buitenlandse rechterlijke beslissingen is slechts beperkt tot de limitatieve weigeringsgronden in artikel 25 WIPR. Deze weigeringsgronden die worden toegepast in de besproken rechtspraak worden toegelicht in afdeling 3 van dit hoofdstuk.

Afdeling 2. Rechterlijke erkenning

99. Elke persoon die een belang heeft en het openbaar ministerie, kan overeenkomstig de procedure bedoeld in artikel 23 doen vaststellen dat de beslissing al dan niet, geheel of gedeeltelijk erkend of uitvoerbaar verklaard moet worden.¹⁸³ Er kan aldus steeds rechtstreeks een erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing aan de rechter gevraagd worden, via een hoofdvordering of incidenteel (*supra* nr. 86).

De erkenning zal tot gevolg hebben dat er geen nieuwe vordering ingesteld kan worden, die onverenigbaar is met wat reeds is beslist. Hieruit volgt de exceptie van gewijsde.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Art. 22, § 1 WIPR.

¹⁸² J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 221 en 262.

¹⁸³ Art. 22, § 2 WIPR.

¹⁸⁴ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 52. 52.

Afdeling 3. Weigeringsgronden

§1. Controle op wetsontduiking

A. Draagwijdte

100. Artikel 25 WIPR bepaalt dat een buitenlandse rechterlijke beslissing niet wordt erkend of uitvoerbaar wordt verklaard indien de beslissing alleen is verkregen om te ontsnappen aan de toepassing van het door deze wet aangewezen recht.¹⁸⁵ Wetsontduiking in dit artikel moet begrepen worden als het verkrijgen van een recht in het buitenland dat niet verkregen zou kunnen zijn op grond van de wet die voor de Belgische rechter toegepast dient te worden.¹⁸⁶ Er is aldus niet vereist dat betrokkenen het aanknopingspunt voor het toepasselijk recht wijzigen.

B. Toepassing in de rechtspraak

101. In de zaak van de tweeling Maiä en Maureen oordeelde de rechtbank van eerste aanleg te Hoei dat het vaststond dat de wensvaders beroep hadden gedaan op een draagmoeder in Californië, teneinde de toepasselijke principes naar Belgisch recht te omzeilen. De rechtbank weigerde dan ook de erkenning en overschrijving van de geboorteakten.¹⁸⁷

102. In de zaak van de tweeling C en L was de rechtbank van mening dat het over de erkenning van een rechterlijke beslissing ging, waarbij geen conflictenrechtelijke controle is vereist.¹⁸⁸ Ingevolge artikel 25 § 1, 3° WIPR diende enkel te worden nagegaan of er wetsontduiking voorhanden was. Er was geen sprake van wetsontduiking daar de verzoekers niet getracht hadden op artificiële wijze hun nationaliteit te wijzigen met als enige doel hun afstammingsband met de kinderen te legitimeren. Temeer omdat noch het Belgische recht noch het Nederlands recht, respectievelijk de nationaliteiten van de wensvaders, draagmoederschap uitdrukkelijk verbieden. Dat de verzoekers naar het buitenland zijn gegaan teneinde te verkrijgen wat ze in België nooit hadden kunnen verkrijgen, maakt nog geen wetsontduiking uit volgens de rechtbank.

HENRICOT is het echter niet eens met de visie van deze rechtbank met betrekking tot de afwezigheid van wetsontduiking.¹⁸⁹ Men diende volgens hem na te gaan of voor de wensvaders afzonderlijk wetsontduiking voorhanden was. De Belgische vader, tevens biologische vader, had ook naar Belgisch recht een afstammingsband kunnen verkrijgen door de vaderlijke erkenning in artikel 329bis BW. De Nederlandse wensvader daarentegen had steeds de procedure tot adoptie moeten ondergaan om een afstammingsband te kunnen verkrijgen, waardoor hij door de buitenlandse beslissing wel degelijk aan het toepasselijk recht ontsnapt.

---

¹⁸⁵ Art. 25, § 1, 3° WIPR.

¹⁸⁶ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 120.

¹⁸⁷ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1822, noot P. WAUTELET.

¹⁸⁸ Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 2013/3, 716-717, noot C. HENRICOT.

¹⁸⁹ C. HENRICOT, "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée : une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 728.

§2. Strijdigheid openbare orde

A. Draagwijdte

103. De openbare orde in artikel 25, § 1, 1° WIPR moet worden begrepen als de Belgische internationale openbare orde.¹⁹⁰ Slechts indien de wetgever in de bepalingen van een wet een beginsel heeft willen invoeren die als van wezenlijk belang voor de zedelijke, politieke of economische orde van België dient beschouwd te worden, zal deze wet van nationale openbare orde een regel van de Belgische internationale openbare orde uitmaken.¹⁹¹ De buitenlandse rechterlijke beslissing wordt niet erkend indien de gevolgen van de erkenning kennelijk onverenigbaar zijn met de openbare orde. Aldus heeft het voorwerp van de controle betrekking op de gevolgen van de erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing in de Belgische rechtsorde (*cf.* nr. 125).

Bij de beoordeling van de kennelijke onverenigbaarheid van de buitenlandse beslissing met de openbare orde wordt in het bijzonder rekening gehouden met de ernst van de gevolgen van deze beslissing en in welke mate het geval met de Belgische rechtsorde is verbonden.

B. Toepassing in de rechtspraak

104. In de zaak van de tweeling C en L werd nagegaan of de erkenning niet kennelijk onredelijk zou zijn met de openbare orde. De rechtbank oordeelde dat de buitenlandse beslissing niet kennelijk onredelijk is met de openbare orde omwille van verschillende elementen, waaronder het belang van het kind en de afwezigheid van verbod tot draagmoederschap en de reeds ingediende wetsvoorstellen omtrent draagmoederschap.¹⁹²

De rechtbank zag geen reden waarom in dit geval de buitenlandse rechterlijke beslissing slechts gedeeltelijk erkend diende te worden, wat negatieve gevolgen impliceerde voor het belang van de kinderen, de coherentie en permanentie van het personeel statuut, aangezien het zeker was dat de afstammingsband opnieuw zou worden vastgesteld door adoptie.¹⁹³

De buitenlandse rechterlijke beslissing, die een dubbele afstammingsband ten aanzien van twee mannen vaststelt, werd door de rechtbank erkend. Dit is een baanbrekend vonnis, daar de buitenlandse geboorteakten voor het eerst zonder meer erkend werden.¹⁹⁴ Bovendien zijn door dit vonnis beiden mannen juridische vaders van het kind, zodat de procedure van adoptie niet doorlopen dient te worden.¹⁹⁵

---

¹⁹⁰ Cass. 29 april 2002, *Arr.Cass.* 2002, 1145.

¹⁹¹ T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAUTELET, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 22.

¹⁹² C. HENRICOT, "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée : une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 725.

¹⁹³ Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 2013/3, 718, noot C. HENRICOT.

¹⁹⁴ C. HENRICOT, "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée : une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 721.

¹⁹⁵ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 115.

105. Ook het Duitse *Bundesgerichtshof* diende zich uit te spreken over de verenigbaarheid van een buitenlandse rechterlijke beslissing die het juridisch ouderschap van twee mannelijke wensouders vaststelde en het intern verbod van draagmoederschap.¹⁹⁶ Voor de genetische vader is er geen probleem, daar hetzelfde resultaat zou zijn bereikt met toepassing van het Duits recht. Het *Bundesgerichtshof* oordeelde dat het toekennen van juridisch ouderschap aan een koppel van gelijk geslacht niet in strijd is met de openbare orde, daar het Hof reeds oordeelde dat deze koppels evenzeer geschikt zijn om gunstige omstandigheden voor de opvoeding van een kind te voorzien.¹⁹⁷ Ook hier speelt het belang van het kind een belangrijke rol, daar het kind ontnemen van een juridische afstammingsband met de tweede wensvader het recht beschermd in artikel 8.1 EVRM zou schenden.

C. Frans Hof van Cassatie

106. Het Hof van Cassatie diende zich in drie arresten uit te spreken over de overschrijving van geboorteakten uit de Verenigde Staten.¹⁹⁸

C.1. Ben A.

107. De geboorteakte waarin de wensouders als juridische ouders vermeld werden, werd overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand op het Franse consulaat en later te Nantes. Het Franse parket ging echter niet akkoord met deze overschrijvingen en startte een procedure op. Zowel de rechtbank van eerste aanleg¹⁹⁹ als het hof van beroep²⁰⁰ oordeelden dat deze overschrijvingen ongedaan gemaakt dienden te worden. Het hof van beroep weigerde aldus de erkenning van twee Amerikaanse vonnissen die enerzijds de afstand van het kind door de draagmoeder en anderzijds de adoptie van het kind door de wensouders behelsden, waarop de geboorteakte steunde. Het hof oordeelde dat de erkenning van deze vonnissen de bekrachtiging zou zijn van een nietige draagmoederschapsovereenkomst, wat in strijd is met de Franse internationale openbare orde.²⁰¹

Het is opvallend dat het hof van beroep te Parijs hier besluit dat de erkenning van de geboorteakte zou leiden tot een miskennis van het hoger belang van het kind. In de zaak *Menesson* oordeelde immers hetzelfde hof dat een niet-erkenning zou leiden tot een miskennis van het hoger belang van het kind.²⁰²

---

¹⁹⁶ Bundesgerichtshof 10 december 2014, XII ZB 463/13.

¹⁹⁷ J. VON HEIN en D. REIS, *German Federal Court of Justice on Surrogacy and German Public Policy*, 4 maart 2015, http://conflictoflaws.net/2015/german-federal-court-of-justice-on-surrogacy-and-german-public-policy/?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+conflictoflaws%2FRSS+%28Conflict+of+Laws+.net%29.

¹⁹⁸ Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 369, 09-66.486, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/369_6_19630.html; Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 370, 10-19.053, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/370_6_19628.html; Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 371, 09-17.130, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/371_6_19627.html.

¹⁹⁹ Rb. Parijs 9 oktober 2007, www.lexisnexis.fr.

²⁰⁰ Parijs 26 februari 2009, www.lexisnexis.fr.

²⁰¹ A. MIRKOVIC "La transcription de l'acte de naissance d'un enfant né d'une mère porteuse américaine sur les registres de l'état civil français doit être annulée" (noot onder Parijs 26 februari 2009), *La Semaine Juridique* 22 juni 2009, nr. 26, 42.

²⁰² P. MURAT, "Gestation pour autrui: les palinodies de la cour d'appel de Paris" (noot onder Parijs 26 februari 2009), *Droit de la Famille* 2009, nr. 6, comm.75, 2.

108. De wensouders waren van mening dat de niet-erkenning een inbreuk op artikel 8 EVRM en artikel 3 IVRK uitmaakte en gingen in cassatie. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat de niet-erkenning verenigbaar was met artikel 8 EVRM en artikel 3 IVRK, daar het kind in Frankrijk kon blijven en de niet-erkenning niet leidde tot het ontnemen van de vastgestelde afstammingsband ten aanzien van de wensouders.²⁰³

C.2. Mennesson

109. Na een rechterlijke beslissing van de *Supreme Court* werden de Franse wensouders als juridische ouders in de geboorteakten van de tweeling geboren uit draagmoederschap vermeld. De Franse ambtenaar van de burgerlijke stand schreef deze Amerikaanse geboorteakten over. Het Openbaar Ministerie verzette zich echter tegen deze overschrijving en stelde een procedure in.²⁰⁴ Het argumenteerde dat het draagmoederschap volledig inging tegen de Franse internationale openbare orde en de onbeschikbaarheid van de staat van personen. De vordering werd in eerste aanleg onontvankelijk verklaard²⁰⁵ waarop hoger beroep werd ingesteld.

110. Het hof van beroep oordeelde onder meer dat de gevolgen van de niet-overschrijving strijdig zouden zijn met de belangen van het kind.²⁰⁶ En beval de overschrijving van een Californische geboorteakte waarin Franse wensouders als juridische ouders waren vermeld in de Franse registers van de burgerlijke stand. Hierop stelde het openbaar ministerie een voorziening in cassatie in.

111. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat het Parijse hof van beroep artikel 16-7 en 16-9 Code Civil had geschonden, door de vordering van het openbaar ministerie onontvankelijk te verklaren.²⁰⁷ Het kon wel degelijk de vernietiging vorderen van de overschrijving van de buitenlandse geboorteakten in de Franse registers van de burgerlijke stand, aangezien de bestreden vermeldingen voortvloeien uit een verboden en nietige draagmoederschapsovereenkomst. Het Hof van Cassatie gaat echter enkel in op de vraag of het openbaar ministerie een belang had om de vernietiging van de overschrijving te vorderen. Het komt dus toe aan het '*cour de renvoi*' om zich uit te spreken over de grond van de zaak, m.n. de geldigheid van de geboorteakten van de kinderen.²⁰⁸

112. Op 18 maart 2010²⁰⁹ oordeelde het hof van beroep te Parijs uitdrukkelijk dat het ging om een vraag inzake de erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen en dus niet om de erkenning van buitenlandse authentieke geboorteakten.²¹⁰ Het hof meende dat de geboorteakten zijn opgesteld naar aanleiding van een buitenlands vonnis en er dus onlosmakelijk mee verbonden zijn. Verder bevestigt het hof de rechtspraak van het Hof van Cassatie door de overschrijving van de buitenlandse geboorteakten in de registers van de burgerlijke stand te annuleren.²¹¹

---

²⁰³ Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 369, 09-66.486, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/369_6_19630.html.

²⁰⁴ Art. 423 Code de procédure civile.

²⁰⁵ Rb. Créteil 13 december 2005, *s.l.*

²⁰⁶ F. CHENEDE, "Efficacité sur le territoire français de la gestation pour autrui réalisée à l'étranger" (noot onder Parijs 25 oktober 2007), *AJ Famille* 2007, 479; G. CUNIBERTI, noot onder Parijs 25 oktober 2007, *JDI* 2008, 145 en 148; N. GALLUS, *Le droit de la filiation, rôle de la vérité socio-affective et de la volonté en droit belge*, Brussel, Larcier, 2009, 370.

²⁰⁷ Cass. (Frankrijk), 17 december 2008, *Rev. crit. dip* 2009, 98, 324, noot P. LAGARDE.

²⁰⁸ P. LAGARDE, noot onder Cass. 17 december 2008, *Rev. crit dip*, 323.

²⁰⁹ Parijs 18 maart 2010, *Dr. Fam.* 2010, 1-6.

²¹⁰ C. HENRICOT "Le droit international privé", 2010, 44.

²¹¹ F. CHENEDE, "Nullité de la transcription des actes d'état civil des enfants nées à l'étranger d'une gestation pour autrui" (noot onder Parijs 18 maart 2010), *AJ Famille* 2010, 234.

113. De wensouders meenden dat de niet-overschrijving van de geboorteakten een inbreuk van artikel 3 IVRK, artikel 8 en 14 EVRM uitmaakte en stelden een voorziening in cassatie in. Het Franse Hof van Cassatie meende echter dat het hof van beroep juist had geoordeeld. De overschrijving van de geboorteaktes druiste immers in tegen enkele fundamentele beginselen van het Frans recht, zoals de nietigheid van de draagmoederschapsovereenkomst en het beginsel van de onbeschikbaarheid van de staat van personen. Bovendien is de beslissing tot niet-erkenning geen schending van artikel 3 IVRK en artikel 8 j° 14 EVRM, daar het kind in Frankrijk kon blijven en het niet leidde tot het ontnemen van de afstammingsbanden vastgesteld in de Verenigde Staten.²¹²

Op 6 oktober 2011 stelden de wensouders een procedure in bij het EHRM (*infra* nr. 185).²¹³

C.3. Labassee

114. Na twee Amerikaanse vonnissen, die enerzijds de draagmoeder uit haar ouderlijk gezag zette en anderzijds bepaalde dat de wensvader de biologische vader van het kind was, werd een geboorteakte opgemaakt waarin de wensouders werden vermeld als de juridische ouders van het kind. De overschrijving van de geboorteakte in de registers van de burgerlijke stand werd geweigerd door het Openbaar Ministerie. Het verzoek tot overschrijving door de wensouders werd zowel in eerste als in twee aanleg afgewezen. De wensvader beriep zich in hoger beroep op het bezit van staat om de overschrijving te bekomen. Het hof van beroep te Dowaai oordeelde dat het bezit van staat een gevolg was van een nietige draagmoederschapsovereenkomst, waardoor het hof hiermee geen rekening kon houden. Uiteindelijk oordeelde ook hier het Franse Hof van Cassatie dat de niet-erkenning verenigbaar was met artikel 3 IVRK en artikel 8 EVRM, daar het kind in Frankrijk kon blijven en het niet leidde tot het ontnemen van de afstammingsbanden vastgesteld in de Verenigde Staten.²¹⁴

Op 6 oktober 2011 stelden de wensouders eveneens een procedure in bij het EHRM (*infra* nr. 185).²¹⁵

---

²¹² Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 370, 10-19.053, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/370_6_19628.html.

²¹³ EHRM 26 juni 2014, nr. 65192/11, *Menesson v. Frankrijk*.

²¹⁴ Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 371, 09-17.130, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/371_6_19627.html.

²¹⁵ EHRM 26 juni 2014, nr. 65941/11, *Labassee v. Frankrijk*.

C.4 Tussenbesluit

115. In de besproken rechtspraak werden alle geboorteakten opgemaakt naar aanleiding van een rechterlijke beslissing. De Amerikaanse rechterlijke beslissingen konden niet erkend worden aangezien zij een fundamenteel beginsel van het Franse recht schenden, m.n. de onbeschikbaarheid van de staat van personen.²¹⁶ De erkenning van deze rechterlijke beslissingen zou een bekrachtiging zijn van een nietige draagmoederschapsovereenkomst, dewelke in strijd is met de Franse internationale openbare orde. Aldus kunnen de geboorteakten niet worden overschreven in de Franse registers van de burgerlijke stand. De weigering tot overschrijving leidt niet een schending van artikel 3 IVRK of artikel 8 EVRM, daar het kind in Frankrijk kan blijven en de vaderlijke en moederlijke afstamming vastgesteld in de Verenigde Staten blijft bestaan.

116. In tegenstelling tot de Belgische rechtspraak, koppelde het Franse Hof van Cassatie de vraag naar de ongeoorloofdheid van de draagmoederschapsovereenkomst wel los van de vraag naar het statuut van de kinderen. De Belgische rechtspraak oordeelde steeds dat ondanks de ongeoorloofdheid van de draagmoederschapsovereenkomst het belang van het kind diende te primeren. (zie infra belang van het kind openbare orde) De strijdigheid van een draagmoederschapsovereenkomst met de openbare blijft daarentegen het uitgangspunt in de Franse rechtspraak.²¹⁷

117. VERHELLEN stelt terecht de vraag tot wat de loskoppeling in het Frans recht zal leiden, nu de kinderen in Frankrijk zijn maar hun geboorteakte niet geregistreerd kan worden en hun in het buitenland vastgestelde afstammingsband niet doorwerkt in de Franse rechtsorde.²¹⁸ De hinkende afstammingsband blijft aldus bestaan, waarbij de putatieve afstammingsband zoals gecreëerd door LAGARDE een oplossing kan bieden maar het bestek van dit werk te buiten gaat.²¹⁹

---

²¹⁶ D. GRUENBAUM, "Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat", *The American Journal of Comparative Law* 2012, Vol. 60, 496; J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1535.

²¹⁷ K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMMER, W. SCHRAMA en M. VONK (eds.), *Draagmoederschap*, 2011, 246.

²¹⁸ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 327.

²¹⁹ Zie P. LAGARDE, "La gestation pour autrui: problèmes de droit interne et de droit international privé", *Revue Hellénique de Droit International* 2009/2.

Titel III. Erkenning van buitenlandse authentieke akten

118. Indien de geboorteakte wordt beschouwd als een buitenlandse authentieke akte door kwalificatie dan wel uit zijn aard zal het erkenningsregime omtrent buitenlandse authentieke akten van toepassing zijn. In het eerste hoofdstuk wordt het algemeen kader uiteengezet. In het tweede hoofdstuk wordt uitvoeriger ingegaan op de toepasselijke erkenningsregimes. Tot slot wordt is er rechtsvergelijking met Nederland in het laatste hoofdstuk.

Hoofdstuk 1. Algemeen kader

Afdeling 1. Begrip erkenning

119. De term erkenning krijgt een andere invulling voor buitenlandse authentieke akten dan voor buitenlandse rechterlijke beslissingen.²²⁰ Voor buitenlandse rechterlijke beslissingen sterkt de erkenning tot het vaststellen van de bindende kracht van deze beslissing, wat tot gezag van gewijsde leidt (*supra* nr. 94 e.v.). De erkenning van een buitenlandse authentieke akte valt daarentegen samen met de beoordeling van de geldigheid ervan in de Belgische rechtsorde.²²¹ Deze invulling van de term erkenning komt tot uiting door het bestaan van een conflictenrechtelijke controle bij authentieke akten.

Afdeling 2. Draagwijdte

120. Een buitenlandse authentieke akte strekt in België tot bewijs van de feiten vastgesteld door de buitenlandse overheid die de akte heeft opgesteld, indien zij tegelijk voldoet aan de vormvoorwaarden van de akten die het WIPR stelt, aan de voorwaarden voor de echtheid ervan volgens het recht van de Staat waar zij is opgesteld.²²² Dit is de intrinsieke bewijskracht waar de feiten die in de buitenlandse akte worden vastgesteld relevant zijn.²²³ Dit artikel biedt echter geen grondslag om zich in België op de inhoud van de akte te beroepen.²²⁴ In het kader van een geboorteakte betekent dit enkel dat er een kind is geboren op een bepaalde plaats en datum, aldus het bestaan van bepaalde feiten.

121. Tot slot kan een buitenlandse akte een feitelijk gevolg hebben in de Belgische rechtsorde. Dit behelst echter niets meer dan dat er rekening gehouden wordt met het bestaan van een akte, zonder dat dit een oordeel betekent over de geldigheid van de inhoud van de akte.²²⁵

---

²²⁰ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 210-211.

²²¹ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 57.

²²² Art. 28, § 1, lid 1 WIPR.

²²³ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 58.

²²⁴ P. WAUTELET, "De doorwerking in België van buitenlandse akten: een kritisch overzicht", *T. Vreemd*. 2008, themanummer IPR, 38.

²²⁵ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 218.

Hoofdstuk 2. Toepasselijke erkenningsregimes

Afdeling 1. De *plano*-erkenning

122. Net zoals bij rechterlijke beslissingen is de erkenning van rechtswege hier het uitgangspunt en precair. De akten worden in België erkend zonder procedure, wat echter niet betekent dat het een erkenning zonder controle is.²²⁶ De controle voor akten verschilt fundamenteel van de controle voor rechterlijke beslissingen. Artikel 27 WIPR onderwerpt de buitenlandse akten immers aan een verregaande inhoudelijke controle, hierna de "conflictenrechtelijke controle".²²⁷ De conflictenrechtelijke controle wordt uitvoerig uitgelegd in afdeling 3 van dit hoofdstuk. De controle van buitenlandse rechterlijke beslissingen blijft daarentegen beperkt tot limitatieve weigeringsgronden (*supra* nr. 100 e.v.).

Afdeling 2. Rechterlijke erkenning

123. Ingeval de overheid weigert de geldigheid van de akte te erkennen, kan beroep worden ingesteld bij de familierechtbank overeenkomstig de procedure bedoeld in artikel 23 WIPR. Deze beslissing heeft gezag van gewijsde.

Afdeling 3. Conflictenrechtelijke controle

§ 1. Algemeen

124. De Belgische overheid dient na te gaan of de buitenlandse akte opgesteld is conform de voorwaarden die door het recht worden opgelegd dat volgens het Belgisch internationaal privaatrecht van toepassing is. De conflictenrechtelijke controle bevat dus de controle van de rechtsgeldigheid van de akte overeenkomstig het krachtens WIPR toepasselijk recht, met inachtneming van de artikelen 18 en 21 WIPR. Slechts indien de buitenlandse akte geldig wordt bevonden door deze controle, is een erkenning mogelijk.

125. De conflictenrechtelijke controle houdt in dat men het resultaat bereikt in het buitenland in overweging moet nemen, niet de wet die door de buitenlandse ambtenaar werd toegepast.²²⁸ Er moet nagegaan worden of er een vergelijkbaar resultaat bereikt wordt bij toepassing van de eigen verwijzingsregel en het buitenlands recht. Hieruit volgt dat de akten niet identiek dienen te zijn.²²⁹

Bovendien dient er ook een controle te gebeuren op de vorm van de buitenlandse akte.²³⁰ Er dient te worden nagegaan of de vormvereisten die in het buitenland worden opgelegd voor de akte inderdaad nageleefd werden.²³¹ Enkel indien het vormgebrek tot gevolg heeft dat de akte nietig of geen rechtsgevolgen heeft naar buitenlands recht, kan de akte op basis daarvan vormgebrek geweigerd erkend te worden.

---

²²⁶ T. KRUGER en J. VERHELLEN, "De erkenning in België van buitenlandse familierechtelijke akten", *T. Vreemd.* 2006, nr. 3, 279; J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 209 en 262.

²²⁷ H. STORME en J. VERHELLEN, "Actualia IPR : Erkenning van buitenlandse beslissingen en akten en nieuw Europees internationaal IPR inzake onderhoudsverplichtingen en minderjarigen", *Rechtskroniek voor de vrede-en politierechters* 2010, 57.

²²⁸ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 168.

²²⁹ Rb. Antwerpen 19 december 2008, *TIPR* 2010/4, 142, noot J. VERHELLEN.

²³⁰ Art. 27, § 1, lid 2 WIPR.

²³¹ P. WAUTELET, "De doorwerking in België van buitenlandse akten: een kritisch overzicht", *T. Vreemd.* 2008, themanummer IPR, 44-45.

126. Deze controle is moeilijk te hanteren in de praktijk en leidt niet steeds tot het gewenste resultaat.²³² Bovendien impliceert het een ingrijpende controle van de inhoud van de buitenlandse akte.²³³

§ 2. Verwijzingsregel inzake afstamming

127. Artikel 62 WIPR bevat een eenduidige verwijzingsregel inzake afstamming.²³⁴ Zo wordt de vaststelling en de betwisting van de afstammingsband ten opzichte van een persoon beheerst door het recht van de Staat waarvan hij de nationaliteit heeft bij de geboorte van het kind.²³⁵ Het nationaal recht van de persoon over wiens vaderschap of moederschap het gaat dient dus toegepast te worden, aldus het nationaal recht van de wensouder(s).²³⁶ De buitenlandse geboorteakte zal dan maar erkend worden indien de afstamming overeenstemt met het recht dat volgens het WIPR toegepast had moeten worden.²³⁷

128. Indien de draagmoeder gezien wordt als de moeder wiens afstamming in het geding is, zal het recht van de Staat waarvan zij nationaliteit heeft bij de geboorte van het kind van toepassing zijn. Vaak zal net dat recht ervoor gezorgd hebben dat er een afstammingsband vastgesteld is tussen het kind en de wenouders. Aldus zal volgens het buitenlands recht de draagmoeder niet beschouwd worden als de juridische moeder.²³⁸

§ 3. Toepassing in de rechtspraak

129. De rechtbank eerste aanleg te Hoei meende dat zelfs indien de wijze van erkenning tussen buitenlandse rechterlijke beslissingen en buitenlandse authentieke akten verschillen, beiden erkenningsregimes wetsontduiking verbieden en een exceptie van openbare orde bevatten. Aldus sloeg de rechter de conflictenrechtelijke controle volledig over. Er kan begrip worden opgebracht voor deze vergissing, daar de rechtbank geconfronteerd werd met een situatie die naar Belgisch recht niet had kunnen plaatsvinden. Het is dan ook niet meer als een natuurlijke reflex om stil te staan bij de grenzen aan tolerantie die België kan opbrengen voor situaties die onder buitenlands recht wel kunnen ontstaan.²³⁹

---

²³² P. WAUTELET, "Draagmoederschap en afstammingsbanden: een Belgisch ipr-perspectief" in S. RUTTEN en K. SAARLOOS (eds.), *Van afstamming tot nationaliteit: opstellen aangeboden aan professor mr. G.R. de Groot ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht*, Deventer, Kluwer, 2013, 162.

²³³ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 167.

²³⁴ J. VERHELLEN, "Drie jaar Wetboek IPR: een verkennende analyse van vragen uit de praktijk", *T.Vreemd*. 2008, themanummer IPR, 21; J. VERHELLEN, "De rol en de impact van het wetboek IPR in zaken van internationaal familierecht" in J. ERAUW en P. TAELEMAN (eds.), *Nieuw internationaal privaatrecht: meer Europees, meer globaal*, Mechelen, Kluwer, 2009, 135;

²³⁵ Art. 62, § 1, 1° WIPR; C. HENRICOT, "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONEGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood in Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 38.

²³⁶ C. HENRICOT, "La gestation pour autrui transfrontière" in SCHAMPS, G. en SOSSON, J. (eds.), *La gestation pour autrui: vers un encadrement?*, Brussel, Bruylant, 2013, 411-450, P. 416.

²³⁷ T. KRUGER en J. VERHELLEN, "De erkenning in België van buitenlandse familierechtelijke akten", *T.Vreemd*. 2006, nr. 3, 279.

²³⁸ P. WAUTELET, "Un nouvel épisode dans la saga de la gestation pour autrui transfrontière" (noot onder Luik 6 (1e k.) september 2010), *JLMB* 2011/2, 59.

²³⁹ P. WAUTELET, "Gestation pour autrui transfrontière: le désir d'enfant à l'épreuve du droit international privé" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JLMB* 2010, nr. 38, 1824

130. Het hof van beroep te Luik paste de conflictenrechtelijke controle uitdrukkelijk toe met als uitkomst het Belgisch recht als toepasselijk recht. De biologische vader en tevens wensvader kan *in casu* overeenkomstig artikel 329bis BW deze kinderen erkennen. De tweede wensvader zal echter via adoptie moeten proberen een afstammingsband te verkrijgen, wat hij ook deed. Het Belgisch recht laat immers geen dubbele oorspronkelijke vaderlijke afstammingsband toe (*supra* nr. 10).

131. In de zaak van de tweeling Hanne en Elke onderzocht de rechtbank de rechtsgeldigheid van de geboorteakten aan de hand van het recht dat volgens het WIPR van toepassing is. Gelet op de Belgische nationaliteit van de wensouders is het Belgisch recht van toepassing. De rechtbank diende na te gaan of de vastgestelde afstammingsbanden in de geboorteakten ook in België vastgesteld hadden kunnen worden.²⁴⁰ Indien dit antwoord positief zou zijn, konden de geboorteakten uitwerking hebben in de Belgische rechtsorde. Het antwoord luidde echter negatief. De moederlijke afstamming, zoals vastgesteld in de geboorteakten, kon in België niet worden bewerkstelligd omwille van de nog steeds geldende *mater semper certa est*-regel. De rechtsgeldigheid van de akten als geboorteakten kon aldus niet worden erkend.²⁴¹ De rechtbank erkende deze geboorteakten wel als rechtsgeldige authentieke akten waaruit de vaderlijke erkenning blijkt.

132. In de zaak Samuel oordeelde rechtbank dat uit de vermelding van de wensvader in de geboorteakte de toestemming van de draagmoeder, vereist voor erkenning, voldoende bleek.²⁴² In de zaak van kind C werd integendeel geoordeeld dat uit de absoluut nietige draagmoederschapsovereenkomst geen toestemming kon blijken. Aldus slaagt in deze zaak de geboorteakte niet in de conflictenrechtelijke controle, maar wordt toch de vaderlijke afstamming erkend.

133. In de zaak van de tweeling AM en ND oordeelde de rechtbank dat het Belgisch recht toe laat dat de biologische wensvader zijn kinderen erkent overeenkomstig artikel 329bis BW.²⁴³ De toestemmingsvereiste werd geacht gegeven te zijn door het bestaan van draagmoederschapsovereenkomst. Ook in de zaak van het kind A.D. werd geoordeeld het Belgisch afstammingsrecht toelaat dat de biologische wensvader zijn kind erkend.²⁴⁴

134. Indien de buitenlandse geboorteakten de conflictenrechtelijke controle doorstaan, dient het de controle op wetsontduiking (afdeling 4) en de openbare orde-exceptie (afdeling 5) nog te overleven.

---

²⁴⁰ L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 102.

²⁴¹ L. PLUYM, "Adoptie na internationaal draagmoederschap" (noot onder Jeugdrb. Antwerpen (7^e k.) 22 april 2010), *T. Fam.* 2012/2, 46.

²⁴² Rb. Brussel (7de k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B, 6.

²⁴³ Art. 330, § 2 BW.

²⁴⁴ Art. 315 j^o 329bis BW.

§ 4. Tussenbesluit

135. De conflictenrechtelijke controle zet een rem op de doorwerking van buitenlandse authentieke akten, daar het een verregerende inhoudelijke controle vereist.²⁴⁵ Toch leidt de conflictenrechtelijke controle in België niet tot een volledige afwijzing van buitenlandse geboorteakten opgesteld na draagmoederschap.

De rechtspraak maakt daarentegen gebruik van deze conflictenrechtelijke controle om de in het buitenland vastgestelde afstammingsbanden ten dele te laten doorwerken in België.²⁴⁶ De rechtspraak legt aldus creativiteit en flexibiliteit aan de dag door de geboorteakte te erkennen als een authentieke akte waaruit de vaderlijke afstamming blijkt.²⁴⁷ Aldus wordt een gedeeltelijke erkenning van de in het buitenland vastgestelde afstammingsbanden na draagmoederschap toegelaten.²⁴⁸

136. Dat de moederlijke afstamming van een wensmoeder vastgesteld in een buitenlandse geboorteakte de conflictenrechtelijke controle niet zal doorstaan is helaas een gegeven.

Afdeling 4. Controle wetsontduiking

§1. Draagwijdte

137. Artikel 18 bepaalt dat voor de bepaling van het toepasselijk recht in een aangelegenheid waarin de partijen niet vrij over hun recht kunnen beschikken, geen rekening gehouden wordt met feiten en handelingen gesteld met het enkel doel te ontsnappen aan de toepassing van het door deze wet aangewezen recht. Met andere woorden wordt er geen rekening gehouden met feiten en handelingen die wetsontduiking tot doel hebben. Dit artikel geeft een wettelijke grondslag aan het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*.²⁴⁹ Dit is een norm van dwingende aard teneinde de regels opgesteld door de wetgever doeltreffend te maken.²⁵⁰

Dit artikel moet aldus begrepen worden als het wijzigen van het aanknopingspunt voor de conflictenrechtelijke regel teneinde te ontsnappen aan het toepasselijk recht.²⁵¹

---

²⁴⁵ J. VERHELLEN, "Het Wetboek IPR inzake familierecht getoetst aan de praktijk: De toenemende mondialisering van familierelaties vraagt om juridische en institutionele aandacht", *RW* 2012-13, nr. 40, 1 juni 2013, 1577.

²⁴⁶ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 285.

²⁴⁷ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1533.

²⁴⁸ L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014, 162; J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1526.

²⁴⁹ Verslag Commissie, nr. 3-27/7, 47.

²⁵⁰ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 43.

²⁵¹ C. HENRICOT, "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée : une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 728.

§ 2. Vereisten

A. Toevlucht tot buitenlands recht

138. Bepaalde auteurs menen dat de wetsontduiking geneutraliseerd wordt wanneer de conflictenrechtelijke controle leidt naar de toepassing van het Belgisch recht.²⁵² Zij gaan uit van de veronderstelling dat het mechanisme van wetsontduiking de voorafgaande aanwijzing van een buitenlands recht vereist.

De verdeeldheid in de rechtsleer uitvoerig bespreken gaat het bestek van dit werk te buiten, echter kan deze m.i. door een letterlijke lezing van de wettekst worden opgelost. Artikel 18 WIPR verwijst naar het ontduiken van een bepaling uit een door het *WIPR* aangewezen recht. Het aangewezen recht kan zowel het buitenlands als het Belgisch recht zijn. Het artikel kan aldus niet gelezen worden op een manier dat er geen sprake kan zijn van wetsontduiking telkens wanneer het Belgisch recht van toepassing is.

B. Enige intentie van de partijen

139. De intentie om de wet te ontduiken is essentieel.²⁵³ De toepassing van wetsontduiking moet daarom restrictief zijn, het intentioneel element is immers niet makkelijk te bewijzen.²⁵⁴

Er is slechts wetsontduiking indien er geen twijfel bestaat over de frauduleuze intentie van de partijen om het door het Wetboek IPR aangewezen toepasselijk recht te ontduiken. De rechter moet rekening houden met objectieve elementen waaruit de bedoeling om de wet te omzeilen blijkt.²⁵⁵

140. Bovendien moet het verschil in de rechtsstelsels de enige beweegreden zijn van de partijen om voor het buitenlands draagmoederschap te kiezen. Dit is een *in concreto* beoordeling, die nauwelijks terug te vinden is in de rechtspraak.²⁵⁶

141. VERHELLEN beoordeelt de geboorteakte in haar geheel, waardoor ze de mening is toegedaan dat door beroep te doen op een buitenlandse draagmoeder de partijen de toepassing van een ander recht verkrijgen. Door dat ander recht kunnen ze een resultaat verkrijgen dat ze nooit in België hadden kunnen bewerkstellingen en kan wetsontduiking aldus bewezen worden.²⁵⁷ Dat er geen wettelijke regeling bestaat in België neemt niet weg dat een gelijkaardige afstamming zoals vastgesteld in het buitenland niet in België bekomen had kunnen worden.²⁵⁸

---

²⁵² N. GALLUS, "La gestation pour autrui réalisée à l'étranger et les controverses sur la reconnaissance des actes de naissance des enfants" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *Act.dr.fam.* 2011/8, 166 ; C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON, "La filiation d'enfants nés d'une gestation pour autrui à l'étranger" (noot onder Luik 6 (1e k.) september 2010), *RTDF* 2010, 1144; C. HENRICOT, "Contrat de gestation pour autrui: incidence de l'absence de mention du nom de la mère porteuse sur la (dis)qualification des actes de naissance" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *RTDF* 2011/3, 701;

C. VERBROUCK en C. DE BOUYALSKI, "Gestation pour autrui: le temps d'un nécessaire encadrement de la pratique", *Rev.dr.étr.* 2014, afl. 177, 167.

²⁵³ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1531.

²⁵⁴ Circulaire betreffende de aspecten van de wet 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht die betrekking hebben op het personeelsstatuut, *BS* 28 september 2004, 69600; J. VERHELLEN, "Drie jaar Wetboek IPR: een verkennende analyse van vragen uit de praktijk", *T.Vreemd.* 2008, themanummer IPR, 28.

²⁵⁵ T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAULETEL, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 15.

²⁵⁶ J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 299.

²⁵⁷ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 169.

²⁵⁸ *Ibid.*

142. WAUTELET meent echter dat de geboorteakte niet in zijn geheel bekeken moet worden, maar dat de afstammingsband deelbaar is. Er dient voor elke ouder afzonderlijk nagegaan worden of er sprake is van wetsontduiking.²⁵⁹ Het resultaat van de controle tot wetsontduiking t.a.v. iedere oudere afzonderlijk blijft m.i. echter ook dat een gelijkaardige afstamming zoals vastgesteld in het buitenland niet in België bekomen had kunnen worden. Aldus kan het ook bij de afzonderlijke toetsing moeilijk worden ontkend dat er wetsontduiking voorhanden is.

§ 3. Milde toepassing in de rechtspraak

143. Volgens de rechtbank eerste aanleg te Hoei stond het vast dat de wensvaders beroep hadden gedaan op een draagmoeder in Californië, teneinde de toepasselijke principes naar Belgisch recht te omzeilen en werd wetsontduiking bewezen geacht.²⁶⁰ De vereiste dat dit het enige doel moest zijn van de partijen werd niet aangehaald. Het hof van beroep te Luik was daarentegen van mening dat wetsontduiking werd uitgeschakeld door de aanwijzing van het Belgisch recht. Ook in de zaak van de tweeling AM en ND achtte de rechtbank een onderzoek naar wetsontduiking niet nodig, daar het mening was toegedaan dat dit enkel nodig was in het geval buitenlands recht van toepassing wordt verklaard.

144. In de zaak van de tweeling Hanne en Elke werd geen bewijs gevonden dat de partijen toevlucht hadden gezocht tot een Oekraïense draagmoeder, met het enkel doel de bestreden geboorteakte te bekomen. Hun intentie was niet om de wet te ontduiken, maar om een jarenlange kinderwens te vervullen.²⁶¹

145. In de zaak van het kind Samuel oordeelde de rechtbank dat er enkel sprake is van wetsontduiking indien bewezen zou zijn dat verzoeker het enkel doel heeft gehad aan de Belgische wet te ontsnappen, *quod non*. De rechtbank wijdde hier niet verder over uit. Dat het vaderschap doelbewust is vastgesteld in een land waar draagmoederschap wettelijk geregeld is, leidt daarom nog niet tot wetsontduiking.²⁶²

---

²⁵⁹ P. WAUTELET, "Gestation pour autrui transfrontière: le désir d'enfant à l'épreuve du droit international privé" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JLMB* 2010/38, 1828.

²⁶⁰ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1822, noot P. WAUTELET.

²⁶¹ Rb. Antwerpen 19 december 2008, *TIPR* 2010/4, 140, noot J. VERHELLEN.

²⁶² N. GALLUS, "Gestation pour autrui et reconnaissance des actes de l'état civil étrangers" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JT* 2010, 423; P. WAUTELET, "Gestation pour autrui transfrontière: le désir d'enfant à l'épreuve du droit international privé" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JLMB* 2010/38, 1828.

§ 4. Tussenbesluit

146. Inzake het grensoverschrijdend draagmoederschap stelt de rechtspraak zich terughoudend op om te concluderen tot wetsontduiking.²⁶³ De lijn van wetsontduiking doortrekken tot buitenlandse geboorteakten na draagmoederschap wordt door de rechtspraak aldus niet gedaan. Het is opvallend dat de rechtspraak slechts zo kort stilstaat bij de wetsontduiking en daarbovenop ook nog concludeert dat er geen wetsontduiking voorhanden is.

147. Het Belgisch afstammingsrecht laat niet toe dat beide wensouders als juridische ouders worden opgenomen in een geboorteakte opgesteld na draagmoederschap. Door beroep te doen op een draagmoeder in India, Oekraïne of Californië wordt het juridisch ouderschap echter wel mogelijk. Bovendien wordt draagmoederschap niet geregeld in België, waardoor er geen juridische basis omtrent de afstamming van een kind uit draagmoederschap voorhanden is.

Aldus kan het m.i. moeilijk ontkend worden dat de wensouders door de toevlucht naar het buitenland niet het enkel doel hebben om aan het Belgisch afstammingsrecht te ontsnappen.²⁶⁴ Er kan ook moeilijk betwist worden dat wensouders die zich richten naar het buitenland, een resultaat verkrijgen dat ze in België nooit hadden kunnen bekomen.²⁶⁵

---

²⁶³J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 169; J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1531-1532.

²⁶⁴L. PLUYM, "Juridische aspecten van draagmoederschap", 2014, 164.

²⁶⁵J. VERHELLEN, "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases", *NIPR* 2011/4, 661; L. PLUYM, *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 120.

Afdeling 5. Controle strijdigheid openbare orde

§ 1. Draagwijdte

148. Artikel 21 WIPR bevat de openbare orde-exceptie, waaruit volgt dat de toepassing van een bepaling uit het door deze wet aangewezen buitenlands recht wordt geweigerd voor zover zij tot een resultaat zou leiden dat kennelijk onverenigbaar is met de openbare orde. Het gaat om een onverenigbaarheid tussen de buitenlandse regel en de principes die door de Belgische wetgever geacht worden essentieel te zijn aan de morele, politieke of economische orde.²⁶⁶ De grenzen van wat de eigen rechtsorde kan verdragen ten aanzien van sterk afwijkende waarden worden hiermee aangegeven.²⁶⁷

Bij de beoordeling van deze *kennelijke* onverenigbaarheid wordt inzonderheid rekening gehouden met de mate waarin het geval met de Belgische rechtsorde verbonden is en met de ernst van de gevolgen die de toepassing van dat buitenlands recht zou meebrengen.²⁶⁸ Hieruit volgt dat het voorwerp van de controle het resultaat na toepassing van het buitenlands recht is.²⁶⁹ Bovendien duidt de term "kennelijk" erop dat het gebruik van de openbare orde-exceptie beperkt dient te worden.²⁷⁰

149. Men houdt geval per geval rekening met alle omstandigheden om te oordelen over de (on)verenigbaarheid met de openbare orde. Zo houdt men rekening met het bedrag dat wensouders aan een draagmoeder betalen²⁷¹, de redenen om zich te beroepen op een draagmoeder²⁷², de biologische band tussen kind en wensouders²⁷³ en de normen en waarden van de maatschappij op het ogenblik dat de rechter uitspraak doet.²⁷⁴ De beleidskeuze van de Belgische wetgever inzake het grensoverschrijdend draagmoederschap kan in de toekomst een element zijn waarmee rekening dient gehouden te worden.²⁷⁵ Het begrip openbare orde krijgt evenzeer een eigen invulling naargelang het beleid de rechtspraak voor ogen heeft. Aldus heeft het een evolutief karakter.

---

²⁶⁶ Wetsvoorstel, nr. 3-27/1, 49; C. HENRICOT en S. SAROLEA, "Droit international privé et droit de la famille" in S. FRANCO, C. HENRICOT, S. SAROLEA en P. WAUTELET, *Actualités de droit international privé*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2009, 183.

²⁶⁷ J. VERHELLEN, "Het Wetboek IPR inzake familierecht getoetst aan de praktijk: De toenemende mondialisering van familierelaties vraagt om juridische en institutionele aandacht", *RW* 2012-13, nr. 40, 1 juni 2013, 1569.

²⁶⁸ Art. 21, tweede lid WIPR.

²⁶⁹ T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAUTELET, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 19.

²⁷⁰ C. HENRICOT en S. SAROLEA, "Droit international privé et droit de la famille" in S. FRANCO, C. HENRICOT, S. SAROLEA en P. WAUTELET, *Actualités de droit international privé*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2009, 183.

²⁷¹ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1815-1823, noot P. WAUTELET; Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013, *Act.dr.fam.* 2013/5, 93-96.

²⁷² Jeugdrb. Antwerpen (7e K.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43-51.

²⁷³ Luik (1e k.) 6 september 2010, *JLMB* 2011/2, 52, noot P. WAUTELET; Rb. Brussel (7^e k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B.

²⁷⁴ T. KRUGER, G. VAN CALSTER, J. VERHELLEN en P. WAUTELET, *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 19.

²⁷⁵ P. WAUTELET, "Draagmoederschap en afstammingsbanden: een Belgisch ipr-perspectief" in S. RUTTEN en K. SAARLOOS (eds.), *Van afstamming tot nationaliteit: opstellen aangeboden aan professor mr. G.R. de Groot ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht*, Deventer, Kluwer, 2013, 166.

§ 2. Vereisten

150. Volgens bepaalde auteurs veronderstelt het beroep op de openbare orde-exceptie de voorafgaande aanwijzing van buitenlands recht.²⁷⁶ Door een letterlijke lezing van de wettekst kan deze redenering worden bijgetreden. Artikel 21 WIPR verwijst immers uitdrukkelijk naar de toepassing van een bepaling uit het aangewezen *buitenlands* recht. Aldus is er m.i. een toepassing van buitenlands recht vereist vooraleer de controle kan plaatsvinden.

151. Indien Belgische wensouders beroep doen op een buitenlandse draagmoeder dan wijst de conflictenrechtelijke controle het Belgisch recht als toepasselijk recht aan. Hieruit volgt dat er geen buitenlands recht voorhanden is waarvan de toepassing onverenigbaar kan zijn met de openbare orde. Met andere woorden neutraliseert de conflictenrechtelijke controle de werking van de openbare orde.²⁷⁷

De rechtbank te Nijvel volgde deze redenering en bepaalde dat de geldigheid van de buitenlandse geboorteakten voor wat betreft de openbare orde niet onderzocht diende te worden, de toepassing ervan veronderstelde immers de aanwijzing van buitenlands recht.²⁷⁸ Ook in de zaak van de tweeling AM en ND werd deze redenering gevolgd.

§ 3. Toepassing in de rechtspraak

152. Het evolutief karakter van het begrip komt duidelijk naar voren in de zaak over de tweeling Maiä en Maureen. De rechtbank te Hoei meende echter door de geboorteakten te erkennen gevolg te geven aan een nietige draagmoederschapsovereenkomst.²⁷⁹ De erkenning van de geboorteakten kan aldus niet worden uitgesproken daar de erkenning strijdig zou zijn met de openbare orde. Het hof van beroep te luik bevestigt dat de strijdigheid van de draagmoederschapsovereenkomst met de openbare orde. Echter is het hof van mening dat de strijdigheid van dergelijke overeenkomst niet opweegt tegen het belang van het kind.²⁸⁰ (*infra*) Het hof oordeelde zodoende dat de buitenlandse geboorteakten enkel erkend kunnen worden als akten waaruit de vaderlijke erkenning ten aanzien van de biologische wensvader blijkt.

153. In de zaak van de tweeling Hanne en Elke oordeelt de rechtbank dat de moederlijke afstamming zoals vastgesteld in de geboorteakten strijdig was met de *mater semper certa est*-beginsel. De rechtbank erkenden de geboorteakten echter wel als rechtsgeldige authentieke akten waaruit de vaderlijke erkenning blijkt.

154. In de zaak kind S ontweek de rechter de vraag naar de openbare orde, meer nog: de rechter oordeelde dat er geen sprake was van draagmoederschap, aangezien er geen wensmoeder was.²⁸¹

---

²⁷⁶ C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON, "La filiation d'enfants nés d'une gestation pour autrui à l'étranger" (noot onder Luik 6 (1e k.) september 2010), *RTDF* 2010, 1144.

²⁷⁷ C. HENRICOT "Le droit international privé", 2010, 46-47; J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1532; J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 326.

²⁷⁸ Rb. Nijvel 6 april 2011, *RTDF* 2011/3, 695, noot C. HENRICOT.

²⁷⁹ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *RTDF* 2010/4, 1133, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.

²⁸⁰ Luik (1e k.) 6 september 2010, *JLMB* 2011/2, 52, noot P. WAUTELET

²⁸¹ Rb. Brussel (7de k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B, 7.

155. In de zaak AM&ND oordeelde de rechtbank dat de toestemmingsvereiste vervat in artikel 329bis BW geacht werd gegeven te zijn door het bestaan van een draagmoederschapsovereenkomst. De naleving van de Belgische toestemmingsvereiste werd door de rechter aldus geverifieerd aan de hand van een overeenkomst die absoluut nietig is volgens het Belgisch recht.²⁸² De vraag voor de rechtbank betrof echter de geldigheid van de rechtsverhouding tussen de kinderen en hun biologische vader op basis van een buitenlandse geboorteakte volgens de Belgische openbare orde en niet de geldigheid van de draagmoederschapsovereenkomst.

§ 4. Belang van het kind

A. Toepassing in de rechtspraak

156. In de zaak van de tweeling Maïa en Maureen oordeelt de rechtbank te Hoei dat door de geboorteakten te erkennen er uitwerking wordt gegeven aan het principe dat kinderen voorwerp uitmaken van een commerciële draagmoederschapsovereenkomst. Bovendien zou het een soort van internationaal draagmoederschapstoerisme kunnen stimuleren, wat onverenigbaar is met het belang van het kind.²⁸³ GALLUS is echter van mening dat dit vonnis net het belang van het kind schendt. Hij is van mening dat deze houding van de rechtbank het kind straft en hem een afstammingsband ontzegt op basis van redenen die voor het kind volledig vreemd zijn zoals de keuze van verwekking door zijn (wens)ouders.²⁸⁴

157. Het hof van beroep te Luik bevestigt dat het principe van de onbeschikbaarheid van het lichaam en het *mater semper certa est*-beginsel een obstakel vormen om de gevolgen van de draagmoederschapsovereenkomst te erkennen.²⁸⁵ Echter zou de niet-erkenning van de geboorteakten aan de kinderen elke afstammingsband ontnemen, wat niet in het belang van de kinderen is. Aldus kan ondanks de ongeoorloofdheid van de draagmoederschapsovereenkomst geen afbreuk gedaan worden aan het hoger belang van het kind. Ook in de zaak van de tweeling AM en ND werd geoordeeld dat de ongeoorloofdheid van de draagmoederschapsovereenkomst geen afbreuk mag doen aan het hoger belang van de kinderen.²⁸⁶

158. In de zaak van het kind C oordeelde de kort geding rechter dat er een gezinsband was ontstaan tussen de wensvader en het kind, daar hij het kind erkend had en vanaf zijn geboorte verzorgd had. De Belgische staat werd veroordeeld tot afgifte van een visum of *laissez-passer* om het kind toe te laten naar België te komen. Het werd immers niet in het belang van het kind geacht om hem zonder wensvader te doen achterblijven, bovendien zou het in strijd zijn met artikel 8 EVRM.²⁸⁷ Ook de rechtbank van eerste aanleg oordeelde in deze zaak dat ondanks de vastgestelde strijdigheid met de openbare orde toch een vaderlijke afstammingsband vastgesteld dient te worden omwille van het hoger belang van het kind en de genetisch band van de wensvader met het kind.²⁸⁸

---

²⁸² J. VERHELLEN, *Het Belgisch Wetboek IPR*, 2012, 284.

²⁸³ Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1822, noot P. WAUTELET.

²⁸⁴ N. GALLUS, "Gestation pour autrui et reconnaissance des actes de l'état civil étrangers" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JT* 2010, 424.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ N. GALLUS, "La gestation pour autrui réalisée à l'étranger et les controverses sur la reconnaissance des actes de naissance des enfants" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *Act.dr.fam.* 2011/8, 167; Rb. Nijvel 6 april 2011, *RTDF* 2011/3, 695 en 698, noot C. Henricot.

²⁸⁷ *Supra* noot 119.

²⁸⁸ Rb. Bussel (12e k.) 18 december 2012, *TIPR* 2013/2, 70-71, noot T. KRUGER en B. MALLENTJER.

159. In de zaak van het kind A.D. werd de Belgische staat veroordeeld tot het afleveren van de nodige reisdocumenten. Een belangenevenwicht veronderstelt dat enerzijds rekening gehouden wordt met het recht van de wensvader om een gezinsleven met het kind in België op te bouwen en het recht van het kind om met de wensvader een duurzame band op te bouwen. Anderzijds veronderstelt een belangenevenwicht dat er rekening gehouden wordt met het belang van de Belgische staat om bij gebrek van een toepasselijk interne wet een beslissing ten gronde af te wachten. Het hof oordeelde dat het belang van de Staat niet kon opwegen tegen het belang van de vader en kind om te worden herenigd, gelet op de dringende situatie die onherroepelijke schade aan de band tussen kind en vader zou kunnen veroorzaken.

B. Belang van het kind primeert

160. Uit de geanalyseerde rechtspraak blijkt dat het belang van het kind steeds primeert op een eventuele schending van de openbare orde. De rechtbanken laten zich keer op keer leiden door de precaire situatie van de kinderen. Bovendien is de geboorte van het kind een *fait accompli*, waardoor de rechters m.i. wel een oplossing moeten bedenken.²⁸⁹ De principiële niet-erkenning van de buitenlandse geboorteakte is dan steeds tegen het belang van het kind, zo niet komt het kind immers terecht in een juridisch vacuüm. Het is echter wel contradictoir dat de rechter enerzijds vaststelt dat de draagmoederschapsovereenkomst strijdig is met de openbare orde en anderzijds vaststelt dat de erkenning van het vastgestelde ouderschap uit dergelijke overeenkomst in het belang is van het kind.²⁹⁰

161. Daarentegen is de uiteindelijke erkenning van buitenlandse draagmoederschap echter niet in het belang van het kind dat het op deze manier een zaak in de handel wordt. De rechters hebben immers een soort van praktijk van toelaatbaarheid van de buitenlandse geboorteakten na grensoverschrijdend draagmoederschap gecreëerd, daar ze het belang van het kind steeds laten primeren.²⁹¹ Aldus zullen wensouders niet afgeschrikt worden om buitenlands draagmoederschap te gebruiken.²⁹² Wensouders moeten vaak een lange en ingewikkelde juridische weg afleggen, maar het heeft steeds een positieve uitkomst. De vraag moet aldus gesteld worden of het belang van kind niet verder moet reiken dan het belang van een individueel kind in een concreet dossier.²⁹³ Het hoger belang van het kind kan aldus niet zonder meer als autonome rechtvaardigingsgrond beschouwd worden om buitenlandse geboorteakten na draagmoederschap te erkennen.²⁹⁴

162. Het staat evenwel vast dat de rechtspraak zich soepel opstelt bij grensoverschrijdend draagmoederschap, waarbij het belang van het kind een belangrijke rol speelt.²⁹⁵ Het belang van het kind wordt ingeroepen teneinde de geboorteakte te erkennen als een authentieke buitenlandse akte waaruit de vaderlijke erkenning blijkt. Aldus wordt de geboorteakte gedeeltelijk erkend, zo niet zou aan de kinderen elke afstammingsband ontnomen worden wat zeker niet in het belang kinderen is.

²⁸⁹ J. VERHELLEN, "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases, *NIPR* 2011/4, 658.

²⁹⁰ VANVOORDEN, K., noot onder Rb. Brussel (7^e k.) 15 februari 2011, *T. Vreemd.* 2011, nr. 2, 121.

²⁹¹ T. KRUGER en B. MALLENTJER, "Het kind dat een voldongen feit is" (noot onder Rb. Brussel (12^e k.) 18 december 2012), *TIPR* 2013/2, 104.

²⁹² L. PLUYM, "Sociale werkelijkheid en belang van het kind primeren op internationaalrechtelijke bescherming van intern verbod op draagmoederschap" (noot onder EHRM 26 juni 2014, Labassee/Frankrijk en EHRM 26 juni 2014, Mennesson/Frankrijk), *TIPR* 2014/3, 197-198.

²⁹³ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1538.

²⁹⁴ C. HENRICOT "Le droit international privé", 2010, 55-56.

²⁹⁵ V. VANDERHULST en E. GULDIX, "Medisch begeleide voortplanting", 2014, 156-157; J. VERHELLEN, "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases, *NIPR* 2011/4, 660.

Hoofdstuk 3. Nederlands internationaal privaatrecht

163. In dit hoofdstuk wordt het Nederlands internationaal privaatrecht uiteengezet. Dit is zeer gelijkend op het Belgisch internationaal privaatrecht. Al kunnen er ook enkele verschillen worden opgemerkt.

Afdeling 1. Algemeen

164. De strikte toepassingsvoorwaarden voor draagmoederschap leiden ertoe dat ook veel Nederlandse wensouders alsnog een buitenlandse draagmoeder zoeken (*supra* nr. 30). Na het beroep op een buitenlandse draagmoeder komen Nederlandse wensouders op dezelfde wijzen in aanraking met de Nederlandse rechtsorde, als Belgische wensouders (*supra* nr. 43 e.v).²⁹⁶

165. Het Nederlands internationaal privaatrecht is opgenomen in het Nederlands Burgerlijk Wetboek.²⁹⁷ Voor de erkenning van in het buitenland tot stand gekomen rechtsfeiten is het van belang hoe het ouderschap in het buitenland werd vastgesteld.²⁹⁸ Indien de afstammingsband is vastgesteld op grond van een rechterlijke beslissing is artikel 10:100 NBW van toepassing. Het uitgangspunt van de erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing op grond waarvan een afstammingsband is vastgesteld, is de erkenning van rechtswege. Er zijn echter drie uitzonderingen, waaronder de weigering van de erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing op grond van strijdigheid met de Nederlandse openbare orde.

166. Indien de afstammingsband is vastgesteld op grond van een geboorteakte is artikel 10:101 NBW van toepassing. Het uitgangspunt van de erkenning van een buitenlandse geboorteakte op grond waarvan een afstammingsband is vastgesteld, is eveneens de erkenning van rechtswege. Ook hier zijn weigeringsgronden voorzien zoals de strijdigheid van de erkenning met de Nederlandse openbare orde.²⁹⁹ In het Nederlands internationaal privaatrecht bestaat aldus geen conflictenrechtelijke controle in tegenstelling tot België.

167. De exceptie van openbare orde dient net zoals in België terughoudend te worden toegepast. Er moet een aantasting van de fundamentele waarden en beginselen van het Nederlands recht voorhanden zijn, voordat besloten kan worden tot een onverenigbaarheid met de openbare orde.

---

²⁹⁶ K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMMER, W. SCHRAMA en M. VONK (eds.), *Draagmoederschap*, 2011, 167-168; K. BOELE-WOELKI, "Draagmoederschap en IPR", *Ars Aequi* december 2012, 888.

²⁹⁷ Hierna: NBW.

²⁹⁸ I. CURRY-SUMMER en M. VONK, *Internationale afstamming en draagmoederschap*, www.voorts.com/wp-content/uploads/Publicatie-B.12.pdf; 6.

²⁹⁹ Art. 10:101, lid 1 BW.

Afdeling 2. Ad-hoc oplossingen in de rechtspraak

§ 1. Nauwe betrekking tussen wensvader en kind

168. De erkenning van Oekraïense geboorteakten waarin de Nederlandse genetische wensouders als juridische ouders werden vermeld, werd geweigerd door de Nederlandse ambassade te Kiev wegens strijdigheid met de openbare orde. De opgestelde geboorteakten waren immers onder meer een inbreuk op het *mater semper certa est*-beginsel. De wensouders stelden een verzoek in bij de kortgedingrechter om de Nederlandse overheid een nooddocument te laten afleveren, zodat de kinderen naar Nederland konden komen.³⁰⁰

169. De rechtbank sprak zich echter niet uit over de strijdigheid met de openbare orde. Er wordt enkel gemeend dat er sprake is van een wensvader die zijn kinderen wil erkennen. Deze erkenning kan plaatsvinden daar tussen de wensvader en de kinderen een nauwe persoonlijke betrekking bestaat³⁰¹ en het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit van de kinderen slechts een kwestie van tijd is. De Nederlandse overheid wordt dan ook veroordeeld tot het afleveren van een noodpaspoort.

§ 2. Wensvader is verwekker van het kind

170. Een Nederlandse wensvader en een Ierse wensmoeder deden beroep op een Indische draagmoeder. Ze worden beiden vermeld als juridische ouders van het kind op de Indische geboorteakte. De wensvader is tevens de genetische vader. De inschrijving van de geboorteakte in de registers van de burgerlijk stand werd geweigerd. De wensouders stelden een procedure in bij de rechtbank eerste aanleg.³⁰²

171. De rechtbank was van mening dat het soort draagmoederschap irrelevant was, nu het kind er reeds was en het belang van het kind moest primeren. De rechtbank ging na of artikel 1:204, derde lid NBW in combinatie met artikel 8 EVRM een oplossing kon vormen. Uit artikel 1:204, derde lid NBW j° artikel 8 EVRM volgt dat de biologische vader die een bestaand gezinsleven heeft met zijn kind daarop een recht op bescherming heeft. De rechtbank oordeelde tot slot dat er een gezinsleven bestond ten aanzien van de biologische wensvader en aldus het kind op grond van artikel 1:204, derde lid NBW j° artikel 8 EVRM erkend kon worden.

172. In een Nederlandse zaak waar twee wensvaders beroep deden op een Indische draagmoeder werd gelijkaardig geoordeeld ten aanzien van het recht op familie- en gezinsleven.³⁰³ Na een weigering van een Nederlands paspoort oordeelde de rechter dat de wensvader genoot van de bescherming van artikel 8 EVRM, daar hij met het kind vanaf de geboorte een familie- en gezinsleven had opgebouwd. De belangen van de wensvader wogen zwaarder dan de belangen van de Nederlandse overheid en er diende een noodpaspoort afgeleverd te worden.

³⁰⁰ KG Rb. 's-Gravenhage 9 november 2010, nr. 378466-KG ZA 10-1315, BP3764.

³⁰¹ Art. 1:204, lid 2, sub b NBW.

³⁰² Rb. 's-Gravenhage 24 oktober 2011, nr. 395186-FA RK 11-4086, BU3627.

³⁰³ Rb. Haarlem 10 januari 2011, nr. AWB 10/6420, BP0426.

Afdeling 3. Besluit

173. Net zoals België hanteert ook Nederland een principiële niet-erkenning van buitenlandse geboorteakten na draagmoederschap, wegens de strijdigheid ervan met de openbare orde. Men probeert in de Nederlandse rechtspraak eveneens zoals de Belgische rechtspraak een *ad hoc* oplossing te vinden, zodat het kind minstens één afstammingsband heeft t.a.v. een wensouder. Er is echter geen conflictenrechtelijke controle in Nederland, waardoor er steeds wordt geprobeerd het geval te laten passen in de eigen regels van het afstammingsrecht. Dit is zeer gelijkend op wat de Belgische rechtspraak doet, daar zij via de conflictenrechtelijke controle het Belgisch afstammingsrecht proberen te laten passen op het individueel geval (*supra* nr. 129 e.v.).

Nog een treffende gelijkenis is dat men zowel in Nederland als in België enkel een oplossing zoekt voor de vaderlijke afstamming. Van het *mater semper certa est*-beginsel wordt noch in Nederland, noch in België afgeweken, waardoor de Nederlandse of Belgische wensmoeder steeds de adoptieprocedure zal moeten volgen.

174. Een opmerkelijk geschil is dat artikel 8 EVRM een belangrijke rol speelt in de Nederlandse rechtspraak om te besluiten tot de erkenning van de buitenlandse geboorteakten wat betreft de vaderlijke afstamming.³⁰⁴

Het werd bovendien niet alleen in het belang van het kind geacht om de erkenning uit te spreken, maar ook in het belang van de wensvader. Dit staat volledig haaks op de Franse rechtspraak waar de strijdigheid van de openbare orde het uitgangspunt blijft en aldus het belang van het kind niet primeert (*supra* nr. 116).

---

³⁰⁴ PERMANENT BUREAU, *A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 3C, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2014, http://www.hcch.net/upload/wop/gap2014pd03c_en.pdf, 71 (Hierna: PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3C, 2014)

Deel III. Internationale en Europese regelgeving

175. Het internationaal privaatrecht geldt slechts zover er geen internationale of Europese regelgeving van toepassing is op grensoverschrijdend draagmoederschap. Er is echter geen internationale of Europese regelgeving met betrekking tot het grensoverschrijdend.³⁰⁵ Hieruit volgt niet dat er niets gebeurd op internationaal of Europees niveau wat het nationaal internationaal privaatrecht beïnvloedt of kan beïnvloeden in de toekomst.

Titel I. Internationale regelgeving

176. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind speelt een belangrijke rol met betrekking tot het belang van het kind, dewelke steeds wordt aangehaald in de rechtspraak. In hoofdstuk 1 worden dit verdrag en de relevante artikelen kort toegelicht. In een voorstel tot resolutie werd aan de Belgische overheid gevraagd om op het internationale toneel een voortrekkersrol te spelen in het dossier draagmoederschap.³⁰⁶ De internationale organisatie bij uitstek om dit te bewerkstelligen is de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.³⁰⁷ Het werk van de Haagse Conferentie omtrent het internationaal draagmoederschap wordt uiteengezet in hoofdstuk 2 van deze titel.

Hoofdstuk 1. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

177. Artikel 2-1 IVRK bepaalt dat de Staten die partij zijn bij dit Verdrag, de in het Verdrag omschreven rechten voor ieder onder hun rechtsbevoegdheid zonder discriminatie van welke aard ook eerbiedigen en waarborgen, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, handicap, geboorte of andere omstandigheid van het kind of van een ouder of wettige voogd. Een adoptie van een kind uit een draagmoeder door de wensouders strijdig achten met de openbare orde of niet doen steunen op wettige redenen zou dit artikel schenden.³⁰⁸ Deze redenering kan m.i. analoog toegepast worden op de weigering tot erkenning van een buitenlandse geboorteakte. Het kind heeft immers niet zelf gekozen voor de wijze het ter wereld kwam, hem dan elke juridische band met zijn wensouders ontzeggen door een pertinente weigering tot erkenning van een buitenlandse geboorteakte is een discriminatie op grond van geboorte.

178. Bij alle maatregelen betreffende kinderen genomen door rechterlijke instanties of wetgevende lichamen vormen de belangen van het kind de eerste overweging. Dit volgt uit artikel 3 IVRK, dewelke samen dient gelezen te worden met Artikel 7 IVRK³⁰⁹ Het kind zou het eerste slachtoffer zijn van een absolute weigering tot erkenning van een buitenlandse geboorteakte. Het is immers in het belang van het kind om zijn sociale werkelijkheid te vertalen naar een juridische werkelijkheid. Dit wordt zowel door de Belgische als Nederlandse rechtspraak gehandhaafd. De Franse rechtspraak daarentegen houdt vast aan de strijdigheid met de openbare orde van buitenlandse geboorteakten, waarbij het belang van het kind niet primeert.

---

³⁰⁵ D. GRUENBAUM, "Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat", *The American Journal of Comparative Law* 2012, Vol. 60, 491; J. VERHELLEN, "Het Wetboek IPR inzake familierecht getoetst aan de praktijk", *RW* 2012-13, nr. 40, juni 2013, 1563.

³⁰⁶ Voorstel van resolutie van 9 juni 2011 betreffende de internationale regeling van draagmoederschap (SLEURS en FAES) *Parl. St. Senaat* 2010-11, nr.5-1075/1, 4.

³⁰⁷ Hierna: Haagse Conferentie.

³⁰⁸ Jeugdrrb. Antwerpen (7e k.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43-44.

³⁰⁹ C. HENRICOT "Le droit international privé", 2010, 52.

Hoofdstuk 2. Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht

Afdeling 1. Rol van de Haagse Conferentie

179. De Haagse Conferentie werkt aan internationale verdragen over materies van het familierecht, ook aan het internationaal draagmoederschap. Het startschot voor internationaal draagmoederschap werd gegeven in april 2011, met name door het uitbrengen van het "Preliminary document n° 11"³¹⁰ door het Permanent Bureau. De Raad van de Haagse Conferentie nodigde het Permanent Bureau uit om zijn werk op dit gebied te intensifiëren met de nadruk op geschillen die voortkomen uit de internationale draagmoederschapsovereenkomsten. De vruchten van deze inspanningen werden gebundeld in het Preliminary document n°10 van maart 2012.³¹¹

180. In April 2012 werd aan de Raad gevraagd om een vragenbrief voor te bereiden om zo meer informatie te kunnen verkrijgen over de draagwijdte en oorsprong van de internationaal privaatrechtelijke problemen die de lidstaten ondervinden met betrekking tot internationale draagmoederschapsovereenkomsten. Deze werd rondgestuurd in 2013. In 2014 werd er een finaal rapport uitgebracht, waarbij de wenselijkheid en mogelijkheid tot verder werk met betrekking tot "The Parentage / Surrogacy Project" werd vastgesteld.³¹² Ondanks enkel relevante bilaterale, regionale en internationale inspanningen tot unificatie is er geen uitgebreid globaal onderzoek om de regels met betrekking tot internationaal privaatrecht aangaande draagmoederschap één te maken.³¹³ De nood voor verder onderzoek op internationaal niveau aangaande internationaal draagmoederschap is dringend, daar de Staten er steeds vaker mee geconfronteerd worden.³¹⁴ Er werd ook een bijkomende studie uitgebracht over problemen die rijzen uit internationale draagmoederschapsovereenkomsten.³¹⁵

181. Tot slot werd in februari 2015 een *updating note* uitgebracht over "The Parentage / Surrogacy Project". Op regionaal en internationaal niveau hebben internationale en regionale organen zich ingezet voor de problemen die rijzen uit internationaal draagmoederschap, zoals het Eu. Parlement en UN Comité voor de kinderrechten en EHRM.³¹⁶ Echter tonen de ontwikkelingen op nationaal niveau sterk aan dat er nog steeds problemen ontstaan door de afwezigheid van internationale regelgeving, m.n. welke grenzen, als er grenzen zijn, mag een staat stellen aan de erkenning van buitenlandse vastgestelde afstamming na draagmoederschap.³¹⁷

---

³¹⁰ PERMANENT BUREAU, *Private international law issues surrounding the status of children, including issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 11, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2011, <http://www.hcch.net/upload/wop/genaff2011pd11e.pdf>.

³¹¹ PERMANENT BUREAU, *A preliminary report on the issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 10, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2012, <http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012pd10en.pdf>.

³¹² PERMANENT BUREAU, *The desirability and feasibility of further work on the parentage / surrogacy project*, Prel. Doc. No. 3B, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2014, www.hcch.net/upload/wop/gap2014pd03b_en.pdf (Hierna: PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014).

³¹³ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014, 16.

³¹⁴ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014; 17-18.

³¹⁵ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3C, 2014

³¹⁶ PERMANENT BUREAU, *The parentage / surrogacy project: an updating note*, Prel. Doc. No. 3A, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2015, www.hcch.net/upload/wop/gap2015pd03a_en.pdf, 3-7 (Hierna: PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3A, 2015).

³¹⁷ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3A, 2015, 9-11.

Afdeling 2. Internationaal draagmoederschap

182. Het internationaal privaatrecht heeft geen eenduidig antwoord op de problematiek van het grensoverschrijdend draagmoederschap, waardoor initiatief op internationaal niveau noodzakelijk is. De uitdaging ligt in het zoeken naar een consensus, die de verscheidenheid van nationale rechtsregels overstijgt.³¹⁸ De meerderheid van de lidstaten van de Haagse Conferentie kwamen echter wel al tot consensus over de aard van het verder werk. Ze opteren voor maatregelen van *soft law*.³¹⁹ Ook wordt door de meerderheid van deze lidstaten vooral het belang van het kind als voornaamste uitgangspunt bij het verder werk omtrent internationaal draagmoederschapsovereenkomst beschouwd.³²⁰

183. Aldus vereist het komen tot internationaal draagmoederschap een uniform recht, wat moeilijk haalbaar is door het gebrek aan consensus. Er moet een evenwicht bestaan tussen de landen die draagmoedersbepalingen zijn en landen waar de wensouders vandaan komen. Bovendien moet de regeling een zekere neutraliteit en flexibiliteit bevatten.³²¹ Draagmoederschap is bij uitstek een morele kwestie. Het vinden van een consensus op internationaal niveau omtrent deze materie lijkt m.i. onmogelijk gelet op de diverse benaderingen daarvan in de verschillende rechtsstelsels.

---

³¹⁸ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1554.

³¹⁹ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014, 21.

³²⁰ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014, 25.

³²¹ L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1, 66.

Titel II. Europese regelgeving

Hoofdstuk 1. Europees Hof voor de Rechten van de Mens

184. In dit hoofdstuk wordt de rechtspraak van het EHRM omtrent artikel 8 EVRM besproken. De rechtspraak blijft beperkt tot de uitspraak van het Hof over verzoeken ingediend ingevolge de reeds geziene nationale rechtspraak. Tevens wordt de verenigbaarheid van deze rechtspraak met de nationale rechtspraak toegelicht.

Afdeling 1. Rechtspraak van het EHRM

§ 1. Mennesson en Labassee t. Frankrijk

185. In de zaak *Mennesson*³²² en *Labassee*³²³ t. *Frankrijk* dienden de wensouders een verzoek in gebaseerd op de schending van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) en een schending van artikel 14 EVRM (verbod van discriminatie) in samenhang met artikel 8 EVRM.

Het Franse Hof van Cassatie had immers in beide zaken het hoger beroep afgewezen op grond dat de opname van de geboorteakten in de registers van de burgerlijke stand uitvoering zou geven aan een draagmoederschapsovereenkomst die nietig en in strijd met de Franse openbare orde is.

Het EHRM stelde vast dat artikel 8 EVRM van toepassing was, daar het *de facto* bestaan van een gezinsleven niet wordt ontkend. Het Hof benaderde de problematiek van de niet-erkenning vanuit een negatieve verplichting van de verdragsstaat om het recht vervat in artikel 8 EVRM te eerbiedigen.

Aldus dient de verdragsstaat zich te onthouden van een schending van dit recht, maar dient het geen actieve maatregelen te nemen om de bescherming van dit recht te vrijwaren.³²⁴ Er werd nagegaan of de inmenging gerechtvaardigd kon worden op grond van artikel 8.2 EVRM. Het Hof oordeelde dat de inmenging een legitiem doel had, waaronder het ontmoedigen van burgers om zich naar het buitenland te begeven om aldaar gebruik te maken van een voortplantingstechniek die verboden is naar intern recht. Ook aan de vereiste dat de inmenging bij wet voorzien moet zijn werd voldaan geacht.

Tevens is de appreciatiemarge van de verdragsstaat omtrent de noodzaak ervan in een democratische samenleving groot, daar er geen Europese consensus bestaat over het draagmoederschap.

186. Het EHRM oordeelde in beiden zaken dat er geen schending was van artikel 8 EVRM met betrekking tot het recht op gezinsleven in hoofde van de verzoekers. Gelet op de gevolgen van de niet-erkenning en de ruime appreciatiemarge, bereikte het Franse Hof van Cassatie door de weigering tot erkenning een billijk evenwicht tussen de belangen van de verzoekers en deze van de Staat.

---

³²² EHRM 26 juni 2014, nr. 65192/11, *Mennesson v. Frankrijk*.

³²³ EHRM 26 juni 2014, nr. 65941/11, *Labassee v. Frankrijk*.

³²⁴ L. PLUYM, "Sociale werkelijkheid en belang van het kind primeren op internationaalrechtelijke bescherming van intern verbod op draagmoederschap" (noot onder EHRM 26 juni 2014, *Labassee/Frankrijk* en EHRM 26 juni 2014, *Mennesson/Frankrijk*), *TIPR* 2014/3, 186.

187. Er was echter wel een schending van artikel 8 EVRM met betrekking tot het recht op privéleven in hoofde van de kinderen.³²⁵ Het Hof merkte op dat de Franse overheid weigerde de kinderen als kinderen van de verzoekers te aanvaarden onder het Frans recht, ook al wetende dat de kinderen in de Verenigde Staten erkend waren als de kinderen van de verzoekers. Dit ondermijnde de identiteit van de kinderen in de Franse maatschappij. Het Hof merkte verder op dat de rechtspraak de vaststelling van een wettelijke relatie tussen kinderen geboren uit een wettelijke buitenlandse draagmoederschapsovereenkomst en hun biologische vader absoluut uitsloot. Dit gaat de ruime appreciatiebevoegdheid van de verdragsstaten in het kader van beslissingen aangaande draagmoederschap te buiten.

§ 2. D e.a. t. België

188. In de zaak *D. e.a. t. België*³²⁶ werd een verzoek ingediend door de wensouders met als vraag of de tijdelijke scheiding met hun kind veroorzaakt door de vertraging van het afleveren van een reisdocument verenigbaar is met onder meer artikel 8 EVRM. De wensouders waren van mening dat de weigering om reisdocumenten af te leveren een effectieve en te langdurige scheiding tussen hen en het kind veroorzaakt heeft.

189. Het Hof is van mening dat ook een gepland gezinsleven binnen het toepassingsgebied van artikel 8 EVRM valt.³²⁷ De wensouders wouden vanaf de geboorte van het kind voor hem zorgen en hebben stappen ondernomen om een effectief gezinsleven te leiden. Artikel 8 EVRM is dan ook van toepassing in deze zaak.

190. Het Hof ging vervolgens na of de tijdelijke scheiding een inmenging uitmaakt die gerechtvaardigd kan worden op grond van artikel 8.2 EVRM. Het Hof was van mening dat de inmenging een wettelijke grondslag en legitiem doel had. Het Hof wijst op de ruime appreciatiemarge waarover lidstaten beschikken in het kader van de noodzakelijkheid in een democratische samenleving, aangezien er geen consensus bestaat over de aangelegenheid omtrent draagmoederschap.

191. Er wordt niet vereist dat kinderen geboren via een draagmoeder worden toegelaten op het grondgebied van lidstaten zonder dat de nationale autoriteiten voorafgaandelijk enkele pertinente juridische verificaties doen. Hieruit volgt dat de verdragsstaten niet de verplichting hebben om zonder meer een paspoort af te leveren, zolang de verificatie niet onredelijk lang duurt.³²⁸ Het Hof kon noch de lengte van de procedure als de periode van daadwerkelijke scheiding echter beschouwen als onredelijk lang. Het Hof oordeelt dan ook dat België binnen zijn appreciatiemarge gehandeld en het verzoek tot schending van artikel 8 EVRM werd onontvankelijk verklaard als manifest ongegrond.

---

³²⁵ C. VERBROUCK en C. DE BOUYALSKI, "Gestation pour autrui: le temps d'un nécessaire encadrement de la pratique", *Rev.dr.étr.* 2014, afl. 177, 174.

³²⁶ EHRM 8 juli 2014, nr. 29176/13, *D. e.a. v. België*.

³²⁷ EHRM 13 januari 2009, nr. 33932/06, *Todorova v. Italië*; EHRM 22 juni 2004, nrs. 78028/01 en 78030/01, *Pini e.a.v. Roemenië*.

³²⁸ L. PLUYM, "Hobbelig parcours", TJK 2015/1, 64.

§ 3. Tussen besluit

192. Het EHRM oordeelde in *Menesson* en *Labassee* dat er geen schending was van artikel 8 EVRM in hoofde van de wensouders door de niet-erkenning van de geboorteakten. Er werd immers een billijk evenwicht tussen de belangen van de verzoekers en deze van de Staat bereikt. Wel was er een schending met artikel 8 EVRM in hoofde van de kinderen, daar de niet-erkenning zou leiden tot rechtsonzekerheid van het kind in Franse maatschappij. De ruime appreciatiemarge van de verdragsstaat werd hier dan ook overschreden.

193. In *D e.a. t. België* ging het echter over de vraag of de tijdelijke scheiding met het kind veroorzaakt door de vertraging van het afleveren van een reisdocument een schending van artikel 8 in hoofde van de wensouders uitmaakte. Hier oordeelde het Hof dat er geen onredelijke langde duur van procedure of scheiding voorhanden was. België had dan ook gehandeld binnen zijn appreciatiebevoegdheid en een was er geen schending met artikel 8 EVRM.

Afdeling 2. Verenigbaarheid met nationale rechtspraak.

194. Het Hof erkent aldus het stichten van een gezin door tussenkomst van een draagmoeder als een beschermde vorm van gezinsleven onder artikel 8 EVRM.³²⁹ Er moet steeds een belangenafweging plaatsvinden, waarbij het belang van het kind wordt afgewogen tegen het algemeen belang van de lidstaten om eigen inwoners te ontmoedigen beroep te doen op een buitenlandse draagmoeder.³³⁰

De Europese lidstaten komen door de voorafgaande rechtspraak onder druk te staan op het vlak van grensoverschrijdend draagmoederschap. De erkenning van een buitenlandse geboorteakte na grensoverschrijdend draagmoederschap kan niet louter geweigerd worden omdat draagmoederschap in het intern recht strikter is geregeld of verboden is.³³¹ De socio-affectieve realiteit moet kunnen overeenstemmen met de juridische status.³³² De Belgische rechtspraak leidde er steeds toe dat het kind met minstens één van de wensouders een juridische afstammingsband heeft. Recent heeft de Belgische rechtspraak zelfs een juridische afstammingsband ten aanzien van beiden wensouders erkend in het geval van grensoverschrijdend draagmoederschap.³³³ Dit steeds in het belang van het kind. De geboorteakten slechts gedeeltelijk te erkennen voor wat betreft de vaderlijke afstamming schendt artikel 8 EVRM zoals geïnterpreteerd door het Hof aldus niet.³³⁴

---

³²⁹ J. SOSSON, "La jurisprudence européenne et la gestation pour autrui", *JDE* 2015, 54.

³³⁰ T. WUYTS, "Het recht op identiteit in de Belgische rechtsorde", *T.Fam.* 2015/2-3, 61-62.

³³¹ L. PLUYM, "Sociale werkelijkheid en belang van het kind primieren op internationaalrechtelijke bescherming van intern verbod op draagmoederschap" (noot onder EHRM 26 juni 2014, *Labassee/Frankrijk* en EHRM 26 juni 2014, *Menesson/Frankrijk*), *TIPR* 2014/3, 195.

³³² L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1, 59.

³³³ Rb. Luik (3^e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 2013/3, 714, noot C. HENRICOT; Rb. Brussel (7^e k.) 13 mei 2014, 2012/5418/B, onuitg., aangehaald door L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1, 56.

³³⁴ L. PLUYM, "Hobbelig parcours", *TJK* 2015/1, 59.

195. In de zaak van het kind C meende de rechter dat de situatie waarbij het kind zou achterblijven in India zonder wensvader onverenigbaar zou zijn met artikel 8 EVRM in hoofde van het kind. Er werden dan ook de nodige reisdocumenten afgeleverd, zodat het kind zich naar België kon begeven. De redenering van de kortgedingrechter was terecht gelet op de voorgaande rechtspraak van het Hof, waar een schending van artikel 8 EVRM werd vastgesteld voor kinderen die reeds terugkeerden naar het land van herkomst van de wensouders.³³⁵

196. In de zaak Samuel kreeg het kind echter niet de nodige reisdocumenten, waardoor het diende achter te blijven in het land van geboorte. De verenigbaarheid van deze rechtspraak met de rechtspraak van het Hof kan is onzeker. De duur van de scheiding en procedure zijn onredelijk, daar het maar liefst 3 jaar duurde voordat het kind naar België kon komen. Echter hadden de wensouders deze vertraging deels zelf in de hand gewerkt. Het kind werd immers in een Oekraïense weeshuis geplaatst nadat ze het kind uit het land hadden willen smokkelen.

Hoofdstuk 2. Europese Unie

197. Er is nog geen antwoord op de juridische problemen die rijzen n.a.v. grensoverschrijdend draagmoederschap op het niveau van de Europese Unie. Dit kan verklaard worden doordat het domein familierecht een exclusieve bevoegdheid is van de lidstaten.

198. De regels over het EU-burgerschap en het vrij verkeer van personen kunnen echter een rol spelen, waardoor lidstaten verplicht worden verder te gaan dan het nationaal internationaal privaatrecht hen voorschrijft. Het Europees Parlement heeft evenwel in 2013 een vergelijkende studie over het draagmoederschap in de Europese lidstaten uitgebracht.³³⁶

---

³³⁵ L. PLUYM, "Hobbelig parcours", TJK 2015/1, 62.

³³⁶ www.europarl.europa.eu/studies.

Conclusie

199. In deze masterproef is onderzoek gedaan naar de juridische problematiek omtrent het grensoverschrijdend draagmoederschap. De centrale onderzoeksvraag was: "In welke mate een buitenlandse geboorteakte opgesteld na draagmoederschap in België erkend kan worden?"

200. In het eerste deel werd duidelijk dat draagmoederschap pas een goede afloop kent indien het kind opgenomen kan worden in het gezin van de wensouders. Door de onaangepaste regels inzake het afstammingsrecht en internationaal privaatrecht wordt de toepassing van draagmoederschap belemmerd en blijft de integratie van het kind in het gezinsleven van zijn wensouders moeilijk.

201. In het tweede deel werd duidelijk hoe de Belgische rechtsorde met de buitenlandse geboorteakten wordt geconfronteerd. De Belgisch administratieve overheden houden vast aan een principiële niet-erkenning. De afstammingsband tussen de wensouders en het kind bestaat in het geboorteland van het kind, maar wordt aldus niet aanvaard in de Belgische interne rechtsorde. Er ontstaat een hinkende rechtsverhouding, waar door de rechters een creatieve en flexibele oplossing wordt aangereikt.

202. De rechters dienen eerst de aard van de geboorteakte die hen voorligt te achterhalen. Afhankelijk van deze kwalificatie zal een verschillend erkenningsregime van toepassing zijn, dewelke aan de hand van rechtspraak werd toegelicht. Uit de rechtspraak blijkt dat de rechters worden geconfronteerd met een voldongen feit: het kind is geboren. Dit leidt tot een individuele beoordeling van kind tot kind, terwijl dit probleem eigenlijk het voorwerp van een brede juridische en maatschappelijke discussie zou moeten zijn.³³⁷ De rechtspraak stelt zich soepel op bij grensoverschrijdend draagmoederschap, waarbij het belang van het kind een doorslaggevende rol speelt. Hierin kan dan ook het antwoord op de centrale onderzoeksvraag gevonden worden: de buitenlandse geboorteakte wordt erkend als een rechtsgeldige authentieke akte waaruit de vaderlijke erkenning blijkt. Aldus wordt de in het buitenland vastgestelde afstammingsband slechts gedeeltelijk aanvaard in de Belgische rechtsorde. Al dient echter opgemerkt te worden dat er reeds een dubbele vaderlijke afstamming erkend werd.

De rechtspraak weerspiegelt echter ook familiedrama's die onuitwisbare sporen hebben achtergelaten.³³⁸ De procedures duren maandenlang, tijdens dewelke de kinderen en ouders vaak gescheiden zijn en hun fragiele band van wederzijdse hechting breekt. De kinderen blijven soms staatloos, zonder statuut en bescherming achter.³³⁹

203. Tot slot werd het in het laatste deel duidelijk dat voor een aangepaste regelgeving op internationaal niveau veel overleg en bereidwilligheid nodig is. Tevens werd in dit deel duidelijk dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens het belang van het kind hoog in het vaandel draagt.

---

³³⁷ J. VERHELLEN, "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 165.

³³⁸ C. VERBROUCK en C. DE BOUYALSKI, "Gestation pour autrui: le temps d'un nécessaire encadrement de la pratique", *Rev.dr.étr.* 2014, afl. 177, 176.

³³⁹ PERMANENT BUREAU, Prel. Doc. No. 3B, 2014, 16.

204. Een oplossing voor het bestaande probleem omtrent grensoverschrijdend draagmoederschap kan het oprichten van een instantie met expertise in zaken van internationaal familierecht zijn. Zodat aan deze instantie gezaghebbende, maar niet bindende advies gevraagd kan worden. Men kan dan informatie uitwisselen met gespecialiseerde instanties van het land waarin de geboorteakte of beslissing is opgemaakt. Ook kan de oprichting van een centrale autoriteit die de erkenning inzake buitenlandse geboorteakten opgesteld na draagmoederschap beoordeeld een oplossing bieden. Dit bestaat reeds voor adoptie, met name de Federale Centrale Autoriteit.³⁴⁰ De oprichting van dergelijke instantie hangt echter af van het aantal aanvragen per jaar van dergelijke erkenningen. Indien dit aantal beperkt blijft is het oprichten ervan effectief, is het aantal echter hoog dan zullen de lange wachtermijnen leiden tot meer rechtsonzekerheid.

205. De vraag rijst ook of het verschillend erkenningsregime wel in stand gehouden moet worden. Het leidt in de praktijk echter tot een bijzonder zware kwalificatieopdracht voor de rechtscollèges. Bovendien leidt het niet tot eenvoud en vlotheid zoals beoogd door de wetgever, maar tot rechtsonzekerheid.

206. Het erkennen van de status van het kind ondanks de onverenigbaarheid met het buitenlands draagmoederschap met de openbare orde kan tevens een oplossing zijn. Het belang van het kind of het recht op een gezinsleven laten primeren op de openbare orde wordt reeds toegepast in de rechtspraak, zowel in België als door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het dwingt echter een *fait accompli* op, dewelke niet aanvaard of zelfs verboden is naar nationaal recht.³⁴¹ Het voldongen feit van het bestaan van het kind mag m.i. geen nieuw bron van recht worden. Het zonder meer weigeren van een buitenlandse geboorteakte na draagmoederschap is dan ook niet te verantwoorden.

207. Het grensoverschrijdend draagmoederschap neemt dus toe, echter heeft dit nog niet geleid tot aanpassing van wettelijke regels. Het is vooral rechtspraak die het recht op dit vlak vorm zal geven. De weg van wensouders om als juridische ouders beschouwd te worden blijft onzeker en niet zonder obstakels, daar de erkenning van buitenlandse geboorteakten problematisch blijft.

---

³⁴⁰ Art. 366-2 BW.

³⁴¹ D. GRUENBAUM, "Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat", *The American Journal of Comparative Law* 2012, Vol. 60, 503.

Bibliografie

WETGEVING EN REGELGEVING

Wetgeving

- Burgerlijk wetboek van 21 maart 1804, *BS* 03 september 1807.
- Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 09 juni 1867.
- Wetboek van de Belgische Nationaliteit, *BS* 12 juli 1984.
- Wet 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht, *BS* 27 juli 2004.
- Wet 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo's en de gameten, *BS* 17 juli 2007.

Vorbereidende documenten

- Circulaire betreffende de aspecten van de wet 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht die betrekking hebben op het personeelsstatuut, *BS* 28 september 2004.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie over het wetsvoorstel houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht, *Parl. St.* Senaat 2003-2004, nr. 3-27/7.
- Advies nr. 30 van 5 juli 2004 van het Raadgevend Comité voor de Bio-Ethiek van België betreffende zwangerschap voor een ander.

Wetsvoorstellen

- Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Internationaal privaatrecht, *Parl. St.* Senaat BZ 2003, nr. 3-27/1, 52.
- Wetvoorstel (BEKE c.s.) tot aanvulling van het Strafwetboek met bepalingen betreffende de commercialisering van en de bemiddeling inzake draagmoederschap, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-932/1.
- Wetsvoorstel (DEFRAIGNE) betreffende de draagmoeders, *Parl. St.* Senaat BZ 2010, nr. 5-160/1.
- Wetsvoorstel (MAHOUX) betreffende het draagmoederschap, *Parl. St.* Senaat BZ 2010, nr. 5-236/1.
- Voorstel van resolutie van 9 juni 2011 betreffende de internationale regeling van draagmoederschap (SLEURS en FAES) *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr.5-1075/1.
- Wetsvoorstel (TEMMERMAN en SWENNEN) tot bestraffing van het commercieel draagmoederschap en de publiciteit hiervoor, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-1074/1.
- Wetsvoorstel (TEMMERMAN en SWENNEN) houdende de organisatie van centra voor draagmoederschap *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-929/1.
- Wetsvoorstel (TOMMELEIN) tot regeling van het draagmoederschap, *Parl. St.* Senaat BZ 2010, nr. 5-130/1.
- Wetsvoorstel (VANLERBERGHE, LANDUYT en DETIEGE) tot wijziging van het Strafwetboek wat betreft het commercieel draagmoederschap, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0497/001.

Nederlandse wetgeving

- Burgerlijk wetboek Boek 10 Internationaal Privaatrecht, www.wetten.overheid.nl.
- Wetboek van Strafrecht, www.wetten.overheid.nl.
- Richtlijn van de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie nr. 18 van januari 1999, www.nvog.nl.

Franse wetgeving

- Code Civil, www.legifrance.gouv.fr.
- Code pénal, www.legifrance.gouv.fr.
- Code procedure.

Internationale wetgeving

- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.
- Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

RECHTSPRAAK

Belgische rechtspraak

- Cass. (1e k.) 29 januari 1993, *Arr.Cass.* 1993, 129.
- Cass. 29 april 2002, *Arr.Cass.* 2002, 1145.
- GwH 3 februari 2011, nr. 20/201.
- GwH Hof 7 maart 2013, nr. 29/2013 en nr. 30/2013.
- GwH Hof 9 juli 2013, nr. 96/2013 en nr. 105/2013.
- RvS 29 september 2010, nr.207.734.
- Brussel (3e k.) 31 juli 2013, *TIPR* 2013/4, 49.
- Luik (1e k.) 6 september 2010, *JLMB* 2011/2, 52, noot P. WAUTELET en *RTDF* 2010/4, 1134, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.
- Rb. Antwerpen 19 december 2008, *TIPR* 2010/4, 140, noot J. VERHELLEN.
- Rb. Brussel (7e k.) 15 februari 2011, nr. 09/4362/B.
- Rb. Brussel (12e k.) 18 december 2012, *TIPR* 2013/2, 64, noot T. KRUGER en B. MALLENTJER.
- Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010, *JLMB* 2010/38, 1815, noot P.WAUTELET en *RTDF* 2010/4, 1125, noot C. HENRICOT, S. SAROLÉA en J. SOSSON.
- Rb. Nijvel 6 april 2011, *RTDF* 2011/3, 695, noot C. HENRICOT.
- Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013, *RTDF* 2013/3, 714, noot C. HENRICOT en *Act.dr.fam.* 2013/5, 93.
- Rb. Brussel (7e k.) 13 mei 2014, 2012/5418/B, onuitg.
- Jeugdrrb. Antwerpen (7e k.) 22 april 2010, *T. Fam.* 2012/2, 43, noot L. PLUYM.
- KG Brussel 4 februari 2009, nr. 09/1695/C, onuitg.
- KG Brussel 6 april 2010, *RTDF* 2010, 1164.
- KG Brussel 9 juli 2010, nr. 10/830/C, onuitg.

Duitse rechtspraak

- Bundesgerichtshof 10 december 2014, XII ZB 463/13.

Frans rechtspraak

- Cass. (Frankrijk), 17 december 2008, *Rev. crit. dip* 2009, 98, 324, noot P. LAGARDE.
- Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 369, 09-66.486, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/369_6_19630.html.
- Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 370, 10-19.053, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/370_6_19628.html.
- Cass. (Frankrijk) 6 april 2011, nr. 371, 09-17.130, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/371_6_19627.html.
- Parijs 25 oktober 2007, *A.J.* 2007, 478, noot F. CHÉNEDÉ.
- Parijs 18 maart 2010, *Dr. Fam.* 2010, 1-6.
- Parijs 26 februari 2009, www.lexisnexis.fr.
- Rb. Créteil 13 december 2005, *s.l.*
- Rb. Parijs 9 oktober 2007, www.lexisnexis.fr.

Nederlandse rechtspraak

- Rb. 's-Gravenhage, 14 september 2009, nr. 327692-FA RK 08-10420, BK 1197, www.rechtspraak.nl.
- Rb. Haarlem 10 januari 2011, nr. AWB 10/6420, BP0426, www.rechtspraak.nl.
- Rb. 's-Gravenhage 24 oktober 2011, nr. 395186-FA RK 11-4086, BU3627, www.rechtspraak.nl.

Europese rechtspraak

- EHRM 26 juni 2014, nr. 65192/11, *Menesson v. Frankrijk*.
- EHRM 26 juni 2014, nr. 65941/11, *Labassee v. Frankrijk*.
- EHRM 8 juli 2014, nr. 29176/13, *D. e.a. v. België*.
- EHRM 13 januari 2009, nr. 33932/06, *Todorova v. Italië*
- EHRM 22 juni 2004, nrs. 78028/01 en 78030/01, *Pini e.a.v. Roemenië*.

RECHTSLEER

Boeken

- ERAUW, J. en STORME, H., *Beginselen van Belgisch Privaatrecht XVII - Internationaal Privaatrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 938 p.
- GALLUS, N., *Le droit de la filiation, rôle de la vérité socio-affective et de la volonté en droit belge*, Brussel, Larcier, 2009, 586 p.
- KRUGER, T., VAN CALSTER, G., VERHELLEN, J. en WAUTELET, P., *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 339 p.
- KRUGER, T., VAN CALSTER, G., VERHELLEN, J. en WAUTELET, P., *Internationaal Privaatrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 495 p.
- NUYS, H. en WUYTS, T., *De wet betreffende de medisch begeleide voortplanting: Commentaar op de Wet van 6 juli 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 117 p.
- PLUYM, L., *Draagmoederschap*, Brussel, Larcier, 2014, 156 p.
- RIGAUX, F. en FALLON, M., *Droit international privé*, Brussel, Larcier, 2005, 1038 p.
- SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 671 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 572 p.

- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 581 p.
- VERHELLEN, J., *Het Belgisch Wetboek IPR in familiezaken: Wetgevende doelstelling getoetst aan de praktijk*, Brugge, Die Keure, 2012, 513 p.
- VERSCHULDEN, G., *Afstamming*, Mechelen, Kluwer, 2004, 762 p.
- VERSCHULDEN, G., *Origineel ouderschap herdacht*, Brugge, Die Keure, 2005, 422 p.
- VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 840 p.
- VONK, M., *Children and their parents: a comparative study of the legal position of children with regard to their intentional and biological parents in English and Dutch law*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 304 p.

Bijdragen in boeken.

- BERTRAND, B., "Réforme de l'adoption: bilan des nouvelles dispositions applicables, principalement en matière d'adoption internationale" in N. GALLUS en B. BERTRAND (eds.), *Actualité en droit familial*, Brussel, Bruylant, 2010, 2-30.
- DE WOLF, A., "Draagmoederschap in België en Frankrijk: een stand van zaken" in K. BOELE-WOELKI en M. ODERKERK (eds.), *(On)geoorlooftheid van het draagmoederschap in rechtsvergelijkend perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 89-126.
- HENRICOT, C. en SAROLEA, S., "Droit international privé et droit de la famille" in S. FRANCO, C. HENRICOT, S. SAROLEA en P. WAUTELET, *Actualités de droit international privé*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2009, 143- 206.
- HENRICOT, C., "Le droit international privé à l'épreuve d'un nouveau mode d'établissement de la filiation: le cas de la gestation pour autrui" in N. GALLUS (ed.), *Actualité en droit familial*, Brussel, Bruylant, 2010, 31-72.
- HENRICOT, C., "Belgique, La gestation pour autrui en droit international privé" in F. MONÉGER (ed.), *Gestation pour autrui: Surrogate Motherhood in Collection Colloques*, vol. 14, Parijs, Société de législation comparée, 2011, 49-84.
- MAK, C., "Baas in eigen buik? De rechtsgeldigheid en nakoming van draagmoederschapsovereenkomsten in het licht van grondrechten" in J.H. DE GRAAF, C. MAK en F.K. VAN WIJK, *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008, 29-38.
- PLUYM, L., "Juridische aspecten van draagmoederschap" in S. TACK en G. VERSCHULDEN (eds.), *Medisch begeleide voortplanting in juridisch en ethisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 119-166.
- SENAEVE, P., "Ontwikkelingen in het afstammingsrecht 2011-2013" in P. SENAEVE, I. BOONE, C. DECLERCK en J. DU MONGH (eds.), *Personen- en familierecht in Themis*, Brugge, Die Keure, 2014, 1-51.
- STRUYCKEN, A.V.M., "Surrogacy, a new way to become a mother? A new PIL issue" in K. BOELE-WOELKI, T. EINHORN, D. GIRSBERGER en S. SYMEONIDES (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law: Liber Amicorum Kurt Siehr*, Den Haag, Boom uitgevers, 2010, 357-372.
- VANDERHULST, V. en GULDIX E., "Medisch begeleide voortplanting en draagmoederschap" in F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT (eds.), *Hanboek Gezondheidsrecht Volume II*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 31-160.

- VERHELLEN, J., "De rol en de impact van het wetboek IPR in zaken van internationaal familierecht" in J. ERAUW en P. TAELEMAN (eds.), *Nieuw internationaal privaatrecht: meer Europees, meer globaal*, Mechelen, Kluwer, 2009, 131-170.
- VERSCHULDEN, G. en PLUYM, J., "Chronique de jurisprudence belge concernant la gestation pour autrui (droit interne)" in G. SCHAMPS en J. SOSSON (eds.), *La gestation pour autrui: vers un encadrement?*, Brussel, Bruylant, 2013, 195-212.
- WAUTELET, P., "Draagmoederschap en afstammingsbanden – een Belgisch ipr-perspectief" in S. RUTTEN en K. SAARLOOS (eds.), *Van afstamming tot nationaliteit: opstellen aangeboden aan professor mr. G.R. de Groot ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht*, Deventer, Kluwer, 2013, 159-170.
- WILEMS, G. en SOSSON, J., "Légiférer en matière de gestation pour autrui: quelques repères de droit compare et de droit international" in G. SCHAMPS en J. SOSSON, (eds.), *La gestation pour autrui: vers un encadrement?*, Brussel, Bruylant, 2013, 239-283.
- WUYTS, T., "De afstamming na medische begeleide voortplanting" in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De hervorming van het afstammingsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 289- 358.

Bijdragen in tijdschriften

- BOELE-WOELKI, K., "Draagmoederschap en IPR", *Ars Aequi* december 2012 , 888-889.
- CHENEDE, F., "Efficacité sur le territoire français de la gestation pour autrui réalisée à l'étranger" (noot onder Parijs 25 oktober 2007), *AJ Famille* 2007, 478-479.
- CHENEDE, F., "Nullité de la transcription des actes d'état civil des enfants nées à l'étranger d'une gestation pour autrui" (noot onder Parijs 18 maart 2010), *AJ Famille* 2010, 233-235.
- CUNIBERTI, G., noot onder Parijs 25 oktober 2007, *JDI* 2008, 145- 150.
- DE HERT, P. en HERBOTS, P., "Wettelijke regeling van draagmoederschap dringt zich op", *Juristenkrant* 2008, afl. 179, 10-11.
- DE KEZEL, E., "Draagmoederschap", *Juristenkrant* 2011, afl. 226, 5.
- GALLUS, N., "Gestation pour autrui et reconnaissance des actes de l'état civil étrangers" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JT* 2010, 422-424.
- GALLUS, N., "La gestation pour autrui réalisée à l'étranger et les controverses sur la reconnaissance des actes de naissance des enfants" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *Act.dr.fam.* 2011/8, 164-167.
- GRUENBAUM, D., "Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat", *The American Journal of Comparative Law* 2012, Vol. 60, 475-506.
- HENRICOT, C., SAROLÉA, S. en SOSSON, J., "La filiation d'enfants nés d'une gestation pour autrui à l'étranger" (noot onder Luik (1e k.) 6 september 2010), *RTDF* 2010, 1139-1163.
- HENRICOT, C., "Contrat de gestation pour autrui: incidence de l'absence de mention du nom de la mère porteuse sur la (dis)qualification des actes de naissance" (noot onder Rb. Nijvel 6 april 2011), *RTDF* 2011/3, 700-704.
- HENRICOT, C., "Gestation pour autrui transfrontière. Reconnaissance d'un double lien de filiation monosexuée: une première en Belgique!" (noot onder Rb. Luik (3e k.) 15 maart 2013), *RTDF* 2013/3, 721-729.
- JACOBS, H., "Editoriaal. Draagmoederschap", *T.Fam.* 2009/3, 41-42.

- KRUGER, T. en VERHELLEN, J., " De erkenning in België van buitenlandse familierechtelijke akten", *T.Vreemd*. 2006, nr. 3, 278-285.
- KRUGER, T. en MALLENTJER, B., "Het kind dat een voldongen feit is" (noot onder Rb. Brussel (12e k.) 18 december 2012), *TIPR* 2013/2, 99-104.
- LAGARDE, P., noot onder Cass. 17 december 2008, *Rev. crit dip*, 323.
- LAGARDE, P., "La gestation pour autrui: problèmes de droit interne et de droit international privé", *Revue Hellénique de Droit International* 2009/2.
- MARTENS, I., " Familierechtelijke aspecten van draagmoederschap in België en Nederland. De zaak Baby D.", *TJK* 2006/1, 5-19.
- MIRKOVIC, A., "La transcription de l'acte de naissance d'un enfant né d'une mère porteuse américaine sur les registres de l'état civil français doit être annulée" (noot onder Parijs 26 februari 2009), *La Semaine Juridique* 22 juni 2009, nr. 26, 42-47.
- MORTIER, F., "Ethici: koele minnaars van draagmoederschap", *TJK* 2006/1, 20-23.
- MURAT, P., "Gestation pour autrui: les palinodies de la cour d'appel de Paris" (noot onder Parijs 26 februari 2009), *Droit de la Famille* 2009, nr. 6, comm. 75, 1-5.
- NYS, H. en WUYTS, T., "De wet betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van de overtallige embryo's en de gameten", *RW* 2007-08, nr. 19, 762-776.
- PLUYM, L., "Het recht van het kind om zijn ouders te kennen (art. 7.1 IVRK) na heterologe medisch begeleide voortplanting, adoptie en draagmoederschap in België", *TJK* 2012/1, 5-22.
- PLUYM, L., "Adoptie na internationaal draagmoederschap" (noot onder Jeugdrb. Antwerpen (7^e k.) 22 april 2010), *T.Fam.* 2012/2, 45-51.
- PLUYM, L., "Weigering volle adoptie na commercieel laagtechnologisch draagmoederschap" (noot onder Gent (jeugd.) 30 april 2012), *TJK* 2012/3, 264-269.
- PLUYM, L., "De invloed van draagmoederschap op adoptie" (noot onder Gent (jeugd.) 30 april 2012), *T.Fam.* 2013/6, 142-147.
- PLUYM, L., "Commercieel draagmoederschap is geen mensonterende behandeling van het kind baby D. door de initiële wensouders" (noot onder Gent (jeugd.) 4 december 2013), *TJK* 2014/1, 92-104.
- PLUYM, L., "Sociale werkelijkheid en belang van het kind primeren op internationaalprivaatrechtelijke bescherming van intern verbod op draagmoederschap" (noot onder EHRM 26 juni 2014, Labassee/Frankrijk en EHRM 26 juni 2014, Mennesson/Frankrijk), *TIPR* 2014/3, 183-199.
- PLUYM, L., "Het hobbelige parcours van grensoverschrijdend draagmoederschap en de moeilijke verhouding met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens" (noot onder EHRM D. e.a./België, arrest van 8 juli 2014), *TJK* 2015/1, 48-66.
- SAARLOOS, K.J. en VAN BERKEL, J.H., "From Russia with love: ouderschap na draagmoederschap en de wet conflictenrecht en afstamming", *NIPR* 2008/2, 117-124.
- Sosson, J., "La jurisprudence européenne et la gestation pour autrui", *JDE* 2015, 52-55.
- STORME, H. en VERHELLEN, J., "Actualia IPR: Erkenning van buitenlandse beslissingen en akten en nieuw Europees internationaal IPR inzake onderhoudsverplichtingen en minderjarigen", *Rechtskroniek voor de vrede-en politierechters* 2010, 43-93.
- VANVOORDEN, K., noot onder Rb. Brussel 15 februari 2011, *T. Vreemd*. 2011, nr. 2, 117-122.
- VERBROUCK, C. en DE BOUYALSKI, C., "Gestation pour autrui: le temps d'un nécessaire encadrement de la pratique", *Rev.dr.étr.* 2014, afl. 177, 163-179.

- VERHELLEN, J., "Drie jaar Wetboek IPR: een verkennende analyse van vragen uit de praktijk", *T.Vreemd*. 2008, themanummer IPR, 19-35.
- VERHELLEN, J., "Draagmoederschap: het internationaal privaatrecht uitgedaagd", *TIPR* 2010/4, 164-172.
- VERHELLEN, J., "Draagmoederschap en de grenzen van het Belgisch IPR", *TPR* 2011, 1511-1562.
- VERHELLEN, J., "Intercountry surrogacy: a comment on recent Belgian Cases", *NIPR* 2011/4, 657-662.
- VERHELLEN, J., "Het Wetboek IPR inzake familierecht getoetst aan de praktijk: De toenemende mondialisering van familierelaties vraagt om juridische en institutionele aandacht", *RW* 2012-13, nr. 40, 1 juni 2013, 1562-1581.
- VERSCHULDEN, G., "Editoriaal. Nood aan een familierechtelijk statuut voor draagmoederschap in België, met aandacht voor grensoverschrijdende aspecten", *T.Fam.* 2010/4, 69-70.
- VERSCHULDEN, G., "Pleidooi voor een familierechtelijke regeling van draagmoederschap in België", *TPR* 2011, 1421-1510.
- VERSCHULDEN, G., "De (on)mogelijkheid tot volle stiefouderadoptie na laagtechnologisch commercieel draagmoederschap", *RGDC* 2012/8, 374-387.
- WAUTELET, P., "De doorwerking in België van buitenlandse akten: een kritisch overzicht", *T. Vreemd*. 2008, themanummer IPR, 36-48.
- WAUTELET, P., "Gestation pour autrui transfrontière: le désir d'enfant à l'épreuve du droit international privé" (noot onder Rb. Hoei (4e k.) 22 maart 2010), *JLMB* 2010/38, 1823-1833.
- WAUTELET, P., "Un nouvel épisode dans la saga de la gestation pour autrui transfrontière" (noot onder Luik (1e k.) 6 september 2010), *JLMB* 2011/2, 57-61.
- WUYTS, T., "Het recht op identiteit in de Belgische rechtsorde", *T.Fam.* 2015/2-3, 60-65.
- X., "Draagmoederschap voor homokoppels", *Juristenkrant* 2011, afl. 233, 14.

ONLINEBRONNEN.

- BOELE-WOELKI, K., CURRY-SUMMER, I., SCHRAMA, W. en VONK, M. (eds.), *Draagmoederschap en illegale opnemings van kinderen*, Utrecht, Universiteit Utrecht – Molengraaff Instituut voor Privaatrecht, 2011, <http://ucerf.rebo.uu.nl/wp-content/uploads/2013/07/WODC-Rapport-Draagmoederschap.pdf>, 313 p.
- CURRY-SUMMER, I. en VONK, M., *Internationale afstamming en draagmoederschap*, www.voorts.com/wp-content/uploads/Publicatie-B.12.pdf, 7 p.
- PERMANENT BUREAU, *Private international law issues surrounding the status of children, including issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 11, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2011, <http://www.hcch.net/upload/wop/genaff2011pd11e.pdf>, 25 p.
- PERMANENT BUREAU, *A preliminary report on the issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 10, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2012, <http://www.hcch.net/upload/wop/gap2012pd10en.pdf>, 30 p.
- PERMANENT BUREAU, *The desirability and feasibility of further work on the parentage/ surrogacy project*, Prel. Doc. No. 3B, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2014, http://www.hcch.net/upload/wop/gap2014pd03b_en.pdf, 31 p.

- PERMANENT BUREAU, *A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements*, Prel. Doc. No. 3C, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2014, http://www.hcch.net/upload/wop/gap2014pd03c_en.pdf, 90 p.
- PERMANENT BUREAU, *The parentage / surrogacy project: an updating note*, Prel. Doc. No. 3A, Den Haag, Hague Conference of Private International Law, 2015, http://www.hcch.net/upload/wop/gap2015pd03a_en.pdf, 12 p.
- VON HEIN, J. en REIS, D., *German Federal Court of Justice on Surrogacy and German Public Policy*, 4 maart 2015, http://conflictoflaws.net/2015/german-federal-court-of-justice-on-surrogacy-and-german-public-policy/?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+conflictoflaws%2FRSS+%28Conflict+of+Laws+.net%29.
- <http://www.europarl.europa.eu/studies>.
- http://countries.diplomatie.belgium.be/nl/oekraine/consulaire_diensten/draagmoederschap.
- http://countries.diplomatie.belgium.be/nl/india/consulaire_diensten/burgerlijke_stand/kinderen_geboren_uit_een_draagmoeder.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
Grensoverschrijdend draagmoederschap

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Cascardo, Davina

Datum: **15/05/2015**